DE LIJKBEZORGING DER EMOY-CHINEEZEN.

DOOR

J. J. M. DE GROOT.

De volgende bladzijden hebben ten doel een overzicht te geven van de wijze waarop in Emoy, de welbekende haven, die door alle eeuwen heen bijna uitsluitend het station van vertrek voor de naar Java emigreerende Chineezzen is geweest, fatsoenlijke lieden sterven, gekleed, gekist en begraven worden. Langs dien weg hopen wij een meer volledig compendium te leveren van wat men daaromtrent op Java en in menig deel der Buitenbezittingen ziet gebeuren, dan ooit opgebouwd zou kunnen worden uit waarnemingen, op enkele plaatsen in onze Koloniën gedaan. Immers, het moge een onomstootelijke waarheid zijn, dat de Chineezzen over het algemeen vrij getrouw de zeden en gebruiken van hun vaderland onder onze vlag hebben overgeplant, toch valt het niet te ontkennen dat hier het eene, daar het andere onderdeel er van in onbruik geraakt is. Wil men dus met eenige kans op volledigheid een onderdeel van het kader der zeden en gebruiken der in onze koloniën gevestigde Chineezzen bewerken, dan is en blijft het aangewezen middel de toevlucht te nemen tot de hoofdbron: hun vaderland.

Daar in China de hoogere standen de zeden en gewoonten in meer uitgewerkten vorm plegen na te leven dan de lagere klassen, wier middelen te bekrompen zijn om zich al de daaraan verbonden uitgaven te veroorloven, nemen wij bij onze beschrijving de notabele families tot uitgangspunt. Het zal dan voor den lezer niet moeielijk wezen in de meeste gevallen zelf te beslissen, welke gebruiken door de minder welgestelden achterwege worden gelaten als liggende buiten het bereik van beurs, rang of stand.

De oorspronkelijke schrijfwijzen der Chineesche uitdrukkingen, welke in dit opstel voorkomen, worden op een afzonderlijk blad aan het slot weergegeven.

HOOFDSTUK I.

DE DOOD.

Niet minder dan in het Westen wordt het in China door de naaste verwanten als een heilige plicht beschouwd tegenwoordig te zijn bij het afsterven van een bemind of geëerd bloedverwant. Zoons, dochters, kleinkinderen, broeders, zusters en echtgenoot mogen niet bij het sterfbed ontbreken. Ook moeten de vrouwen van mannelijke nakomelingen er zoo mogelijk verschijnen; want krachtens een maatschappelijke wet gaan bij het huwelijk van iedere vrouw de rechten van haar vader en moeder op haar schoonouders over, zoodat zij dezen denzelfden eerbied betoonen moet als waren zij haar eigen ouders.

Opdat de naastbestaanden bijtijds tegenwoordig zullen zijn, worden zij, als het noodlottig oogenblik nadert, zoo dikwijls mogelijk omtrent den toestand van den zieke ingelicht. Velen zien niet op tegen een moeilijke en lastige reis om met den geliefde een woord tot afscheid te wisselen en zijn laatsten wil en bevelen te vernemen. Slechts langs mondelingen weg pleegt het maken van een uiterste wilsbeschikking of, zooals het in Emoy heet, hoan-hoè hō-soē (1), „het geven van bevelen omtrent de dingen die komen zullen“, te geschieden; geschreven testamenten behooren tot de uitzonderingen. Mitsdien is de tegenwoordigheid van de geheele familie als getuige een zaak van groot gewicht.

Is de stervende op het punt den laatsten adem uit te blazen, dan mag hij niet te bed blijven, maar wordt hij gelegd op een legerstede van drie planken, naast elkander op twee schragen geplaatst en met een mat bedekt. Meestal neemt men de mat, waarop hij op zijn ziekbed lag, ook wel eens een nieuwe, als men die bij de hand heeft. Dit doodsbed wordt tsoéi tshîng (2), „waterbed“, geheeten, omdat de stervende er op gewasschen wordt. Zeer dikwijls, vooral bij de rijken, onttrekt men het aan het oog

door een wit laken, dat er bij wijze van gordijn vóór gehangen wordt.

In den regel wordt het „waterbed” in het hoofdvertrek der woning opgeslagen, d. i. in de zoogenaamde *thiang* (3), de zaal achter den hoofdingang, al dan niet hiervan door een open voorhof gescheiden. Zij dient om gasten te ontvangen en vooral om offers op te dragen aan de huisgoden en familieschimmen, die, respectievelijk door beelden en zielbordjes voorgesteld, op den achtergrond recht tegenover den ingang op een altaar geplaatst zijn. Gemakshalve zullen wij haar in het vervolg „zaal” noemen. Zij vertegenwoordigt vrij wel het atrium der oude Romeinen, dat ook het *lararium* of altaar met de huisgoden bevatte.

Alvorens den stervende naar die zaal te brengen, plaatst men het altaar met de goden en zielbordjes in een ander vertrek, omdat het indruischt tegen den eerbied, aan onzichtbare beschermers der familie verschuldigd, hen getuigen te doen zijn van het weinig aantrekkelijke schouwspel des doods. Bevat het huis echter geen tot dat doel geschikte nevenkamer, dan bepaalt men er zich toe het geheele altaar met een wit laken te bedekken; wit, of juister gezegd kleurloosheid, is nl. in China het zinnebeeld van rouw. Is de stervende de voornaamste van een familie, bijv. een ouderloos vader of moeder, een oudere broeder als ouders en grootouders dood zijn, een bijzit, die het leven geschonken heeft aan een zoon welke door een gewichtige ambtenaarsloopbaan zijn familie op de maatschappelijke ladder eenige sporten heeft doen omhoog klimmen, enz., dan wordt het lichaam langs den muur gelegd waar het altaar stond, dewijl dit de voornaamste plaats is van het geheele huis. Men legt den stervende dan zóó, dat voor iemand, die met den rug naar dien muur gekeerd is, het hoofd zich links bevindt. Kinderen of andere familieleden van minderen rang worden langs een der zijmuren uitgestrekt met de voeten naar de deur, want daar zijn, volgens Chineesche opvatting, de lagere plaatsen. En wat slaven, kinderlooze bijwijken, bedienden en soortgelijke lieden betreft, die worden in het geheel niet in de zaal geduld, maar in een nevenvertrek gebracht, om daar den laatsten adem uit te blazen.

Is de stervende op het waterbed gelegd, dan wordt hij door een schoondochter, zijn echtgenoot of een ander familielid over het gansche lichaam flink afgeveegd met een doek gedoopt in warm water, waarin soms bladeren van een baniaan (*waringin*) of perzik afgekookt zijn. Men scheert hem verder hoofd en gelaat, maakt den haarstaart op

en trekt hem schoon goed aan, opdat zijn ziel zindelijk en netjes in de wereld der schimmen moge belanden. Ten slotte spreidt men een laken over het lichaam en laat het stil liggen, tot de tijd van kisten aanbreekt. Welgestelde lieden laten bij voorkeur een barbier komen om het hoofd en gelaat te behandelen. Die verdient daaraan meer dan wanneer hij een springlevende onder handen neemt; hoe voornamer en rijker de familie, hoe meer hij krijgt. De etiquette eischt, dat hem zijn geld in een rood papiertje gewikkeld overhandigd wordt, want rood is het zinnebeeld van geluk en neutraliseert bijgevolg noodlottige invloeden, ook die welke door aanraking met den dood veroorzaakt worden. Laten de middelen het toe, dan wordt het haar eener vrouwelijke doode steeds met de grootste zorg door de vrouwen opgemaakt en met allerhande bloemen, edelgesteenten, zilveren haarnaalden enz. versierd.

In het vaak voorkomende geval, dat de grafkleëren van den stervende reeds gereed zijn, worden zij nu netjes op het waterbed geschikt. De laarzen zet men aan het voeteneind, de jassen, toga's en broeken legt men langs hem uit, en den hoed plaatst men bij zijn hoofd. Dus kan de oude man zich nog in zijn laatste oogenblikken verlustigen in de zekerheid, dat hij er netjes uit zal zien aan gene zijde van het graf en onder de voorvaderen een goed figuur zal maken. Hij betuigt dan ook, als hij niet te ver buiten kennis is, in den regel zijn warmen dank aan hen, die zich voor de verzekering zijner positie in het hiernamaals zooveel moeite geven.

Dat men op een waterbed den adem moet uitblazen is echter geen wet van Meden en Perzen. Het overbrengen derwaarts vóór het leven uitgedoofd is geschiedt alleen als de patient zóó verzwakt, of door langdurige ziekte zóó uitgeput is, dat de familie alle hoop op herstel heeft opgegeven; zoolang echter nog eenig uitzicht bestaat dat hij er van zal opkomen, laat men hem rustig op zijn ziekbed liggen. Bijgevolg worden tal van menschen pas naar het waterbed overgebracht en gewasschen als zij werkelijk den geest gegeven hebben.

Zooals wij reeds aanstipten, bestaat het waterbed met of zonder reden uit drie planken. Op grond daarvan nu zal menig Emoy-Chinees hardnekkig weigeren te slapen op een bed, dat uit drie planken samengesteld is: het zou zijn dood vervroegen, in elk geval hem een groot ongeluk op den hals kunnen halen. Het geldt ook voor zeer onbeleefd, ja schandelijk, een gast een zitplaats of bed van drie planken aan te bieden. Toen ik op een reis door de provincie

Foehkiën eens gedwongen was den nacht door te brengen in een kleine boot, daar aan den wal geen logies te krijgen was, weigerde mijn lijfbediende hardnekkig op den vloer van de roef te slapen, omdat er in de richting van de lengte twee naden door liepen; hij verkoos in den guren Novembernacht zich neer te leggen op den open voorsteven, de eenige ligplaats, die het schuitje nog aanbood.

HOOFDSTUK II.

GEBRUIKEN TUSSCHEN DEN DOOD EN HET KLEEDEN VAN HET LIJK.

Zoolang de laatste adem nog niet is uitgeblazen, geven de familieleden slechts door onderdrukte snikken en tranen lucht aan hun smart. Doch nauwelijks is de dood ingetreden, of allen barsten in luide en hartstochtelijke jammertonen uit. De stemmen der vrouwen vooral hoort men boven de andere uit; zij liggen op den grond geknield en houden het gelaat met een witten lap bedekt. Het klaaggezag, dat een zoon aanheft, zal luiden: *Goá pē eh, lí tsai thang tsō lí khì, pàng goá ūm tsiāng lāng* (4), „Vader, hoe kunt gij van mij heengaan en mij verlaten vóór ik tot een man opgegroeid ben?“; dat van een echtgenoot: *Goá ke-khaó eh, lí tsai thang tsō lí khì, àm tōè laí hāi lí* (5), „Man, hoe kunt gij over u verkrijgen heen te gaan? De donkere gewesten zullen u kwaad doen“ — enz. enz.

Dat luidruchtig beweenen van een doode is geenszins een uiting van groote zielesmart of bitter verdriet. Veeleer is het een door de gewoontewet voorgeschreven ritus, een zedelijke plicht, door de naaste bloedverwanten tegenover den overledene in acht te nemen. Waarschijnlijk heeft men er een overblijfsel uit onbeschaafdere tijden in te zien, want het is overbekend, dat wilden in het algemeen bij sterfgevallen op uiterst luidruchtige wijze aan hunne aandoeningen lucht geven. Er ligt echter in dat huilen en kermen nog iets anders opgesloten: het is een protest tegen de ziel dat zij heengaat, een poging om haar over te halen terug te keeren en het lijk weer te bezielen. Het wordt dan ook begrijpelijkerwijze op verschillende tijdstippen herhaald. Dat terugroepen van de ziel was in het China van vóór 3000 jaar reeds een plechtige ceremonie geworden: men beklom het dak van de woning en trok door de naburige straten, ja zelfs door de omstreken der stad, steeds den doode toeroepende terug te keeren. Het zou ons te ver voeren daarover uit te weiden ¹.

¹ Eenige bladzijden werden reeds vroeger door ons aan dit onderwerp gewijd in een werk getiteld: *Jaarlijksche Feesten en Gebruiken van de Emoy-Chineezen*, blz. 498 en vlg.

Wij willen slechts aanteekenen, dat de Chineezzen lang niet de eenigen zijn, die de ziel trachten te overreden in het lijk terug te keeren. Spencer bv. schrijft in zijn *Principles of Sociology*, § 83...

..... "This introduces us to the widely-prevalent practice of talking to the corpse: primarily with the view of inducing the wandering duplicate to return, but otherwise for purposes of propitiation. The Fijian thinks that calling sometimes brings back the other-self at death; and we read that the Moondes, or Hos, even call back the spirit of a corpse that has been burnt. Cruickshank says that the Fantees addressed the corpse sometimes in accents of reproach for leaving them; at others beseeching his spirit to watch over and protect them from evil. During their lamentations, the Caribs asked the deceased to declare the cause of his departure from the world. In Loango, a dead man's relatives question him for two or three hours why he died; and on the Gold Coast the dead person is himself interrogated as to the cause of his death: a statement of Beecham confirmed by Winterbottom".

Sluiten de oogen van het lijk zich niet vanzelf, dan trekt men daaruit het gevolg, dat er iets is, waarover de ziel zich niet op haar gemak gevoelt. Een zoon, de echtgenoot of een ander naastbestaande van den doode tracht dezen dan op fleemenden toon gerust te stellen met de verzekering dat voor zijn lichaam de grootst mogelijke zorg zal gedragen en spijs, drank en geld aan zijn ziel zullen geofferd worden, terwijl men Boedhistische zielmissen voor hem zal doen lezen en zijn laatsten wil trouw zal uitvoeren. Dan drukt men oogen en mond zachtjes toe.

In 1886 deed het volgend verhaal in Emoy de ronde. Een aanzienlijk ingezetene kreeg, toen hij bewusteloos op zijn sterfbed was neergezegen, plotseling een neusbloeding. Zijn zoon, algemeen bekend als een jongeling van slecht gedrag, hield dit dadelijk voor een bewijs dat de stervende te zijnen aanzien ongerust was en ontstelde zóó zeer, dat hij op de knieën viel onder plechtige gelofte zijn leven te zullen beteren. Natuurlijk hield de bloeding toen onmiddellijk op.

Is de doode een jongmenschen, of iemand in de kracht des levens, dan wordt dadelijk een dakvenster opengezet om den kwaden invloeden, welke den dood veroorzaakten, gelegenheid te geven uit het huis te trekken. Maar bij het overlijden van een ouden man of bejaarde vrouw geeft men zich die moeite niet, daar de dood dan aan den natuurlijke loop van zaken, geenszins aan ongewone invloeden

van buitenaf wordt toegeschreven. Sterft een melaatsche, dan zal men deze voorzorg nooit verzuimen, dewijl het toch tegenover de meest gevreesde ziekte, die men in China kent, in de allereerste plaats van overwegend belang is die invloeden niet op andere huisgenooten te doen overgaan, m. a. w. niet besmet te worden.

Vele Chineezzen zijn van meening, dat het openen van het venster ook geschiedt om de ziel van den doode vrij het huis te doen uit- en ingaan.

Indien het huis voor winkelnering ingericht is en komende en gaande koopers het schouwspel van de lijkbezorging, of wat daarmee samenhangt, in het oog zouden kunnen krijgen, dan worden de winkelluiken gesloten en verkoopt men niet. Trouwens, in het bestaande geval zouden er toch geen klanten komen, daar iedereen aanraking met lijkplechtigheden bij voorkeur vermijdt. Is het huis echter groot genoeg om den gaanden en komenden man op eenigen afstand van de lijkbezorging te bedienen, dan laat men in den regel de nering ongestoord haar gang gaan en zet een of ander familielid, vriend of kennis zoolang als bezoldigd of onbezoldigd zaakwaarnemer achter de toonbank.

Een der eerste zorgen van de vrouw en de kinderen van den doode is, zich zware rouwkleeren aan te schaffen. Deze zijn gemaakt uit vuilgeel, ruw hennepweefsel, dat overigens alleen voor het maken van de grofste soort zakken dienst doet — in één woord uit de gemeenste stof, die men in China kent. Veelal worden zij gehuurd in zoogenaamde „winkels van trommen en blaasinstrumenten” *kó tsjhee tièm* (6), waar ook alles te huur is wat voor een bruilofts- of begrafenisstoet noodig is, de muziek incluis. Slechts meer welgestelde families laten de hennepkleeren opzettelijk voor zich maken. Nooit houdt men ze in zijn woning in gereedheid, daar zij dan, volgens de onder alle standen heerschende overtuiging, wel eens ontijdige sterfgevallen konden veroorzaken. Die kleêren nu worden door de voornaamste rouwers telkens aangetrokken, als er een ceremonie van gewicht te verrichten valt. De mannelijke nakomelingen moeten alsdan bovendien hun haarstaart ontvlechten en er de zijden draden uit verwijderen, zoodat de lange, zwarte haren los op den rug hangen; de vrouwen echter maken de vlecht niet los, maar doen er de bloemen en naalden zorgvuldig uit.

Zoo uitgedost gaan al de zoons, de kleinste, die nog nauwelijks loopen kan, niet uitgezonderd, in zwijgenden optocht naar een naburigen put. De oudste draagt een emmer in de hand en allen

laten mistroostig het hoofd hangen, zonder een oogenblik op te zien. Bij den put gekomen, werpt de oudste er een paar koperstukjes in als offer aan den watergeest, vult zijn emmer en keert, door de overigen gevolgd, naar huis terug. Op dien terugweg heffen zij hetzelfde rouwgezag aan, waarvan wij reeds vroeger spraken, en zoodra de thuisgebleven vrouwen hen hooren naderen, beginnen zij eveneens te huilen. Niet zelden ziet men zulk een ouderlievend waterdrager op straat voor den vorm ondersteund worden door een of twee vrienden; want de zedenwet wil dat de oudste zoon of kleinzoon zóó onder het sterfgeval gebukt gaat, dat hij niet in staat is zonder hulp te loopen.

Het gehaalde water is bestemd voor de lijkwassching. Deze wordt gewoonlijk door de vrouwelijke huisgenooten verricht; doch kunnen of durven die het werk niet aan, dan nemen zij een bejaarde vrouw uit de familie, die met meer sterfgevallen te doen heeft gehad en dus minder beschroomd uitgevallen is. Zonder het lijk te ontkleeden, brengt zij de hand onder de kleeren en veegt het met een natten doek schoon. Indien een afzichtelijke of besmettelijke ziekte oorzaak van den dood is geweest, of als de overledene zich erg heeft bevuild, of ook als de gansche familie zulk een afschuw van den dood heeft, dat niemand de lijkwassching wil verrichten, dan laat men dat werk wel eens over aan een paar mannelijke huurlingen, die uit het kleeden en kisten van dooden een bijbaantje maken, dat nogal flink betaald wordt.

De naam, waaronder het beschreven plechtstatige waterhalen in Emoy bekend staat, luidt *khít tsoeí* (7), „water afbedelen“. Rouwers uit de gegoede standen, voor wie alles wat op handenarbeid gelijkt vernederend is, laten zich fatsoenshalve op dien tocht vergezellen door een bediende of koelie, die den emmer draagt en ook het water put; doch ter wille van den schijn slaat de oudste zoon dan zelf de teedere vingers eventjes aan het touw van den putemmer. Is de eerstgeboren zoon nog een heel jong kind, dan wordt het evengoed als de volwassenen in rouwkleederen gestoken en door iemand naar den put gedragen; men geeft het daar een paar koperstukjes in het handje en breekt dit over den put open, zoodat het geld in het water valt. Een der naaste familieleden schept dan het water en draagt het naar huis.

Waren de grafkleeren van den doode reeds bij zijn leven in gereedheid gebracht, hetgeen onder voornamere families vaak voorkomt, dan worden die onmiddellijk na de wassching aangetrokken.

In het tegengestelde geval laat men die, welke hij aan heeft, onaangeroerd, of verwisselt ze voor schoone. In elk geval dekt men het lijk met een wit laken toe en legt daarover een wat kleineren lap van roode kleur, om kwade invloeden af te wenden.

Zoolang het lijk op het waterbed ligt uitgestrekt, plaatst men daarnevens op een stoel of bankje een brandende vetkaars in een gewonen kandelaar gestoken en kha bé tsik (8), „kaars voor het voeteneind“, geheeten. De Chinees beschouwt nl. de wereld aan gene zijde van het graf als een volkomen donker oord, waarin niemand zonder baken den weg kan vinden; of, zooals hij het uitdrukt, alles wat betrekking heeft op den dood behoort tot Yin (9), het groote beginsel der duisternis, dat de heerschappij in het heelal deelt met het beginsel van licht en leven, Yang (10). Om dus de ziel, die men door het besproken lijkgezing telkens sommeert wederom in het lichaam te trekken en dit in het leven te doen wederkeeren, de terugkomst gemakkelijk te maken, wordt gezegde kaars ontstoken; doch buitendien heeft deze nog een doel. De ziel als bron van leven bestaat uit Yang-materie en wordt dus door het kaarslicht versterkt en gesteund en voor vervluchtiging behoed. Men ziet uit dit alles, dat de Chinees zich de ziel voorstelt als vertoevende in de nabijheid van het lijk. Op dit denkbeeld zijn een groot deel der gebruiken gebaseerd, die in de volgende bladzijden zullen behandeld worden.

Arme lieden bezigen dikwijls een olielamp in plaats van een voeteneind-kaars. Zij vullen een rond schoteltje van gegoten ijzer met olie, leggen daarin voor pit een eindje merg van waterriet en zetten het bakje in een schotel met zand naast het lijk. Zeer ongaarne komt men met zulk een lamp in aanraking; want zoo iemand, die niet tot de familie behoort, het ongeluk had ze uit te dooven, dan zouden groote rampen hem treffen. Hetzelfde lot wacht ook ieder, die met olie uit de lamp besmeerd wordt, en het ongelukkige slachtoffer van zulk een wreede daad zou dan ook stellig niet rusten vóór het geducht wraak genomen had. Die vreemdsoortige volksdenkbeelden zijn gemakkelijk te verklaren. Het licht toch moet dienen om de ziel den weg te wijzen door den donkeren Tartarus en haar met levendmakende kracht te ondersteunen; dooft dus iemand het uit, dan zal zij verdwalen, haar lichaam, zoo zij daarin mocht willen terugkeeren, niet kunnen vinden en bijgevolg aan vervluchtiging, verdamping worden prijs gegeven. Geen wonder dat zij haar wrekende hand geducht zal doen neerkomen op het individu, hetwelk de bewerker is van zulk een ellendig lot. Ook hij die een deel

van den onmisbaren lichtgegenden inhoud der lamp aan zijne kleêren meeneemt, moet die wraakoefening deelen. Familieleden echter, die door den doode bemind werden en hem wederkeurig lief hadden, hebben natuurlijk minder te vreezen.

Deze „lijkolie“ of tsjhì ioê (11), zooals de Emoy-Chinees haar noemt, speelt een belangrijke rol in de Chineesche zwarte kunst. Vrouwen schrijven er de buitengewone kracht aan toe twist te zaaien tusschen echtgenooten, en vaak gebeurt het dat de huisvrouw, die jaloersch is op een bijwijf dat in hoogere gunst staat bij den gemeenschappelijken echtgenoot, lijkolie op de kleêren van haar mededingster smeert, om langs dien weg aan de goede verstandhouding, die haar een doorn in het oog is, een einde te maken. Men zegt zelfs, dat menige vrouw met dit doel altijd wat lijkolie in voorraad houdt. Wij gelooven dat eene verklaring van dit alles gezocht moet worden in het feit, dat de doodenlamp het zinnebeeld is van scheiding, en eene vrouw, met olie uit deze besmeerd, dus ook alle kans loopt van den persoon, die haar het naaste staat, afgesneden en door hem doodverklaard te worden.

Nevens de besproken kaars of lamp plaatst men aan het voeteneind van het waterbed twee papieren poppen, de eene een man, de andere een vrouw voorstellende. Zij worden kha-bé kán (12) of „voeteneindslaven“ genoemd en zijn bestemd om met het lijk in de kist te worden geplaatst, d. i. als dienaren van den doode met dezen de andere wereld in te gaan. Doch reeds nu, van het eerste oogenblik af, heeten zij de ziel diensten te verleenen ter veraangenaming van haar zwak en broos bestaan in het onbekende schimmenverblijf.

Wanneer al deze belangrijke eerste bezigheden behoorlijk zijn verricht, gaan de hoofdrouwers wat men noemt „om asch bedelen“, khit hé-hoe (13). Na zich in de grove rouwkleederen gehuld en een rouwkap van dezelfde stof opgezet te hebben, nemen de zoons een mand met een omgekeerde houten rijstmaat er in, en gaan daarmee langzaam en plechtig naar het huis van den naasten buurman, om er voor de deur neder te knielen, nederig het hoofd te buigen en zwijgend te wachten tot de bewoner wat asch uit de keuken gehaald en op den naar boven gekeerden bodem van de maat gelegd heeft. Als bewijs van dankbaarheid reikt de oudste zoon hem dan, zonder een woord te spreken, een paar kaarsen toe, bestemd om op zijn huisaltaar gebrand te worden. Dezelfde vreemdsoortige bedelarij wordt nu aan de huizen van nog eenige bureu herhaald. Nu eens heffen de rouwers daarbij hun klaggehuil aan, dan weer nemen zij het diepste stil-

zwijgen in acht, alnaar zij denken dat het het best met de omstandigheden strookt.

Laat de overledene geen eigen of aangenomen zoon na, dan gaat zijn vrouw om asch uit, of wel de dochters, schoondochters of kleinkinderen kwijten zich van dien plicht, aangezien zij allen ten opzichte van den eerbied, welken zij den doode verschuldigd zijn, op dezelfde lijn staan als de zoons. De verzamelde asch is bestemd om op den bodem van de kist uitgestrooid te worden vóór men het lijk er in legt; wij zullen er dus later op terugkomen.

Eene verklaring van die zonderlinge „*aschbedelarij*” is slechts te geven, wanneer men ze beschouwt in verband met de beginselen, die in China aan den doodenrouw in het algemeen ten grondslag liggen. Uit de geschriften des rijks is met zekerheid te bewijzen, dat aldaar de rouw oudtijds bestond in het verzaken van alle goede dingen dezer aarde, en wel als gevolg van het groote beginsel, hetwelk nog zelfs op den dag van heden den oppermachtigen schepter zwaait, dat alles, wat het kind bezit, den vader toebehoort, zelfs na diens dood. Dat deze opvatting weer nauw samenhang met het gebruik om allerhande goederen en kostbaarheden in het graf te plaatsen of op het graf te vernielen, ja den doode zijn vrouwen, slaven en slavinnen mee te geven, lijdt geen twijfel. Al deze gewoonten speelden inderdaad in het oude China een groote rol en doen zulks tot op zekere hoogte of in gewijzigden vorm nog: de zooeven besproken „*voeteneindslaven*” zijn bv. een schaduw van dat oude Suttisme. De rouwers behielden, om zich te kleeden, niets dan het grofste weefsel dat men kende en hetwelk niet eens geschikt was voor kleedij, nl. hetzelfde waardelooze zakkengood, waarin zij zich, zooals wij reeds hebben aangetoond, nog heden ten dage steken. Zelfs bleven zij niet in de woning slapen, maar betrokken afzonderlijke rouwhutjes van biezen en klei, zonder eenig huisraad: ook thans nog ontdoen zij de zaal van alle meubels en slapen er op stroo, een gebruik, waarop wij straks terugkomen. Daar zij, alweer volgens de oude boeken, op grond van dezelfde beginselen niets dan waterige rijstepap aten en bijna geen spijs of drank tot zich namen, werd er niet gekookt en moest men zich dus wel bij de burens vervoegen om de voor het kisten benoodigde asch te krijgen. Nu is het wel waar, dat het vasten in den rouwtijd tegenwoordig in onbruik is; maar de aschbedelarij, waaraan het eenmaal het aanzijn gaf, is blijven bestaan.

Evenals in vele deelen van onze beschaafde wereld, bestaat ook in Emoy de gewoonte bij goede vrienden en bloedverwanten

rouwbezoeken af te leggen. Men noemt zulks *bāi song* (14), „omtrent het overlijden navraag doen“.

Zoodra een bezoeker de zaal binnengetreden is, werpt hij zich vlak voor het scherm, waarachter het lijk geplaatst is, op de knieën, buigt het hoofd tot op den grond en brengt in deze houding een paar oogenblikken met huilen en weeklagen door. De huisgenooten, in een aangrenzend vertrek teruggetrokken, huilen met hem mede. Dan treedt de voornaamste rouwer te voorschijn, werpt zich aan de voeten des bezoekers, buigt het voorhoofd ter aarde en betuigt op deze wijze stilzwijgend dank voor de deelneming in zijn verdriet. De bezoeker spreekt daarop een paar troostwoorden en ontvangt, in ruil voor een groote hoeveelheid vertinde papiertjes, door zijn bediende binnengebracht, een streng roode zijde, benevens een rooden en een witten lap, met een rood koordje tot een bundeltje saamgebonden. Deze lappen, waarvan de familie met het oog op zulke visites een grooten voorraad ingeslagen heeft, moet de bezoeker bij wijze van rouwkap om het hoofd winden, wanneer hij later den doode naar het graf uitgeleide doet; de streng roode draden echter bevestigt hij dadelijk op de borst, omdat rood den invloed des kwaads in het algemeen neutraliseert en dus ook in het bijzonder dien, welken het sterfgeval over hem zou kunnen uitstorten.

Het papier, dat de rouwbezoekers aanbieden, heet *koan-thaû tsoá* (15), „lijkstipapier“. Nauwkeurig wordt door de familie opgeschreven hoeveel elk zendt en van welke hoedanigheid het is, daar men, na de begrafenis, zooveel van de aan de ziel geofferde artikelen als tegengeschenk moet geven als met de waarde des papiers ongeveer overeenstemt. Eigenlijk is dit bestemd om met het lijk in de kist gelegd te worden. Daar deze echter slechts een beperkte hoeveelheid kan bevatten, verbrandt men het gewoonlijk in een ijzeren of steenen fornuisje, dat opzettelijk voor het doodsbed geplaatst is om doorlopend zulke offers in rook te doen opgaan; de asch wordt dan later tot papieren bundeltjes bijengepakt en met den doode in de kist geplaatst. Mocht een bediende, met een bezending vooruitgestuurd door zijn meester, die van plan is te gaan condoleeren, onderweg vernemen, dat het lijk reeds gekist is, dan mag hij het thans onnutte offer noch gaan aanbieden, noch het terugbrengen, daar een discipel van Confucius eens gezegd heeft, dat in de lijkgebruiken steeds van vooruitgang, nimmer van teruggang, sprake mag wezen ¹. Hij kiest mitsdien een middenweg om zich uit

¹ Zie de *Li ki*, hst. 10.

het dilemma te redden en werpt de bezending als tersluiks over den muur van het sterfhuis; op deze wijze wordt zij niet aangeboden, en ook niet teruggevoerd langs den weg dien zij gekomen is, en de leer van den wijze komt volkomen tot haar recht. Zijn heer legt daarna zijn bezoek op de gewone wijze af.

Vrienden of familieleden, die te ver wonen om in persoon een rouwbezoek te brengen, zenden eenvoudig een knecht of koelie om het doodkistpapier af te geven en de doeken voor de begrafeniskap voor zijn lastgever in ontvangst te nemen. Daar het hier een attentie tegenover de treurende familie geldt, betaalt deze den man tevens het loon uit, dat hem voor het verrichten van de boodschap toekomt; zij mag het, dat eischt de burgerlijke wellevendheid, niet ten laste van den gever van het papier doen komen. Treedt er een bezoeker binnen, die in de familie-hierarchie hooger staat dan de rouwers, bijv. een oom of oudoom van vaderszijde, dan gaan de afstammelingen van den doode hem allen gezamenlijk tegemoet, om zich huilende voor hem ter aarde te werpen. Vrouwelijke bloedverwanten, wier eigen huishoudelijke bezigheden het toelaten, blijven, als zij ter condoleantie komen, wel eens achter, om bij de voorbereidselen tot de begrafenis een handje te helpen.

Zwangere vrouwen vermijden zoo mogelijk het afleggen van rouwbezoeken, daar zulks haar, zooals het heet, een miskraam kan bezorgen. Aanraking met invloeden des doods toch kan, zoo redeneert men, op het leven, dat zij in zich dragen, neutraliseerend werken. Niet onwaarschijnlijk wordt dit geloof in de hand gewerkt door de ondervinding, dat het zien van zaken, die onaangenaam aandoen, wel eens nadeeligen invloed op het embryo in utero oefent.

De meeste Chineezzen zijn overtuigd, dat men zich bezoedelt door een sterfhuis binnen te treden, en men daar bepaald besmetting kan oploopen als de dood door ziekte veroorzaakt werd. Menigeen, die een bezoek van rouwbeklag aflegt, verbergt daarom onder zijne kleêren een paar uien, om die op straat weg te werpen zoodra hij het huis verlaten heeft, terwijl anderen zich bij hun thuiskomst reinigen door even over een schotel of test met brandend wierookpoeder te gaan staan. Rechtgeaarde geloovigen vinden het uiterst ongepast in de eerste dagen na een rouwbezoek voor den Heer des Hemels Thin Kong (16) te verschijnen, tenzij zij zulk een reiniging hebben ondergaan, en laten dan ook den gewonen avonddienst ter eere van deze hoogste godheid van het pantheon, nl. het laatsen van smeulende wierookstokjes buiten in de huisdeur en van kaarsjes

in de „Hemel-lantaarn” of thiën ting (17), die bij iedere fatsoenlijke woning opgehangen is, aan onbezoedelde huisgenooten over.

Als bewijs van trouw en toewijding, zooals het heet, ontzeggen echtgenooten, kinderen, schoondochters en oudste kleinzoon zich, zoolang het lijk ongekist boven aarde staat, de weelde van hun bed en leggen zich 's nachts op den vloer van de zaal te slapen op een mat, of op stroo. Sommigen noemen zulks tsioé si (18), „het lijk bewaken”. Gewone Chineezzen, niet doorkneed in de oude geschriften van hun rijk, beweren gewoonlijk, dat het gegrond is op de in hun oog uiterst natuurlijke opvatting, dat het niet aangaat dat vrouw en kind de genoegens smaken van een gemakkelijk bed, terwijl de overledene gedompeld is in al de ellende, die het verblijf in de donkere onderwereld met zich brengt. Naar het ons voorkomt, dient echter de gansche zaak te worden teruggebracht tot de op bl. 12 besproken overoude tijden, toen den dooden alles naar de andere wereld werd meegegeven en de overgeblevenen niets voor zichzelf behielden, zelfs geen bruikbaar bed.

Hetzelfde moet gezegd worden van het algemeen gehuldigd gebruik de zaal, waarin de doode ligt, van alle huisraad te ontdoen. Niet alleen verwijdt men het altaar met de huisgoden en de zielbordjes der voorouders (zie bl. 3), maar ook den wierookbrander en de beide lantarens, die in ieder fatsoenlijk huis van den zolder neerhangen ter eere van de bestuurders der krachten van hemel, aarde en water (19); verder draagt men de lantaren van den Hemelgod, welke tusschen die der genoemde godheden hangt, mitsgaders alle andere voorwerpen met den huiselijken eeredienst in betrekking staande, uit de zaal. Ook de papierrollen met spreuken beschreven; de lappen rood doek, die over de deuren zijn gespannen om verderfelijke invloeden af te weren; de tafels, stoelen en banken, met uitzondering van een paar welke men zoo beleefd is ten behoeve van gasten te laten staan — alles in één woord, wordt uit de zaal verwijderd. Het waterbed met toebehooren is dus ongeveer het eenige, wat er te zien is. Soms echter staat er ook een draagbaar vuurhaardje van gebakken klei, k i m l ô (20), „fornuis om goud te verbranden”, geheeten. Verscheidene keeren daags verslindt het van het zilverpapier, hetwelk ter condoleantie komende vrienden ten geschenke geven. Intusschen komt het ook dikwijls voor, dat men dit papier zoo maar op den grond verbrandt. Vooraf wordt ieder velletje zoodanig door de vrouwelijke huisgenooten opgevouwen, dat het den vorm van een holle zilverstaaf vertoont; de waarde van het offer wordt daardoor in de andere

wereld, waar men geen verschil tusschen hol en massief schijnt te kennen, zeer verhoogd. Zelfs zijn sommige families zoo verstandig, vóór het vouwen elk vel met het sap van een zekere bloemsoort geel te verven en dus in goud te veranderen. Een gedeelte van de aldus verkregen kim khò (21) of „goudstaven” bestemt men stil-zwijgend voor den God van de Aarde, den beschermmer en gids van den doode, met wien de lezer straks nader kennis zal maken.

De zaal van het sterfhuis herinnert dus sterk aan de wilde, overoude tijden, waarin al de bezittingen van den doode geworpen werden in een vuur, in de nabijheid van zijn lijk ontstoken. Treedt men van de straat het huis binnen, dan ziet men, dat de roode papieren met opschriften, die aan weerszijden van en boven den hoofdingang prijken, zoowel als de letters en teekeningen op de deurvleugels, door overplakking met een zwarte onbeschreven strook geheel of gedeeltelijk aan het oog onttrokken zijn. Afwezigheid van kleuren toch duidt op rouw, zooals wij op bl. 3 zeiden.

Niets echter doet sterker in het oog vallen, dat een bewoner van het huis het tijdelijke met het eeuwige verwisseld heeft, dan een palankijn van bamboespaanders en papier, buiten de voordeur neergezet. Men noemt hem kè soaⁿ kiō (22) of „palankijn voor het overtrekken der bergen”. Vaak is hij niet veel hoger dan een paar voet, menigmaal echter ook van de afmetingen van een wezenlijken draagstoel, wanneer de familie geld genoeg heeft zulk een grooten te bekostigen. Ook plaatst men er dragers naast in den vorm van twee of vier poppetjes, eveneens uit papier en bamboe samengesteld. Daar zij de ziel op haar zwerftochten door het rijk der duisternis op hun schouders te torsen en dus voor vermoeienis te vrijwaren hebben, is het een zaak van meer dan gewoon gewicht hen door goede behandeling te vriend te houden. Men zet hun daarom telkens een paar schoteltjes met rijst en gebak voor en hangt hun bovendien wat blaadjes vertind papier om hals en armen om onder weg als zakgeld gebruikt te worden, nog ongerekend dat men hen van tijd tot tijd met brandende wieroostokjes en buigingen uitnoodigt zich toch doorlopend naar de wenschen van de ziel te voegen, zooals palankijndragers, die hun plicht begrijpen, betaamt. Wanneer het lijk gekist is, worden zij met den draagstoel verbrand, onder toevoeging van aanzienlijke hoeveelheden papieren geld ten behoeve van den doode.

Het spreekt bijna vanzelf dat de Chinees, die zijnen dooden zoo ijverig geld, draagstoel en andere dingen schenkt, ook niet nalaat

hen van voedsel te voorzien. Elken morgen gaan dan ook de weduwe en de kinderen, vóór zij zich aan het ontbijt zetten, naar het lijk met een schaal gekookte rijst, soms met een schotel groente, erwtenkaas of andere lekkernij er bij, en plaatsen die op een tafeltje nabij het hoofdeinde van het waterbed. Ook leggen zij er een paar van de welbekende stokjes naast, waarmee de Chineezzen gewoon zijn hun voedsel naar den mond te brengen. Een paar brandende wierookstaafjes tusschen de vingers genomen hebbende, knielen zij neer om een korte poos op de gewone manier te huilen en te klagen, en werpen tevens wat vertind papier op het fornuisje, om den doode met zilveren munt te verrijken. Wanneer zij denken dat deze tijd genoeg gehad heeft om zijn honger te stillen, nemen zij de schotels weg en gaan zelf eten, waarbij zij ook het voedsel, dat zooeven geofferd werd, verorberen. Er zijn echter ook families, die dit aan de straatbedelaars schenken, ten einde zich zelf geen invloeden des doods in het lijf te halen.

Nog een tweede offer, bestaande uit een schotel rijst met een of andere spijs daarnevens, wordt opgedragen, en wel aan den zoo straks genoemden God der Aarde, Thó-Ti kong (23). Men beoogt er meê, dezen beschermgod van afgestorven zielen over te halen den geest des overledenen, telkens als deze is wezen eten, weêr in veilige haven terug te brengen en in de onderaardsche gewesten bescherming te verleenen. Veel werk maakt men er niet van; de offeraar neemt eenvoudig een paar wierookstaafjes in de handen, vouwt deze samen en maakt in die houding een paar buigingen om den god tot toetasten te noodigen. Sommigen leggen maar één eetstokje bij de spijzen klaar, opdat hij het voedsel niet te gauw opslokken, en wegllopen zal nog vóórdát de ziel klaar is met eten.

Alvorens dit hoofdstuk te besluiten moeten wij nog mededeelen, dat de huisgenooten, zoodra iemand gestorven is, terstond alle katten uit de woning verwijderen of vastbinden totdat het kisten heeft plaats gehad. Mocht nl. zulk een dier op het waterbed springen of er overheen loopen, dan gaat, zooals het heet, de doode over-eind zitten en blijft zoo lang in die houding tot men hem door middel van een langen stok achterover duwt, of verschrikt door iets uit de verte naar hem toe te werpen. Als beste projectiel geldt een bezem, omdat het lijk den steel gemakkelijk met de handen kan omklemmen; in zijn woede haalt het dan het voorwerp met geweld tegen de borst, waardoor het achterover zinkt. Natuurlijk is het

zeer gevaarlijk zich zelven inplaats van den bezem te laten pakken: men wordt dan stellig het slachtoffer van een wreede, doodelijke omhelzing.

De verklaring, ons door verschillende Chineezen van deze zonderlinge volksopvatting gegeven, komt op het volgende neêr. Een tijger, zoo heet het, heeft in zijn staart een wonderdadig haar, waarmede hij dooden of bezwijmden, d. w. z. lieden waaruit voorgoed of tijdelijk de ziel is heengegaan, weêr levend kan maken. Het heet bij het volk hoân hên mûng (24), „haar, dat de ziel terug doet keeren“. Heeft het monster iemand gegrepen en in het gebergte gesleept, dan kwispelt het met den staart aan alle kanten zóólang over zijn slachtoffer heen, tot dit weêr tot zich zelven komt en zich in zijn doodsangst de kleêren van het lijf scheurt; een tijger toch eet bij voorkeur iemand in Adamscostuum, omdat de kleêren hem dan niet tusschen de tanden gaan zitten en dus bij den maaltijd hinderen.

Nu weten de Chineezen zeer goed, dat de kat eigenlijk een tijger is in miniatuur en dus ook een doodenopwekkend haar in den staart hebben kan. Wijze voorzichtigheid eischt derhalve gebiedend, haar op behoorlijken afstand van het waterbed te houden. Men ducht vooral haar noodlottigen invloed op de zoogenaamde „tijgerdagen“, daar deze meer dan andere met tijgerachtige invloeden doortrokken zijn ¹.

Vermelding verdienen ook nog eenige merkwaardige volksgebruiken ten aanzien van gestorven melaatschen. In een straat of wijk, waar zich zulk een lijk bevindt, wordt, zoolang het niet gekist is, volstrekt niet gekookt; want de besmetting, die uit het lichaam opstijgt, werkt zich door ieders deuren, vensters en schoorsteenen heen, en zou zelfs in het voedsel kunnen dringen tot vergiftiging der verbruikers. Men gaat daarom zijne maaltijden elders voorbereiden; ja, op het platteland rondom Emoy is het zelfs geen zeldzaamheid de geheele bevolking van een dorp naar een naburige plaats te zien trekken, om daar de maag te geven wat haar toekomt. Het ligt derhalve voor de hand, dat het gevaarlijke lijk zonder uitstel wordt gekist. Vele bewoners der buurt steken een tak van den baniaan (waringin) in hun huisdeur, in het denkbeeld, dat de

¹ Ter opheldering diene, dat de Chineezen den tijd in regelmatig terugkeerende perioden, elk van twaalf dagen, verdeelen en elken dag noemen naar één van de twaalf dieren uit hun zodiac. De tijger is een van dit twaalfal.

altijd groene bladeren van dien boom de doodende uitwasemingen van het lijk tot op zekere hoogte onschadelijk maken.

Ten slotte zij nog vermeld, dat de donder geacht wordt lijken zoodanig te doen opzwellen, dat het moeielijk, ja zelfs onmogelijk is ze in de kist te krijgen. Men legt daarom, zoodra er een bui aan de lucht komt, een metalen spiegel op den doode, vast overtuigd dat de onaangename werking van het onweer door de drukking zal worden afgewend. Soms bezigt men tot dat doel ook wel een unstergewicht, of een ander zwaar huishoudelijk voorwerp van niet al te groote afmetingen.

HOOFDSTUK III.

HET KLEEDEN VAN HET LIJK.

Nauwelijks is de laatste adem uitgeblazen, of de familie schaft zich alles aan wat noodig is om het lijk voor het graf gereed te maken. Zonder tijd te verliezen wordt een kist gekocht of besteld; men slaat stof voor doodskleëren in en roept, zoo noodig, de hulp van oude vrouwen en bureu in om de treurende familie in het knippen en naaien van het lijkgewaad ter zijde te staan.

In de wijze waarop dit vervaardigd wordt valt eenerzijds de grootste zorgvuldigheid, anderzijds de uiterste achteloosheid op te merken. Het gevestigd gebruik wil liefst, dat de overledene in splinternieuw ondergoed gestoken wordt, behoudens enkele stukken, die men nog zoogoed als nieuw klaar heeft liggen, of waarop de doode bij zijn leven bijzonder gesteld was. Daar nu de familie er op uit is het lijk zoo spoedig mogelijk, ja onmiddellijk na het wasschen te kleeden, is het natuurlijk gevolg, dat de vrouwen zich geen tijd genoeg kunnen gunnen om het lijkgewaad netjes te naaien. Zij flansen dit dus zoo ruw mogelijk met groote steken samen, of plakken de zoomen eenvoudigweg met lijn of stijfjel.

Het eerste kleed, dat de doode aan het lijf krijgt, draagt den naam van *tà bah hioê* (25), „gevoerd kleed dat het vleesch bedekt“. Het is een soort van hemd met wijde mouwen, dat tot boven de knieën reikt en op de borst voorzien is van een breeden overslag, die langs de rechterzijde des lichaams vastgemaakt wordt. Men vervaardigt het van gewoon wit linnen of katoen; maar voor de voering gebruikt men een fluweelachtige, glanzige zijden stof van geelwitte kleur, een van de duurste soorten, die te koop zijn. Daar dit hemd den doode gemakkelijk moet zitten en maken moet dat het gansche lijkgewaad hem niet hindert, wordt de glanzige oppervlakte van de voering naar binnen gekeerd, zoodat deze onmiddellijk met de huid in aanraking komt.

Bij dit hemd behooren een wijde onderbroek en een paar kousen

van dezelfde stoffen en hetzelfde maaksel. Men noemt ze respectievelijk *tà bah khò* en *tà bah béh* (26): „broek en kousen, die het vleesch bedekken“. Zoowel mannen als vrouwen krijgen zulk een stel kleêren aan. De duurte en kostbaarheid van de stof verhinderen niet, dat de vrouwen op de bovenvermelde zorgeloze wijze met het ineenzetten omspringen.

De huwelijksplechtigheden gaan in China gepaard met een soort van meerderjarigheidsverklaring van het paar. Deze heet *tsjhioëng thaô* (27), „het hoofd omhoog steken“, en komt hierop neder, dat zoowel bruid als bruidegom in de respectieve ouderlijke woning het haar wordt opgemaakt en zij het hoofddeksel opkrijgen, dat bij den trouw, die nog denzelfden of den volgenden dag moet plaats hebben, gedragen wordt. Bij deze plechtigheid, die voor eene zaak van het hoogste gewicht doorgaat, is het een noodzakelijk vereischte, dat beide partijen gedost zijn in splinternieuw onder- en bovengewaad, geknipt en genaaid op een gelukkigen dag, die zorgvuldig door een waarzegger gekozen is; want zij trekken bij deze gelegenheid een geheel nieuwen mensch aan. In plaats van die kleêren dadelijk af te dragen, is het onder de meer gegoeden gewoonte, dat bruid en bruidegom het geheele stel, of een gedeelte er van, behoorlijk gewasschen wegleggen, opdat het later als lijkgewaad dienst kan doen. Het wordt dan over de *tà bah hioé* en bijbehorende broek aangehouden.

Wij komen nu aan stel n°. 3. Het bestaat uit een gewonen kiel van linnen, katoen of, als de familie rijk is, zelfs van zijde, met een broek van dezelfde stof. De laatste wordt echter vaak vervangen door een paar losse broekspijpen, met banden aan den gordel bevestigd en om de enkels dichtgeknoopt. Nog een tweede, zelfs een derde kiel van overeenkomstige stof en snit komt hierover heen, naar gelang van de meerdere of mindere toewijding, welke de familie den doode meent schuldig te zijn. Dan volgen een of meer jassen of pijen, zooals de levenden dragen, van allerlei grootte, snit en hoedanigheid, maar verschillend al naar het geslacht van den doode; en eindelijk komen de bovenkleêren aan de orde, waaraan de treurende familie bijna al haar aandacht wijdt en die wij mitsdien meer in bijzonderheden hebben te beschouwen.

In den regel wordt daarvoor het beste pak kleêren genomen, dat de gestorvene bij zijn leven bezat. De lagere klassen, die zich niet in het bezit van een officieel tenue of offerkleedij, zooals dat dadelijk zal beschreven worden, verheugen, maar toch niet geheel van aardsche

goederen ontbloot zijn, doen hunne mannelijke dooden ten grave dalen in een zeer langen blauwen kuitendekker van linnen, katoen of zijde, tûng sam (28), „lang kleeid“, geheeten, met een kort buis, dat tot aan het middel reikt en als bé koà (29), „paardenmantel“, bekend staat, er overheen. Dit stel vormt de gewone winterdracht der meergegoeden onder de levenden, met dit verschil, dat bij hen het buis zwaar gewatteerd is; een zeker bijgeloof eischt echter, dat voor de dooden de watten er uitgehaald worden. Het gewone kruinkapje, oá n bō (30), lett. „schaalhoed“, genoemd omdat de vorm inderdaad aan een schaalte of schoteltje herinnert, en een paar kousen en schoenen voltooien dit gewaad. Onbemiddelde werklieden krijgen den korten kiel en de wijde broek aan, die lieden van hun stand ook bij het leven dragen.

Menschen, die het zeer goed kunnen doen, bezitten gewoonlijk een kostbaar zijden gewaad, voor plechtige en feestelijke gelegenheden bestemd. Bijna altijd wordt hun dit na den dood aangetrokken, omdat het het ceremoniekostuum is voor den offerdienst der overleden voorouders, en dus geen beter kan worden bedacht nu zij met laatstgenoemden worden hereenigd om hen in het hiernamaals eerst recht te gaan eeren en dienen. Ziehier eene korte beschrijving ervan.

Het bestaat uit twee zijden toga's zonder kraag. De onderste, lai thō (31), d. i. „binnentoga“, donkerblauw in den winter, geelachtig wit in den zomer, hangt bijna tot op de enkels; de bruinachtig blauwe „buitentoga“, goā thō (32), is ongeveer een voet korter en wordt midden over de borst dichtgeknoopt. Beide toga's zijn in den winter gevoerd, in den zomer ongevoerd. De zeer wijde mouwen van het onderkleed, die wat langer zijn dan die van het andere, vallen bij het dragen over de handen en vertoonen den vorm van een paardenhoef. Een zijden band sluit het onderkleed om het middel vast, terwijl een paar hooge tot de knie reikende zijden laarzen met dikke, wit-vilten zolen bij het kostuum gedragen worden. In den zomer wordt het toilet voltooid door een zoogenaamden dzoáh lóëh (33) of „hoed voor het warme weder“, d. i. een licht, kegelvormig hoofddeksel van bamboe met gele zijde overtrokken en op den top met een vergulden knop versierd. Aan het onderste gedeelte van dien knop zijn een menigte afhangende draden van roode zijde bevestigd, die tot aan den rand van den hoed reiken. 's Winters wordt dit hoofddeksel vervangen door den zoogenaamden „hoed met roode franje“, âng iang bō (34), vervaardigd uit zwart fluweel. Hij draagt knop en franjes gelijk de andere; den vorm kan men zich het

best voorstellen door zich den onderrand van laatstgenoemden buitenwaarts opgeslagen te denken tot hij met den top op dezelfde hoogte komt.

Wanneer de lezer nu nog weet, dat men zelfs in het heetste jaargetijde de dooden gewoonlijk in het beschreven winterpak steekt, dan zal hij een vrij goed denkbeeld hebben van het gewaad, waarin bijna alle mannelijke Emoy-Chineezzen van aanzien ten grave dalen. Wij zouden er nog bij kunnen voegen, dat bijna ieder welgesteld burger zich de hoogst fatsoenlijke weelde veroorlooft een officieelen graad of titel te koopen, die het recht geeft op borst en rug van de beschreven kleedij een vierkanten lap te dragen, waarop als symbool der waardegheid een of ander dier geborduurd is, en dat hij in het graf die lappen op zijn gewaad behoudt om er in de andere wereld voor het gansche schimmendom meê te kunnen pronken.

In het voorbijgaan zij ook nog aangestipt, dat de betrekkingen den doode nimmer in het beschreven offerkostuum zullen steken indien zij weten, dat hij het weleens aan een ander heeft uitgeleend. In zulk een geval koopen zij liever, als geldgebrek het hun niet belet, stof voor een nieuw offerpak en rijgen en plakken dit desnoods op de vermelde slordige wijze ineen. Men is gedwongen deze handelwijze te volgen, doordien de zeden verbieden iets bij te dragen in de voorvaderlijke offers van vreemden. Wij hebben het reeds op blz. 12 gezegd: alles wat een kind bezit behoort aan zijn ouders, zelfs al zijn zij dood. Mitsdien worden offeranden, aan de ziel van een onbekende opgedragen, als diefstal beschouwd, gepleegd ten nadeele der heiligen, die immers, zoo zij willen, zelf in de andere wereld iets voor zulke zielen kunnen afzonderen. Zelfs het uitleenen van een offerkleed is verboden, zoodat iemand, die zich aan zulk een euveldaad schuldig heeft gemaakt en het wagen durft in datzelfde kleed in tegenwoordigheid zijner voorouders te verschijnen, gevaar loopt op zijn misdrijf betrapt en streng gestraft te worden.

Personen, die zich door wezenlijke mededinging op de staats-examens een officieële waardigheid of een graad verworven hebben, dalen in het vol ornaat, daaraan verbonden, ten grave. Dit behoeft echter geenszins fonkelnieuw te zijn, want, evenals de *lai thò* en de *goā thò*, wordt het van zulke kostbare en uitgezochte stof vervaardigd en betrekkelijk zóó zelden gedragen, dat het, hoewel gebruikt, nog altijd goed genoeg is voor de andere wereld.

Overleden vrouwen steekt men gewoonlijk in de beste kleêren, die haar garderobe oplevert. De rijkere prijken mitsdien bijna

zonder uitzondering in de geestenwereld met schoon geborduurde zijden japonnen. In enkele gevallen, voornamelijk als de echtgenoot een vrij hooge officieële waardigheid bekleedt, krijgen zij een groenen rok en een rood zijden kleed met wijde mouwen aan, waarover weêr een donkerkleurig overmanteltje zonder mouwen komt; alle drie die stukken zijn van kostbare zijde vervaardigd en met draken en andere gelukaanbrengende figuren van gouddraad en veelkleurige zijde bestikt. Zij vormen het tenue van een mandarijnsvrouw en buitendien het gewone bruidsgewaad voor alle klassen, die geld genoeg hebben er voor de huwelijksgelegenheid zoo een te koopen of te huren. Daar de redactie van dit Tijdschrift ons slechts een beperkte ruimte voor deze verhandeling heeft toegestaan, zijn wij gedwongen van een nadere beschrijving van dit belangrijke trouw-kostuum af te zien. Wij verwijzen daarom naar hetgeen wij onlangs erover hebben medegedeeld in het „Internationales Archiv für Ethnographie“ (Bd. IV, blz. 182 vg.), welk werk ook een afbeelding van het kostuum en zijn onderdeelen ten beste geeft.

Wij mogen echter geenszins heenstappen over de redenen, waarom men bemiddelde dames bij voorkeur in haar bruidstoilet ten grave doet dalen. Daardoor toch maken wij kennis met het merkwaardig volksbegrip, dat zaken, die geluk, voorspoed en zegeningen voorstellen, ook werkelijk geluk, voorspoed en zegening uitstorten over de kinderen en kindskinderen, die hun voorzaten er mede in het graf leggen. Dit denkbeeld hangt weêr ten nauwste samen met een ander, nl. dat de zielen met het lichaam, waarin zij eenmaal huisden, blijven wonen in het graf en van hieruit zegeningen over de nakomelingschap uitstorten. Het bruidskostuum nu symboliseert in zijn geheel den regeerenden stand, daar het, zooals wij reeds zeiden, ook de officieële kleedij der mandarijneegaas is; — draagt een moeder het dus in het graf, dan omringt het haar aldaar met invloeden, die haar in staat stellen in de nakomelingschap mandarijnen te doen geboren worden, en zulke grootheden in de familie te hebben is het hoogste ideaal van elk rechtgeaard zoon van het Chineesche rijk. Doch behalve dat, is het bruidskleed bestikt met draken, d. w. z. met afbeeldsels van de godheden, die van oudsher in China gegolden hebben voor schenkers van bevruchtende regens en bijgevolg de zinnebeelden van overvloed zijn. Dan nog zijn er herten, kraanvogels, schildpadden en vleermuizen op gebordurd, dieren die, om redenen in het zooeven aangehaald artikel in het „Internationales Archiv“

ontvoud en hier bij gebrek aan plaatsruimte niet herhaald, als zinnebeelden gelden van inkomsten uit officieële waardigheden geput, van voorspoed en van lang leven. Al die gelukzaligheden, in het graf uitgezaaid, zullen dus daaruit opwassen in den vorm van werkelijkheden ten gerieve der nakomelingschap. En eindelijk zal het trouw-kostuum bewerken, dat er onder de afstammelingen vele huwelijken gesloten worden, en derhalve de geslachtsboom van de doode ten eeuwigen dage voor afsterven behoed wezen.

Het haar van gestorven vrouwen wordt niet slechts met de grootste zorg opgemaakt, maar ook met kostbare naalden, bloemen enz. versierd. Men doet haar ringen aan de vingers, armbanden van kostbaren steen of metaal om de polsen en voetringen om de enkels; doch de minder bevoorrechten stellen zich dikwijls met artikelen van nagemaakt edel metaal of van valschen steen tevreden.

Meer bejaarde vrouwen krijgen na haar dood bijna altijd een zilveren naald in de haren van zulk een eigenaardigen vorm en betekenis, dat wij die niet met stilzwijgen mogen voorbijgaan. Zij is een miniatuurnabootsing van den staf, dien de Boeddhistische geestelijken bij godsdienstige plechtigheden, welke de verlossing der zielen uit het vagevuur ten doel hebben, in de hand houden en oorspronkelijk niets was dan de klopper, waarmede de bedelende asceet op de huiskloppers tikte (Sanskrit: Khakkhara). Men gelooft, dat dit heilige werktuig, hetwelk zielen kan verlossen, juist daardoor aan het heirleger onzichtbare duivelen, dat de wereld des lichts en die der duisternis verpest, weerstand biedt; en het zal dus niemand verwonderen, dat wijze, bejaarde vrouwen er afbeeldsels van in het hoofdhaar dragen, nog minder, dat er haar na den dood door de zorgzame treurende familieleden minstens één in den chignon gestoken wordt. Een afgestorvene toch staat in de wereld der duisternis, meer nog dan een levende in die des lichts, aan de aanvallen van kwade geesten bloot. Om de kracht van de nuttige haarnaald te verhoogen, hangt men gewoonlijk aan den knop vier kleine, zilveren figuurtjes, die een hert, een schildpad, een perzik en een kraanvogel voorstellen. Het hert is namelijk het geliefkoosd zinnebeeld van een lang leven, van voorspoed en vreugde, de schildpad en de perzik van hoogen ouderdom, en de kraanvogel van hoogen ouderdom en voorspoed beide; al deze goede zaken nu zullen in werkelijkheid den nakomelingen van de doode, die zulk een haarnaald draagt, ten deel vallen.

Nog dient opgemerkt te worden, dat haarspelden als de beschrevene

meestal in een schrikkeljaar vervaardigd worden. Daar dit een maand meer telt dan een gewoon jaar, neemt de macht der spelden om het leven te verlengen met een twaalfde toe, want aan elk voorwerp kleven de invloeden van uur, dag, maand en jaar, waarin het is ontstaan. In elk volgend jaar van dertien maanden voegt men een ringetje tusschen de haarnaald en elk der vier zinnebeeldige figuren, zoodat deze laatste na een lang tijdsverloop aan kleine kettinkjes neerhangen.

Aan de vingers van mannen en vrouwen worden na hun dood met kwistige hand ringen gestoken. Dikwerf bezigt men daartoe een stel van dertien stuks, ook al in een jaar van dertien maanden gemaakt en door den doode zelf, toen hij op meergevorderden leeftijd kwam, aangeschaft of ten geschenke ontvangen. Mochten de overlevenden zulk een stel niet aanwezig vinden, dan schaffen zij er zich vaak terstond een voor den doode aan, en wel in de goudsmids-winkels, waar men volledige dertientallen te kust en te keur gereed vindt.

Overleden kinderen worden steeds gedost in de beste kleederen waarover men kan beschikken. In de gegoede standen krijgen zij, zoo zij meer dan tien jaar oud zijn, over alles heen nog een ongevoerde toga van effen blauwe zijde, die tot over de kuitën reikt en waarop bij wijze van kraag een witte, ongeveer acht centimeter breede strook is vastgenaaid, welke zich langs beide zijden van den voornaad over borst en buik heen verlengt. Dit kleed heeft geen knopen, maar de breede overslag wordt door twee of drie paar bandjes onder den rechterarm vastgemaakt, zoodat de witte kraag dan in den vorm van een kruis over de borst ligt. De mouwen, die buitengewoon wijd zijn, eindigen in een eenvoudig wit linnen boord, over den pols omgeslagen. Bij dit zonderling gewaad, dat *sing sa^m* (35) of „jongelingskleed“ heet, behoort een even zonderlinge *sing bō* (36) of „jongelingshoed“ van zijde of fluweel, dikwijls met bloemen en versierselen in gouddraad geborduurd. Nu eens heeft hij naar links en rechts een uitwas, aan de einden omgekruld, zoodat hij aan een paar uitstaande buffelhorens doet denken; dan weer lijkt hij op een gewone muts, doch met twee hellende vlakken er bovenop, die aan een huisdak herinneren; in dit laatste geval wordt de naam *tshoè hiā bō* (37), „huisdakhoed“, er vaak aan gegeven.

Algemeen wordt door de bevolking aangenomen, dat de beschreven kleedij, althans voor zoover de pij betreft, de gewone dracht der

jongelieden van fatsoenlijken huize was onder de oude Tsjow-dynastie, die van de 13de tot de 3de eeuw vóór Chr. op den troon van China zetelde. Behalve op de planken wordt zij nooit meer gedragen; slechts de jongelingshoeden ziet men op Nieuwjaar of bij andere feestelijke gelegenheden nog wel eens op het hoofd van kinderen prijken. Merkwaardig mag het dus heeten, dat het kostum zich nog na zooveel eeuwen als lijkkleed handhaaft: — dit bewijst alweêr hoe taai zeden en gebruiken kunnen worden, zoodra zij zich eenmaal aan religie, en wat onmiddellijk daarmee samenhangt, hebben vastgeklampt.

Wat wij op bl. 20 over het slordige afwerken van de lijkkleederen te berde brachten geldt alleen voor die, welke na het overlijden vervaardigd worden. Maakt men ze reeds bij het leven van het individu waarvoor zij bestemd zijn, dan worden ze minstens even netjes en sterk als de kleêren der levenden in elkander gezet.

Men wete namelijk, dat een algemeene gewoonte in het Rijk van het Midden wil, dat men zich reeds bij zijn leven grafkleêren aanschafft zoodra men vijftig of zestig levensjaren achter den rug heeft en de beurs de uitgaven toelaat. Sommigen laten een volledig pak maken, anderen slechts een, *tà bah hioê* met *tà bah khò* en de bovenkleedij. En om te bewerken dat er zich levenverlengende invloeden aan vasthechten, laat men zulke *tioeng laō sam* (28) of „uitgelegde kleêren voor den ouden dag“, zooals zij met een geijkten term heeten, liefst knippen en naaien door een jong meisje; want naar alle menschelijke berekening is voor zoo iemand nog menig levensjaar weggelegd en zal zij dus van de haar aanklevende invloeden om lang te leven iets doen afstralen over het werk, dat zij onder handen neemt.

Onder de lijkkleêren, die men reeds vóór zijn dood bezit, speelt geen zulk een merkwaardige rol als het zoogenaamd *siōe i* (39) of „lang-levenkleed“. Het is een lange kuitendekker van kostbare donkere zijde, die midden op het voorlijf, of ook wel onder den arm, dichtgeknoopt wordt en bijzonder lange en wijde mouwen heeft, die de handen geheel aan het oog onttrekken. Achter den hals om loopt bij wijze van kraag een zijden strook van witte of hemelsblauwe kleur, die zich van voren aan beide kanten langs de split verlengt en tot midden op de borst doorloopt. Die strook prijkt vaak met geborduurde pioenrozen en feniksen, alsook met figuren die het schriftteeken „lang leven“, *siōe* (40), doch in grilligen, fantastischen vorm, voorstellen. Op de borst loopt de kraag uit in een grooten geborduurden cirkel van gouddraad, die een dergelijk

teeken siōe omsluit en omgeven is door geborduurde feniksen, mitsgaders door kraanvogels, die in China den naam hebben van zeer oud te worden en er daarom zinnebeelden van onsterfelijkheid zijn. Met dergelijke letterteekens, doch van kleinere afmeting, is verder het gansche kleed bestikt; vandaar dat men dit ook wel pik siōe i (41) noemt, d. i. „kleed met honderdmaal het schriftteeken lang leven erop“.

Hoogst zelden slechts schaft men het zichzelf aan; in den regel krijgt men het, wanneer men een zestig of zeventig jaar oud geworden is, van zijne kinderen ten geschenke. Deze leggen er dan uiterst veel zorg aan ten koste, laten de stof wel uit Canton, Shanghai of Suchow komen en het kleed door een bekwaam kleermaker knippen op een gelukkigen dag, dien men met groote zorgvuldigheid door een knap waarzegger heeft doen kiezen. En als het afis, wordt er nog een gelukkige dag, liefst zoo dicht mogelijk bij den verjaardag van den jubilaris, uitgekozen om het dezen aan te bieden. Nadat schotels met eetwaren en lekkernijen voor de huisgoden en familiedooden op het huisaltaar zijn neergezet, treden de kinderen, in de op bl. 22 beschreven offerkleedij of, bij gebrek daaraan, in hun beste pak gestoken, op, om bij monde van den oudsten de onzichtbare beschermers van het huis te danken voor de vele levensjaren die het geliefd hoofd des gezins, dank hun bescherming, heeft genoten, en hun te bidden dat nog een lange reeks van jaren zijn deel moge zijn. Allen knielen daarop voor den jubilaris neder, brengen het hoofd zoo diep mogelijk naar den grond en reiken hem door tussschenkomst van den oudsten zoon het schoone kleed eerbiedig over, soms met nog andere onderdeelen van het lijkgewaad er bij. Na eenige oogenblikken reeds loopt de oude man er deftig meê te pronken en zich te verlustigen in de woorden van de ter felicitatie komende gasten, die niet ophouden hem te vleien met zijn gelukkig lot, hetwelk hem zulk een hoogen leeftijd en zulke brave, ouderminnende kinderen geschonken heeft.

Ook een bejaarde moeder wordt dikwijls met een lang-levenkleed van volkomen dezelfde snit en gelijk maaksel bedacht; feitelijk wordt het zelfs vaker aan vrouwen dan aan mannen aangeboden, daar de laatsten, zooals wij reeds zeiden, er bijzonder op gesteld zijn in het op bl. 22 beschreven offerkostuum in de andere wereld aan te lande. Al wie er een bezit trekt het gewoonlijk op al zijn volgende geboortedagen als feestkleed aan; immers, vooral op zulke dagen is het nuttig en noodig een groote hoeveelheid van de levens-

kracht, die het kleed, dank den teekens, van zich geeft, te absorbeeren, ten einde opnieuw gedurende een jaar gezond en frisch te blijven. Vooral draagt de jubilaris het gedurende de receptie-uren, wanneer vrienden, bloedverwanten en kennissen toestroomen om hem met loftuitingen en gelukwensen te overladen.

Grafkleêren vervaardigt men voor nog levenden liefst in een jaar van dertien maanden, met het doel het overlijden zoo ver mogelijk naar de toekomst te bannen; ja men kiest, waar het doenlijk is, de schrikkelmaand zelf voor het knippen en naaien uit. Dat men ook voor ernstige zieken tot het vervaardigen der grafkleêren overgaat zoodra er weinig hoop op herstel meer wordt gevoed, spreekt vanzelf.

Nu de lijkkleêren beschreven zijn, dient nog melding gemaakt te worden van enkele merkwaardige opvattingen, denkbeelden en bijgeloovigheden, die het volk eraan vastknoopt.

Op kleêren, die na den dood, en dus op slordige wijze in elkaar geregen zijn, worden altijd knopen en knoopsgaten van linnen of katoen gezet. Metalen knopen toch, zoo heet het, kunnen het door ontbinding week geworden lijk kwetsuren toebrengen en buitendien, omdat zij te goed houden en dus het opzwellen en uitzetten tegengaan, oorzaak worden, dat de nakomelingschap zich evenmin kan uitzetten en tot volle ontwikkeling komen; wel verre dus van zich te vermenigvuldigen als het zand der zee, zal zij, dank dien knopen, door ziekten en ontijdige sterfgevallen geteisterd worden. Ten aanzien van lijkkleêren reeds bij het leven vervaardigd is men echter op het punt van metalen knopen lang niet zoo schroomvallig. Men mist ze alsdan zelden aan de *lai thò* en de *goā thò* van het offerkostuum; maar toch zullen de dames er in dit geval nauwlettend voor zorgen, dat de doode althans een stuk of wat kleedingstukken zonder die verboden waar aan het lijf krijgt.

Het aantal pakken, waarin de doode wordt gestoken, is voor de vrouwen mede een zaak van groot gewicht. Van vijf lagen — gevoerde kleedingstukken tellen daarbij zoowel voor één als twee — willen zij in het geheel niets weten; want het woord *gō* (42), „vijf“, is gelijkkluidend met een ander *gō* (43), dat kwaad berokkenen, in het ongeluk storten beteekent. Vader geruineerd, moeder in het ongeluk gestort, vrouw en kind met rampen overstelp, ziedaar wat een lijkkostuum van vijf lagen onherroepelijk na zich sleept. Gelukkig dus, dat men al dadelijk over de vijf lagen komt zelfs als men zich beperkt tot het minimum, waaronder een fatsoenlijk gezin on-

mogelijk kan gaan, nl. een tà bah hioê, een langen kuitendekker, een overmantel (bé koà) en de twee jassen van het offerkostuum. Lieden, die in goeden doen zijn, gaan echter tot elf en dertien lagen, ja nog hooger. Een even aantal is onherroepelijk verboden; want de Chineesche wijsbegeerte vereenzelvigt even getallen met dat onderdeel der natuur hetwelk koude, duisternis, vrouwelijkheid en zulk soort zaken in zich sluit (nl. Yin zie blz. 10). Zij moeten dus den doode zoo ver mogelijk van het lijf gehouden worden, daar zij bv. kunnen teweegbrengen dat hij later herboren wordt in de gedaante van een vrouw, of dat vele meisjes in de nakomelingschap het levenslicht zullen zien, iets waarop in China niemand gesteld is.

Het aantal lagen laat men eenigermate tred houden met den ouderdom en het aanzien van den overledene. Bij lieden van zeventig bijv. zal men het niet beneden de dertien laten; in elk geval eischt plichtgevoel dat men het getal hoog opvoert, en zoo komt menig mingegeode er toe zijn dooden te steken in kleêren van zulk slecht allooi en zoo bitter weinig waarde, dat, als een levende ze aantrok, zij hem binnen een uur tijds aan flarden langs het lijf zouden hangen. Quantiteit geeft dus den doorslag en qualiteit is van totaal ondergeschikte beteekenis: trouwens, als een doode in de schimmenwereld wel vertinde papiertjes kan gebruiken als echt geld, waarom zou dan zelfs de erbarmelijkste kleedij daar niet de rol spelen van prachtkostuum?

Leder mag onder geen enkel voorwendsel deel uitmaken van de grafkleedij. Leeren zolen onder de schoenen van den doode worden dan ook zorgvuldig weggesneden. Men wete nl., dat vele leerstellingen van het Boeddhisme bij de vrouwen ingang gevonden hebben en daaronder ook deze, dat het de zwaarste doodzonde is een ademend wezen, welk ook, te deren. Het dragen van leer nu kan het dooden van dieren in de hand werken, en wanneer men dus een overledene met dit artikel aan het lijf de andere wereld inzendt, geeft men hem rechtstreeks prijs aan den toorn van Yama, den koning der hel, voor wiens gevreesde vierschaar elkeen verschijnen moet om van zijn wandel en gedrag rekenschap af te leggen. Inzonderheid zou een schim, die leder draagt, de wraak te duchten hebben van twee algemeen gevreesde adjudanten van Yama, die respectievelijk met een buffel- en een paardekop afgebeeld worden.

Tot zoover over de lijkkleederen. Thans over de wijze waarop zij den doode worden aangetrokken.

Onder het afdak van de zaal, waarin het lijk op het waterbed

ligt, wordt een houten bank of stoel gezet en door den oudsten zoon, die zich, zoover de betamelijkheid toelaat, ontkleed heeft, bestegen. Nadat hij zich een bamboehoed met breeden rand, zooals de koelies dragen om tegen zon en regen beschermd te zijn, op het hoofd heeft gezet, doet hij de *tà bah hioê* aan, haalt een dik, grof gevlochten touw door de mouwen, zoodat het er aan beide zijden uithangt, en trekt vervolgens met behulp van zijn moeder of zijn vrouw de overige hemden, jassen en toga's, die voor den doode bestemd zijn, in de vereischte volgorde aan. Al dien tijd houdt hij een bamboestaak, waaraan van boven een tak van den baniaan bevestigd is, in de hand, met het doel, zooals men zegt, booze geesten en schadelijke invloeden, die uit de lucht in de kleêren konden sluipen, op eerbiedigen afstand te houden. Soms ook wel steekt men een levende of nagemaakte bloem, die dezelfde uitwerking heet te hebben, op den hoed.

Is aldus het nieuwe hoofd der familie met de lijkkleêren omhangen, dan worden zij, na hier en daar met groote steken op elkaar gehecht te zijn, alle tegelijk hem weêr van het lijf genomen, waarbij het touw, dat door de mouwen gestoken werd, meewerkt om ze goed in elkaar te doen blijven zitten. Het geheele stel tegelijk wordt dan door de bedroefde verwanten, of door gehuurde mannelijke of vrouwelijke helpers, op het waterbed uitgelegd, de overledene erop geplaatst en alles hem tegelijk aangetrokken, waarbij allen in luide weeklachten uitbarsten.

Het aandoen van het lijkgewaad vóórdat men het den doode zelf aantrekt, is altijd het werk van den oudsten zoon, zelfs al behoort de overledene tot het vrouwelijk geslacht. Zijn er geen zoons, dan rust die taak op de oudste schoondochter; want, zegt de zede-leer, „een vrouw moet haar schoonouders dienen zooals men zijne ouders dient”¹. Een vader of moeder, schoonvader of schoonmoeder de kleêren stuk voor stuk aan te trekken zonder ze zelf aan het lijf gehad te hebben, zou schromelijk gebrek aan kinderlijke toewijding verraden, want het zou oorzaak wezen, dat er dan zonder noodzakelijkheid oneerbiedig met het lijk gesold werd. Dat men dien plicht nakomt staande op een bank of stoel en met een breedgeranden hoed op het hoofd dient, zegt men, om te voorkomen, dat de heilige Moeder-Aarde door aanraking met grafkleêren wordt bezoedeld en om den Hemel het weinig stichtelijke schouwspel des doods te besparen; ja, wat meer zegt, behoort hij, wiens kinderlijke

¹ Li ki, hst. 39.

toewijding niet eens groot genoeg is geweest het bestaan van den oorspong zijns levens te verlengen, zich niet vol schaamte voor het aanschijn des Hemels te verbergen?

Zoodra de zoon de hoofdrol in dit drama afgespeeld heeft, slaat hij met de meesten der aanwezigen haastig wat gekookte macaroni of vermicelli naar binnen, wijselijk overtuigd dat de lange draden van deze spijs een tegenwicht zullen vormen op de verkorting van levensduur, die hij zich misschien door het aanpassen der doodskleëren op den hals heeft gehaald. Daarop voegt hij zich bij zijn medetreurenden om hun bij de overige bezigheden, die het kisten voorafgaan, de behulpzame hand te bieden.

Belasten huurlingen zich met het kleeden van een doode, dan brengt het gewoonterecht mede dat al de kleëren, waarin deze den laatsten adem uitblies, hun als emolument worden afgestaan. Wordt het werk niet door vreemde hand verricht, dan schenkt men die kleëren eenvoudig aan den een of anderen berooiden buur of den eersten den besten bedelaar, die aan de deur komt. Arme menschen echter staan ze aan niemand af, maar gaan ze, na ze eerst in de wasch te hebben gedaan, zelf dragen; of wel — en dit is de meest gewone manier van handelen — zij brengen ze rechtstreeks naar den lombard, om er ter wille van eenige koperstukjes den walgelijken voorraad van smerige dingen, die in den regel zulk een inrichting opvullen, met nog enkele te vermeerderen.

Het kleeden wordt gevolgd door een offerande van eetwaren, die met den naam *sî sing* (44), „afscheid nemen van het leven“, bestempeld wordt. Zooals deze uitdrukking aanduidt, wint thans bij de familie de overtuiging veld, dat alle hoop op herleving des lichaams ijdel is; plichtbesef eischt dus het een afscheidsmaal aan te bieden, mede als bewijs, dat de kinderlijke toewijding zelfs niet door het ingrijpen van den Vorst der Verschrikkingen uitgedoofd is kunnen worden.

Vlak vóór het waterbed, waarop de getooide doode rust, plaatst men op een tafel eenige versnaperingen in den vorm van een kom gekookte rijst en een paar schaaltes groenten. Daartusschen verrijst een smal plankje, met het ongeveer 8 centimeter breede ondereinde loodrecht in een houten blokje geplant, dat als voetstuk dienst doet. Het is gemiddeld een halven meter hoog en loopt naar boven spits toe, zoodat het geheel, van de voor- of achterzijde gezien, aan een kleinen obelisk doet denken. Dit voorwerp is aan alle kanten met glanzige witte zijde, bij de arme klassen met ongebleekt linnen overtrokken, waarop aan de voorzijde met zwarten inkt naam,

en leeftijd van den overledene, jaar, dag en uur van zijn geboorte en dood, kortom, een omschrijving van zijn persoon aangebracht is; zulks maakt het tot een soort van plaatsvervanger van den afgestorvene. Dank zij de wijze voorzorg der familie, vindt de ziel, die thans op het punt staat voorgoed van haar aardsch omhulsel gescheiden te worden, in het bordje een hulplichaam, waaraan zij zich kan vastklemmen en dus voor vervluchtiging wordt behoed. Men noemt het op grond daarvan hoên péh (45), „zielelap“.

Zal de ziel er echter werkelijk haar intrek in nemen? Zullen de duivelen der duisternis, steeds er op uit zwakke schimmen te deren, het haar niet beletten? Zal zij wellicht niet gevangen worden gehouden door de machten der hel, waarvan de Kerk van den Boeddha zooveel vreeselijks weet te vertellen? Al die vragen brengen er de familie toe de hulp van een priester dier Kerk in te roepen; want het redden van zielen uit de klauwen der hel heeft steeds op het programma van Shâkyamoeni's godsdienststelsel bovenaan gestaan, en de dienaren zijner leer hebben het in het uitdenken van kunstmiddelen om die bevrijding tot stand te brengen verwonderlijk ver gebracht.

Gekleed in een lange toga van zwarte of grauwe kleur of, als de familie hem ruim betaalt, in een rijk geborduurd zijden ceremoniekleed (Kâshâya), plaatst de priester zich voor de tafel. Hij opent de plechtigheid met het uitspreken van een reeks formules (Tantra's), samengesteld uit Sanskriet of Pali woorden waarvan noch hijzelf noch iemand anders tittel of jota begrijpt, maar die desniettemin de dragers zijn van wondervolle tooverkracht. Hierna richt hij op zangerigen toon de volgende aanroeping tot Tē tsōng ông (46), den „Koning der Aardsche Bewaarplaats“, d. i. van de hel, een Bodhisatwa die aldaar zetelt als hoogste verlossende macht:

„O, Bodhisatwa van de wereld der duisternis, uwe glorie is moeielijk te omschrijven!

„Verwezenlijk onze verwachtingen en vertoon uw waarachtig aanschijn, verdeeld over alle oorden;

„Dat de hellewezens, hongerige spoken (Prêta's) en dieren het oor leenen aan de glorierijke Wet,

„En alle mogelijke wezens zich het hoofd zalven met uw genadevolle gunst!

„Laat het licht, dat uit uw onschatbare voorhoofdspareel straalt, zijn weg vinden naar het pad, dat naar de hemelzalen voert,

„En uw staf de poorten der hel openslaan.

„Het is mijn ernstige wensch, dat de ziel van dezen overledene goedgunstig de oorden van geneugte worde binnengeleid,

„En zij al de barmhartige en eerwaarde Boeddhä's en Bodhisatwa's vereeren moge op het lotusterras (d. i. het heelal)“.

Onder het zingen van deze hymne geeft de priester bij iedere lettergreep een tikje op een hol houten voorwerp, welks vorm eenigszins aan een doodskop doet denken. En bij den aanvang van elken nieuwen regel slaat hij op een bekervormige metalen klok, die een zeer helderen klank van zich geeft. Een kleinen, aan een steel bevestigden wierookbrander van tin in de hand genomen hebbende, zegt hij vervolgens met neergeslagen oogen een gebed van den volgenden inhoud op:

„Ik groet u, o hemelsche rechters, die de hoogste, middelste en laagste sferen van het heelal bewoont! Ik groet u, vorsten der aarde, der wateren en der menschen, met al uwe volgelingen! „Gedenkt deze ziel, en helpt haar voorwaarts op den weg naar het in het westen gelegen Paradijs. Eerbiedig bedenk ik, dat het moeielijk is een wedergeboorte als mensch of godheid deelachtig te worden en dat het deze ziel dus ternauwernood zal kunnen gelukken herwaarts af te dalen. Doch de heilige geschriften onzer Kerk doen machtige woorden aan de hand om bij de oproeping van zielen dienst te doen; laat ik die thans opzeggen“.

Hij grijpt naar zijn handbel, die op den top van den steel een knop vertoont in den vorm van een Wadjra, den tooversleutel der Kerk, en, terwijl hij haar langzaam doet klingelen, zegt hij op slependen toon:

„Met deze klingelende bel zend ik mijn oproeping naar omhoog.

„Ziel van dezen doode, lig niet in wezenloosheid verzonken, maar hoor deze klanken en begrijp wat zij te beteekenen hebben!

„Klem er u door de kracht der Drievuldigheid aan vast,

„En daal heden, ja op dit oogenblik, naar omlaag om herwaarts te komen!“

Een wonderdadige Tantra doet de rest. De ziel daalt werkelijk neder, neemt haar intrek in de „zielelap“ en wordt dadelijk verwelkomd door den oudsten zoon, die met een paar wierookstaafjes tusschen de saamgevouwen handen een buiging voor het bordje

maakt en de staafjes in de asch van een wierookvat steekt, hetwelk mede op de tafel staat. De priester zingt tegelijk een korte wierookcantate en leest, na afloop daarvan, met luider stem een brief af, waarin aan de ziel de heugelijke tijding wordt kond gedaan, dat in het sterfhuis, welks geographische ligging tot in de kleinste bijzonderheden wordt omschreven, de rouwenden vol liefde en toewijding een zielelap voor haar hebben opgericht om in te vertoeven, en zij haar binnen eenige oogenblikken een overvloedigen maaltijd zullen opdisschen. „Driemaal” zoo zingt de priester tot besluit, „noodig ik de ziel uit herwaarts te komen. Kom thuis, o ziel, zet u neder op uw zetel en luister naar de woorden van het heilige boek. O, „Bodhisatwa's en Mahâsatwa's, die de heilige geschriften bestudeert!”

Thans wordt de brief in brand gestoken en op die wijze den onzichtbaren geest van den doode in het luchtruim toegezonden. Vervolgens gaat de priester een wondervollen Canon opdreunen, die tot titel voert: „Sûtra die de hellen overwint” en, volgens eigen verklaring, de macht bezit den dooden rechtstreeks het Nirwâna binnen te voeren. Eenige krachtige tooverformules en aanroepingen van Awalôkitêçwara, Amitâbha en den bovengenoemden hellevorst zetten de kroon op zijn verdienstelijk werk.

Middelertwijl is de beloofde offerande op een paar extra tafels nabij het lijk uitgestald. Onder de twaalf schotels, waaruit zij meestal is samengesteld, zijn er eenige van zinnebeeldige beteekenis. Eén bevat bv. zoogenaamd *ōng lê* (47), d. i. gedroogd vleesch van een schelpdier, dat op de kusten van Zuidelijk China menigvuldig wordt aangetroffen; want *ōng* zoowel als *lê* hebben in de volkstaal synoniemen, die respectievelijk „bloei” (48) en „glorie, weelde” (49) beteekenen; de spijs zal dus den doode in staat stellen in het volgend leven voorspoed en welvaart te genieten en deze ook aan zijne nakomelingen te schenken. Een andere schotel draagt om een soortgelijke reden een ananas, want deze vrucht heet *ōng lai* (50), „peer des bloeis”; behalve dat, is het schrijfteeken voor peer (51) te splitsen in „boom” (52) en „voordeel, winst” (53). Eindelijk merkt men nog een portie zachte, ronde koekjes van rijstemeel en hennepzaad op, met erwtenmeel en suiker van binnen. Zij heeten „hennepkoekjes”, *moâ tsî* (54), en worden, naar het volk verhaalt, om de volgende reden opgedischt:

Eens viel een mandarijn, toen hij een rechtszitting hield, in slaap en verhaalde bij zijn ontwaken, dat hij in zijn droom een huis was binnengetreden, waar men juist bezig was een offertafel aan te

rechten. Onmiddellijk viel zijn oog op een schotel met hennepkoekjes en daar hij een groot liefhebber van dit gebak was, deed hij er zich terdege aan te goed. Nu zou de mandarijn stellig geen bijzondere aandacht aan zijn droom geschonken hebben, als niet iedereen in de zaal duidelijk sporen van die kleverige spijs aan zijn wangen en lippen had ontdekt; thans kon hij bezwaarlijk nalaten naar alle richtingen dienaren te zenden, om te zien of er werkelijk in den omtrek een gezin bestond als dat, waarvan hij gedroomd had. Inderdaad kwamen er spoedig eenige terug met de boodschap, dat zij een woning hadden gevonden, waarin men juist bezig was hennepkoekjes en andere spijzen aan de zielen der voorouders te offeren. Er viel dus niet meer te twijfelen: in overeenstemming met de wetten der zielsverhuizing was een der voorouders van die lieden opnieuw vleesch geworden, en wel in de hooge persoonlijkheid van den mandarijn, ja nog grootere zekerheid verkreeg men op dit punt, toen de offeraars verklaarden met opzet hennepkoeken opgedischt te hebben, omdat een hunner voorvaderen daar zoo bijzonder veel van gehouden had. Het spreekt vanzelf dat alle verstandige lieden uit het gebeurde de conclusie trokken, dat de dooden in het algemeen verzot zijn op hennepkoekjes en deze dus uiterst geschikt zijn om te dienen als lokmiddel voor zielen, die men naar zijn woning wenscht te doen afdalen.

Zoodra de offerande behoorlijk voor den doode is uitgesteld, treedt de Boeddhistische priester ten tweeden male op. Een rond, tinnen potje met schoon water in de hand nemende, zingt hij met plechtige stem:

„Het Amṛta van den wilg der Bodhisatwa's

„Is zóó machtig, dat één drop ervan in staat is in de tien onderdeelen des heelals

„Vuil en smetten, door ranzig vleesch teweeggebracht, te niet te doen

„En de altaren en oorden van eeredienst dus volmaakt rein te houden„.

Hierop doopt hij zijn vinger of een twijgje van een baniaanboom in het vocht en sprenkelt eenige druppels over de offerwaren, het lijk, de omstanders en de muren der zaal. Op die wijze worden alle ongeluk brengende invloeden, door het sterfgeval veroorzaakt, weggewassen en de ziel van den doode in staat gesteld in een toestand van volmaakte zuiverheid voor de voorouders te verschijnen. Vandaar dat de plechtigheid bestempeld wordt met de benaming

tsing sin (55), „zuivering des lichaams“. Zij wordt onmiddellijk gevolgd door een tweede reinigingsproces van eenigszins anderen aard: een weinig wierookpoeder op zijn bovenvermeld handwierookbakje uitgestrooid hebbende, beweegt de priester dit voorwerp over, langs en onder den doode, en bewierookt op dezelfde wijze de voorwerpen nabij het bed, benevens de muren van het vertrek.

Middelerwijl houden de rouwers zich onledig met de ziel de uitgestalde offerwaren aan te bieden. De oudste zoon treedt nader, neemt wierookstokjes in de saamgevouwen handen, heft deze op tot het lijk, plaatst de stokjes in den wierookbak, en knielt driemaal achtereeneer om telkens het hoofd viermaal ter aarde te buigen. Het aantal buigingen moet namelijk even zijn, daar even getallen tot het element van dood en duisternis behooren (zie blz. 30); wordt echter een soortgelijk eerbewijs aan een god of levend wezen gebracht, dan buigt men zich bij elken voetval slechts driemaal ter aarde. Na den oudsten zoon treedt de tweede op om op zijn beurt hetzelfde ceremonieel te verrichten, en dan komen achtereenvolgens de overige zoons, de vrouw, de schoondochters en verdere verwanten, in de volgorde, die de familie-hierarchie aangeeft. Offerpapier wordt middelerwijl in het fornuis aan de vlammen prijsgegeven, en na een poosje neemt men de spijsen weg om deze, nadat men ze desnoods nog eens heeft opgewarmd, zelf te verorberen.

Doorgaans profiteert de treurende familie in één moeite van de tegenwoordigheid des priesters om hem een plichtigheid te doen verrichten, die ten doel heeft den pas ontslapene in het Schimmenrijk van geld te voorzien. Ieder ontwikkeld Chinees toch weet zeer goed, dat men zich daar zonder geld even moeielijk levensbehoeften kan aanschaffen als op deze wereld, en bovendien dat ieder, die op deze aarde herboren is geworden, voor dit voorrecht aan Yama, den Bestuurder der Onderwereld, een zekere vergoeding heeft moeten betalen. Daar nu het meerendeel der schimmen arm is, neemt bijna iedereen bij zijn wedergeboorte als mensch bij de rijkere het daartoe benodigde geld op. Komt men dus na zijn verscheiden weer in dezelfde Onderwereld terug, dan zal men zich dadelijk omringd zien door een troep schuldeischers even onbarmhartig als die van deze wereld, en bij wanbetaling gekweld en mishandeld worden zonder eind; — is het mitsdien niet de plicht der nakomelingen de arme ziel in staat te stellen zich dadelijk van haar verplichtingen te kwijten? Vandaar de bedoelde plichtigheid.

Reeds een poos te voren werd een groote hoeveelheid zoogenaamd

„schatkamer-geld“, *k h ò t s i n* (56), ingeslagen, dat wil zeggen vierkante, platte, geelachtige pakjes, elk met honderd velletjes wit papier gevuld. Ieder vel is van evenwijdig loopende, gekartelde insnijdingen voorzien en stelt dus gansche rijen ronde koperstukjes voor, zoodat een kleine hoeveelheid pakjes reeds een waarde van eenige millioenen vertegenwoordigt. Een koffer van papier en bamboe pakt men er mee vol en vult buitendien nog eenige soortgelijke kisten met het tot staaffjes gevouwen goud- en zilverpapier, dat de lezer op blz. 15 en 16 heeft leeren kennen; eindelijk schaft men zich voor elke kist een paar papieren poppen aan, om haar naar de schimmenwereld te dragen. En om te voorkomen dat die koffers aldaar door niet rechthebbenden geopend en leeggeplunderd worden, sluit men ze niet alleen met een papieren hangslot af, maar plakt bovendien bij wijze van verzegeling twee strooken papier, met den naam van den gestorvene beschreven, kruiselsings over de voorzijde. Deze reepen krijgt men van den priester, die de plechtigheid leidt, en wiens zegelafdruk zij moeten dragen. Een papieren „schatkamer-mandarijn“, *k h ò k o a n* (57), wordt ook nog aangeschaft, om belast te worden met het oppertoezicht over de schatten op hun weg naar de Onderwereld.

Wanneer nu alles behoorlijk bijeen is geplaatst, sommeert de priester, onder voortdurend rinkelen met zijn bel, den onzichtbaren geest, door laatstgenoemde pop voorgesteld, in deze zijn intrek te nemen. Dit oproepen is mogelijk doordien men weet, dat de naam van den geest eensluidend is met dien van het geboortejaar des overledenen. Gehuurde muzikanten doen daarbij de schrille tonen hunner instrumenten door de zaal weergalmen. Opdat de schatmeester dadelijk iets zal vinden om zich te laven, zijn eenige eetwaren voor de pop geplaatst. Een varkenslever ontbreekt daarbij nimmer; want het volk is door wijze redeneering tot het inzicht gekomen, dat deze spijs, na door den schatbewaarder verorberd te zijn, ontegenzeggelijk goeden invloed op diens lever moet uitoefenen, en hij bijgevolg niet zoo gemakkelijk zijn plicht vergeten of verzuimen zal als een ander, die geen lever heeft gegeten. Men wete namelijk, dat in China de lever de zetel van gedachte, geheugen en toewijding is.

Zoodra de priester verklaart dat de schatmeester gekomen is, treden de rouwdragers voor de offertafel, knielen neer en noodigen het onzichtbare wezen door buigingen uit, toe te tasten. Soms ook biedt de oudste zoon hem wijn als offergave aan. De priester, die tot nu toe niets deed dan zingen en bidden, leest daarop een geschreven stuk voor om den geest op de hoogte te stellen van de zaken,

die hij ter behoorlijke uitoefening van zijn functie noodzakelijk moet weten; hij deelt hem daarin bijzonderheden mee over den doode, te wiens behoefte hij lastig gevallen wordt, over de hoeveelheid papier, die verbrand zal worden enz., en doet hem ten slotte weten dat men van hem verwacht een eerlijke en trouwe plichtsvervulling.

Intusschen hebben de muzikanten niet stilgezeten, maar met al den ijver en de geestdrift, die in hen zijn, getracht den schatmeester door hun spel aangenaam te stemmen. Ook de kofferdragers worden niet vergeten; in een kring heeft men ze op den grond gezet rond schotels met spijs en bekers met wijn, en hen dringend, maar vriendelijk uitgenoodigd toe te tasten, opdat zij op reis niet door honger en dorst zullen overvallen worden. En om niets te vergeten, hangt men hun nog eenige aan een touwtje geregen blaadjes papieren geld om den hals. Men wete nl., dat ook op aarde geen vrachtdragers aan het werk zijn te krijgen zonder eerst voor-schot op hun te verdienen loon te hebben ontvangen.

Nadat den poppen eenige oogenblikken tijd is gegund om te eten en te drinken, maakt men van het papier een grooten brandstapel. Gedeeltelijk op het fornuisje, op blz. 15 genoemd, gedeeltelijk op den vloer van de open binnenplaats, doet men koffers en papierdragers met en benevens den schatbewaarder in vlammen opgaan. Het geknetter van het bamboe, het snorren van het vuur worden overstemd door de muziek, de handschel des priesters en de luide jammerklachten der familieleden. De asch wordt na de afkoeling opgezameld en in papier tot pakjes gebonden, welke den doode in of naast de kist zullen worden medegegeven in het graf. Vandaar dat het auto da fé bekend staat onder den naam *taí sâi sin khò* (58), „een schatkamer met het lijk begraven“.

De koffer met het „schatkamergeld“ geniet van de zijde der familie meer aandacht dan de andere kisten, niettegenstaande hij slechts pasmunt bevat. Want pasmunt is juist, wat de overledene dringend noodig heeft om zijn schuldeischers in de Onderwereld dadelijk te betalen; hij behoeft dan geen tijd te verliezen met het wisselen van de gouden en zilveren staven, nog ongerekend dat hij geen gevaar loopt afgezet te worden door laaghartige wisselaars. Want ook in de andere wereld ontziet men zich niet zijn medeschepselen te exploiteeren door misbruik te maken van den pijnlijken toestand, waarin ongeduldige schuldeischers hen brengen.

Reeds voor vele eeuwen hebben wijze mannen, wier namen helaas niet aan de vergetelheid zijn ontrukkt, met wiskunstige zekerheid

berekend, hoeveel aan elke ziel als minimum behoort meegegeven te worden. De quantiteit hangt namelijk af van het geboortjaar, en het volk houdt angstvallig en getrouw aan de eenmaal vastgestelde cijfers als aan heilig evangelie vast; men kan ze trouwens in alle winkels, waar dat papieren geld te koop is, op een lijst aan den muur zien hangen. Uit blz. 18 weet de lezer reeds, dat de Chineezden den tijd indeelen in regelmatige kringloopen van twaalf jaar, waarvan elk wordt aangeduid door den naam van een dier. Iemand nu, wiens geboorte viel in een jaar van de Koe, moet in de Onderwereld het hoogste bedrag of 320,000 geldstukken betalen, terwijl het laagste, 60,000 stukjes groot, noodig is voor hem, die in een jaar van den Aap geboren is. Die bedragen zijn respectievelijk vervat in twee-en-dertig en zes pakjes, elk van honderd blaadjes, zoodat elk blaadje een waarde van honderd geldstukken vertegenwoordigt. Families in goeden doen voeren voor alle zekerheid de vastgestelde som vaak tot het drie-, vijf- ja zeventvoud op, doch wachten zich wel een even veelvoud ervan naar de Onderwereld te zenden, om dezelfde reden waarom men den doode geen even aantal lagen kleedingstukken aan wil trekken (zie blz. 30).

Wanneer het lijk gekleed op het waterbed ligt, gereed om gekist te worden, hangt een der naastbestaanden het twee koperen geldstukken, elk aan het eind van een rooden koordje gebonden, om het oor. Na een paar minuten zijn zij met zielmaterie van den doode doortrokken en dientengevolge geschikt geworden om diens wil en verlangen te onthullen. Wil men daarna in een zaak, die den doode van nabij aangaat, diens oordeel vernemen, of ten aanzien van een gewichtige aangelegenheid zijn gevoelen inwinnen, dan legt men hem, vlak voor zijn lijkkist of zieltablet staande, de zaak bloot en stelt de vragen zóó, dat een beslist ja of neen het antwoord kan wezen. Daarop laat men de geldstukken op den grond vallen; komen de twee zelfde zijden bovenop te liggen, dan luidt het antwoord ontkennend; in het tegenovergestelde geval is het bevestigend. De muntstukken worden altijd weer zorgvuldig in de nabijheid van het lijk neergelegd, opdat men ze steeds bij de hand hebbe; veelal hangt men ze aan het oor van den op tafel staanden wierookbrander. Zeer vaak bewaart men ze 25 of 26 maanden lang, dat wil zeggen totdat de rouw, die de kinderen, de vrouw en de schoondochters te dragen hebben, in theorie voorbij is, en doet ze na de begrafenis dienen ter ondervraging van het zieltablet.

HOOFDSTUK IV.

HET KISTEN.

Hetzij men de lijk-kist na het overlijden heeft gekocht, hetzij men haar, in afwachting van het sterfgeval, korter of langer tijd buitenshuis beschikbaar heeft gehouden, iets wat ten aanzien van bejaarde lieden vaak voorkomt — in elk geval behoort zij plechtstatig naar het sterfhuis gevoerd te worden. Een even getal vrienden of verre bloedverwanten, bij rijken soms zes of acht, wordt aangezocht om op te treden als „lijk-kistbeheerders“, *tsiáng pán* (59), en in deze hoedanigheid het voorwerp huiswaarts te brengen. Zij begeben zich naar den winkel waar de kist gekocht werd, of naar de plaats waar zij opgeborgen staat, trekken er een witte rouwpij aan van linnen of katoen, zetten een muts op van dezelfde stof en nemen acht, zelfs, als men het goed doen kan of het voorwerp zeer zwaar is, zestien koelies aan om het gevaarte huiswaarts te dragen. Een troepje muzikanten opent den stoet; daarop volgt de drager van een rood statie-zonnescherm; dan komen twee mannen ieder met een groote gong, en eindelijk nog twee of vier arme drommels, smerig en onoogelijk als bedelaars, die politieagenten moeten voorstellen. Als zoodanig dragen zij een hoogen lictorenhood van kegelvormige gedaante, rood of zwart van kleur, en houden elk een paar in elkaar gevlochten rottingen in de hand, of sleepen een lang stuk van een gekloofden bamboestok, zooals bij het geeselen gebruikt wordt, achter zich aan; nu en dan roepen zij op sleependen toon: *ioê o.o.o.o.*, „Hebt ontzag!“ om het volk behoorlijk voor de processie uit den weg te doen gaan. Achter hen komen de genoemde *tsiáng pán*'s en onmiddellijk daarop ziet men de lijk-kist, met touwen onder een zwaren ronden draagbalk vastgesjord en versierd met een lang, smal stuk rood doek, waarvan de einden los neerhangen. Op het deksel liggen een paar groote bloemen van klatergoud.

Intusschen maken in het sterfhuis zoowel mannen als vrouwen zich gereed de kist op straat in te halen. Zij steken zich in de

zware hennepkleedij, reeds op blz. 8 beschreven, terwijl neven, nichten en andere minder naverwante familieleden witte rouwkleederen aantrekken, van dezelfde soort als die der tsiáng pán's. Zoodra zij den stoet in het oog krijgen, trekken allen tezamen uit en knielen kermend en weeklagend neer, terwijl de gerechtsdienaars hun luid en eerbiedwekkend ioê o. o. o. o. uitgalmen. Bij de knielenden gekomen, staan de dragers een oogenblik stil, om een familielid gelegenheid te geven een streng koperen muntstukjes en wat ongekoekte rijst en brandstof op het deksel der kist neer te leggen. Een paar lieden zijn tegelijkertijd op de straat ijverig bezig een zekere hoeveelheid papieren geld te verbranden, want de Chineezzen zijn berekenend genoeg om te begrijpen, dat de omzwervende spoken er dadelijk op aanvliegen en dus vergeten zullen het sterfhuis binnen te sluipen, om er, kwaadaardig als zij van nature zijn, den doode te verontrusten. Eenige oogenblikken later gaat de geheele optocht weer verder, en trekt met luide slagen op de gongs en onder het geschreeuw der gerechtsdienaars de woning binnen, onder begeleiding van de schrille tonen der muziek.

De kist wordt met het voeteneinde vooruit de deur binnenge dragen en een oogenblik neergezet. Men neemt er het deksel af, haalt er al de voor het kisten benoodigde ingrediënten uit, die de kistenkoopman er heeft ingelegd, zooals een losse plank, pakjes ongebluschte kalk, snippers papier enz., tilt vervolgens den last weer op en zet hem met het hoofdeneinde vóór het waterbed. Om na het kisten het optillen gemakkelijker te maken, plaatst men er een paar blokken onder; in den regel neemt men daartoe twee der reusachtige houten hamers, die het gezin dienen om in groote mortieren rijst te ontbolsteren.

De rijst en de brandstof, die buitenshuis op de kist worden gelegd, dienen volgens de Chineezzen zelven om te bewerken, dat de dood van den kostwinner het tegendeel van gebrek aan middelen tot levensonderhoud in huis zal halen.

Gedurende het kisten en wat daaraan voorafgaat roeren de muzikanten, die aan het benedeneind der zaal een plaatsje gezocht hebben, uit alle macht hun handen en lippen, en doen de smerige politieagenten bij elke handeling van beteekenis een lang gerekt ioê o. o. o. weergalmen. De treurenden onthouden zich echter van alle klaaggeschrei; want door teekenen van smart aan den dag te leggen zou men droefenis en leed met den doode in de kist sluiten en hem daardoor het verblijf in het graf onaangenaam maken.

De lieden die op weg naar huis de kist op de schouders dragen, worden met de namen kioh hoe (60), „voetmannen“, of kang kioh (61), „werkbeenen“, bestempeld. Bij groepjes kan men ze voor elken lijk-kistenwinkel heen en weer zien slenteren, in afwachting van iemand, die hen noodig heeft. Hun hoofdman speelt een groote rol bij het kisten. Zijn eerste werk is, de asch, die door de naastbestaanden bij de bureu gebedeld werd (zie blz. 11), behoedzaam op den bodem der kist te strooien onder het uitspreken van de woorden: Iā hé-hoe, hō lí-ê kiáng-soen poè koéi-á toe (62), „Ik strooi de asch uit, om te maken dat uwen kinderen en kleinkinderen rijkdommen bij hoopen en stapels ten deel vallen“. Waarop de betrekkingen bij wijze van amen onmiddellijk antwoorden: Hó ah, hó ah (63), „Heel goed, heel goed!“

Dan neemt hij een handvol ijzeren spijkertjes en strooit ze in de kist. Het woord ting (64), „spijker“, beteekent namelijk ook een mannelijk individu, en mitsdien zullen die voorwerpjes, in de kist uitgezaaid en daarmee in het graf geplant, den doode bepaald een talrijke mannelijke nakomelingschap verzekeren. Bij het uitstrooien zegt dan ook de hoofdman: Iā ting, hō lí ê kiáng-soen tsjhoet ting (65), „Ik strooi spijkers, om te maken dat uw kinderen en kindskinderen mannelijke nakomelingen voortbrengen“, waarop het antwoord der aanwezigen wederom luidt: „Heel goed, heel goed!“

Nu wordt van een mengsel hennepzaad, tarwe, erwten, gierst en ongebolsterde rijst een handvol in de kist gestrooid, vaak onder toevoeging van grofkorrelige roode gist, uit graan of rijst bereid, die de eigenschap bezit meelspijzen sterk te doen rijzen en buitendien een schoone, roode kleur te geven. Deze handeling moet maken, dat het nageslacht van den doode niet alleen altijd overvloed van levensmiddelen hebbe, maar ook zich vermenigvuldige als graan, op den akker uitgezaaid; buitendien zal de uitzaaiing van gist zijn rijkdommen gelijk fermenteerende meelspijzen in volume doen toenemen. De hoofdman der dragers zegt dan ook: „Ik strooi hennepzaad uit, om uw kinderen en kleinkinderen talrijk te doen worden als hennepkorrels; ik strooi erwten uit, opdat uw nakroost een groot aantal afstammelingen zal hebben“, enz. Onveranderlijk blijft het antwoord der familie bij elke phrase: „Goed, goed!“

Na het uitzaaien van al dat geluk, dien zegen en overvloed, legt de man een hoeveelheid afval van plantenmerg, waarvan kunstbloemen en allerlei snuisterijen vervaardigd worden en dat in Europa

den oneigenlijken naam van rijstpapier draagt, in de kist. Hij spreekt er deze woorden bij uit: Iā tshó-tshoèi, hō lí-ê kiáng-soen toā koèi (66), „Ik strooi afval van plantenmerg, opdat uw kinderen en kleinkinderen tot grootheid en aanzien zullen geraken“. Dan volgen afval van papier in lange, smalle reepen, en eenige pakjes ongebluschte kalk, alles om de stoffen, die bij de ontbinding van het lijk zullen afgescheiden worden, eenigszins op te slorpen, en eindelijk wordt alles bedekt met een losse plank, die op kleinen afstand van den bodem juist in de kist sluit. Ter voorstelling van de sterren van den Grooten Beer zijn er zeven cirkels op geteekend of zeven ronde gaten in geboord, en daarom heet ze tsjhít-tsjhing pán (67), „zeven sterren-plank“. De armen doen het in den regel maar zonder, tenzij de doode een hoogen ouderdom mocht hebben bereikt. Men spreidt er een roode matras over, waaruit het vulsel zorgvuldig verwijderd is, want ongesponnen katoen of kapok is, zooals op blz. 22 reeds werd gezegd, voor een lijk verboden waar. Over die matras komt een soort van matje te liggen, samengesteld uit lange, dunne draden van het merg van waterriet in ééne richting naast elkander geplaatst en door roode draden, die er bij wijze van inslag paarsgewijze doorheen loopen, bijeen gehouden. Dat merg, hetwelk zeer veel overeenkomst heeft met het hart van den vlier, bezit een sterk opslorpend vermogen en bewijst dus bij de ontbinding van het lijk gelijksoortige diensten als de kalk. Een gewone slaapmat wordt erover uitgespreid, benevens een hoofd kussen zooals door de levenden gebruikt wordt.

En hiermee wordt de kist geacht klaar te zijn voor de ontvangst van het lijk. Alvorens het er in te plaatsen, steken de zoons den doode een handjevol koperen geldstukjes in een der mouwen, doen die er daarna weer uitvallen in een nap of rijstmaat, welke door één hunner in knielende positie wordt vastgehouden en verdeelen ze ten slotte onder elkander. Op deze wijze geeft de doode vóór hij in de kist gaat zijn bezittingen eigenhandig aan zijn nakomelingen weg. Eerst na deze zinnebeeldige handeling, die pàng tsjhioé-bé tsín (68) heet, d. i. „geld laten vallen uit het ondergedeelte van den arm“, achten de erfgenamen zich gerechtigd den boedel als den hunnen te beschouwen.

Geholpen door de naaste bloedverwanten, schuift de voornaamste kioh hoe nu een lange reep wit linnen of katoen onder het lijk door en knoopt de einden stevig op de borst vast, zoodat bij het opbeuren de armen niet langs het lichaam kunnen neerzakken. Dan

grijpt hij den knoop met beide handen en licht het lijk van het waterbed op, bijgestaan door de zoons, die het hoofd en de schouders aanvatten, en door de dochters, die de voeten omhoog tillen. Op deze wijze wordt de doode met vereende krachten in de kist gebracht, de reep losgeknoopt en weggetrokken en den kioh hoe een extra-fooi overhandigd. Deze spant daarop uit het midden van het voeten-naar het midden van het hoofdeneind der kist een touwtje, met het doel zich te vergewissen dat het lijk wel precies in de lengteas ligt, en legt er eenige kleinigheden in, waarop de doode bij zijn leven bijzonder gesteld was, of die hem in de andere wereld van dagelijksch nut kunnen wezen. Mannen krijgen bijvoorbeeld een zakdoek en een waaier in de eene hand en, als zij gewoon waren te rooken, een tabakszak en pijp in de andere; geleerden worden met pen-seelen, inkt, papier en dergelijke dingen, vrouwen met een neusdoek uitgerust. Sterft een jong kind, dan zal de bedroefde moeder nooit vergeten het een of ander stuk speelgoed, waaraan het bijzonder gehecht was, mee te geven. Een Mandarijn of letterkundig gegradueerde eindelijk hangt men niet zelden een afschrift van het diploma zijner waardigheid, zorgvuldig in een zakje verborgen, op de borst, opdat iedereen in de andere wereld hem zal eeren en ontzien. Hier dient echter vermeld te worden, dat zulks ook in vele gevallen achterwege blijft, daar menig ultra-orthodox gezin onder den invloed staat der kruistochten, in de laatste jaren met veel ijver door de geletterde klasse op touw gezet tegen de besmetting en ontheiliging van beschreven papier.

Laten de middelen het toe, dan steekt men den doode een of meer parelen of edelsteen in den mond, of hecht die ergens aan zijn hoofddekseel of kleeren vast. Het volksgeloof wil namelijk, dat zulke kostbaarheden de ontbinding van het lijk vertragen en den overledene bovendien in de donkere Onderwereld als zooveel fakkels voorlichten. Het gewone volk echter bepaalt er zich meestal toe een paar koperen geldstukjes op de tong te plaatsen.

Nadat de kist behoorlijk is voorzien van alles wat den doode nuttig zou kunnen zijn, wordt zij aangevuld met pakjes ongebluschte kalk, vertinde papiertjes en de reeds eenige malen ter sprake gebrachte lange reepen papierafval, zoodat het lijk aan alle kanten volkomen vast ligt. De naastbestaanden helpen bij dit alles een handje en houden een waakzaam oog op de bewegingen van de koelies, ten einde te voorkomen, dat deze versierselen van waarde wegkapen. Dan wordt een wit laken, waarop een roode lap van

kleiner afmetingen vastgenaaid is, over het lijk heengelegd en daarop een broek van een volwassen man en een van een knaap of kind geplaatst; van beide kleedingstukken zijn de pijpen toegebonden en met tot staafjes gevouwen goud- en zilverbapiertjes volgestopt. Men heeft hier te doen met een vernuftig uitgedacht middel om den doode in de andere wereld en de nakomelingschap in deze, schatrijk te maken; want khò (69), „broek“, beteekent in de taal van Emoy ook „schatkamer“ (70), en dit feit alleen reeds is voldoende om de groote en de kleine broek, met papieren geld gevuld, zoowel in de zichtbare als de onzichtbare wereld groote en kleine schatkamers, met goud- en zilverstaven opgevuld, te doen voortbrengen.

De twee voeteneindslaven, waarvan op blz. 11 gesproken is, worden nu ook nog in de kist geplaatst, met het reeds bekende doel. Men vergeet ook niet het lijk een glazen of metalen spiegeltje, of in stede daarvan een stukje blik op de borst te leggen, daar men denkt, dat zulk een voorwerp het lichaam en de ziel in het graf licht zal verschaffen; vandaar den naam van tsiō sin kiàng (71), „spiegel om licht op het lichaam te werpen“. Over alles heen spreidt men ten slotte een goedkoop linnen laken, ongeveer half zoo lang als de kist, waarop met zwarten inkt in ruwe trekken een mensch ten voete uit is afgebeeld, en wel een man of een vrouw, al naar het geslacht van den doode. Zulke lakens worden kant en klaar in de winkels verkocht en zijn bekend onder den naam van dzia sin hoan (72), „vlaggen ter bedekking van het lijk“. Dat zij een andere vorm zijn voor het afbeeldsel des dooden, hetwelk de oude Egyptenaren op het deksel van de sarcophagen uitbeitelden, komt ons waarschijnlijk voor.

Het behoeft ter nauwernood gezegd te worden dat men aan het kisten van een minderjarige of van iemand, die in den bloei zijns levens sterft, niet zooveel zorg besteedt als aan het lijk van een bejaard persoon.

In sommige deelen van zuidelijk Foehkiën omwikkelen de bewoners hun dooden vaak op een wijze, die bijzondere vermelding waard is. Zoodra de kist voor het ontvangen van het lijk in gereedheid is gebracht, plaatsen zij er het deksel onderstboven op en leggen er in de lengte en in de breedte een rij lange, witte zwachtels van linnen of katoen overheen; vervolgens brengt men het gekleede lijk van het waterbed op de zwachtels over, bedekt het met het bovenvermelde witte en roode laken en knoopt de reepen stijf over het ontzielde lichaam heen, zoodat zij zich voordoen

als een wit netwerk op rooden grond. Is men hiermede gereed, dan plaatst men het deksel met het lijk naast de kist en doet den doode naar zijn laatste rustplaats verhuizen.

Wanneer het deksel op de kist zal worden gelegd, treden de omstanders, voor zoover zij niet tot de naaste bloedverwanten behooren, eenige schreden achteruit, ja verdwijnen zelfs in de nevenvertrekken, daar het in China zeer gevaarlijk voor de gezondheid wordt geacht zijn schaduw tegelijk met een lijk in de kist te doen sluiten. Vrouwen, die in gezegende omstandigheden verkeerden, gaan veiligheidshalve nog op een stoel staan; anders zou het spook of kóei (73) van den doode, dat volgens de wijsbegeerte des lands tot de Yin behoort en na het overlijden wederkeert naar de aarde, waaruit het eenmaal zijn oorsprong nam, van daaruit in haar lijf kunnen sluipen en er de levenskiem, door het tegenovergestelde element Yang neergelegd, vernietigen.

Een laatste poging wordt nu nog aangewend om den afgestorvene tot het leven terug te roepen. Het op blz. 32 besproken zieltabelt den doode op de borst gelegd zijnde, knielt de oudste zoon naast de kist neder, roept: „Vader (moeder), verrijs!“ en zet het bordje wederom eerbiedig op de tafel naast de kist. Intusschen houden een of meer der oudere familieleden, inzonderheid als de oogen, vroeger zoo zorgvuldig toegedrukt, weer opengegaan zijn, een vleiende troostrede tot den doode, hem verzekerende dat hij met een gerust hart deze wereld verlaten kan, dewijl zijn nakroost ongetwijfeld gelukkig zal wezen en door talrijke offers trouw zorg zal dragen voor het welzijn zijner ziel in het land der schaduwen. Ook verzuimen zij niet hem tegelijkertijd te smeeken zijn familie niet te vergeten, maar haar voortdurend met zegeningen te overladen.

Nadat men een flinke hoeveelheid kalk, vermengd met een plant-aardige olie die spoedig zeer hard wordt, rondom op den rand van de kist en in de daarop sluitende groeve van het deksel gesmeerd heeft, wordt laatstgenoemd voorwerp door de voetarbeiders in positie gelegd en vastgenageld. Eén spijker in het midden van elke lange zijde wordt voldoende geacht; voor het overige hecht men beide deelen stevig aan elkander door middel van houten klampen, die ongeveer dezen vorm Σ hebben en met kracht worden ingedreven in kepen van dezelfde gedaante, welke ten getale van vier, nl. twee aan iedere lange zijde, buitenop de reet tusschen kist en deksel zijn uitgebeiteld. Bij het indrijven van elken spijker verzekert de voetarbeider de geboorte van veel mannelijke nakomelingen in de

familie door te zeggen: Tìng tìng, hō lí-ê kiáng-soen tsjhoet tìng (74), „Ik sla een spijker in, om te maken dat uw kinderen en kleinkinderen mannelijke nakomelingen zullen voortbrengen” (verg. blz. 43). De aanwezigen antwoorden ook hier met het stereotiepe: „Goed!”

Een doodkist te doen toespijkeren door een mandarijn of letterkundig gegradueerde staat zeer voornaam en kan groot nut hebben voor het nageslacht. Aanzienlijke families, die niet op buitengewone uitgaven behoeven te zien, noodigen derhalve gaarne zoo iemand met dat doel ten hunnent. Geëscorterd door zoodanigen stoet van volgelingen als waarop hij krachtens zijn rang aanspraak kan maken, verschijnt de groote man; de muzikanten halen hem met hun oorverdoovende instrumenten en de mannelijke leden der familie met de noodige plichtplegingen in. De hoofdman der voetarbeiders reikt hem vervolgens een handbijl over, waarvan de rug als hamer dienst moet doen. Het hecht van dit voorwerp is voor deze buitengewone gelegenheid met rood laken omwikkeld, opdat geen kwade invloeden van de kist door de bijl heen zullen doordringen tot de hand, die ze omkneld houdt; buitendien is er een dun, rood-zijden koord aan gebonden, aan welks einden een rist geldstukjes hangt. Doch het is geen werk voor nette en teedere handen, noch strookt het met de waardigheid van een groot man een vulgair voorwerp als een hamerbijl met kracht te omklemmen: — hij legt er slechts even de langgenagelde vingers op, terwijl de hoofdman twee lichte tikjes op elk der spijkers geeft. Dan trekt hij zijn hand terug en laat het verdere inslaan aan den ander over.

Hiermede is de belangrijke bemoeiing van den grootwaardigheid-bekleeder afgeloopen. De familie kan zich nu verheugen in het vooruitzicht dat hare nakomelingschap, door de spijkers vertegenwoordigd, ook hooge officieele ambten en titels zal veroveren: zóó krachtig is de invloed, dien een mandarijn of gegradueerde bij het dichtspijkeren van een doodkist uitstraalt. Men begrijpt nu ook dat de geldstukjes, die van de bijl neerhangen, dienen moeten om de nakomelingen tevens rijkdommen te doen verwerven. De hoofdman slaat nog eens met zijn bijl flink langs alle kanten van de kist om het deksel aan te drijven, en treedt dan eenige oogenblikken op den achtergrond.

Intusschen hebben alle mannelijke nakomelingen zich voor den grooten man ter aarde geworpen en hem stilzwijgend dankbare hulde voor zijn onschatbaren dienst gebracht door verschillende malen het hoofd

tot op den vloer te buigen. Trouw aan de heerschende regelen der etiquette, protesteert hij tegen dat eerbewijs door den knielenden dringend toe te voegen op te staan. Een der naaste verwanten spreidt nu den rooden lap, die om de bijl gewikkeld was, over zijn palankijn, om hem ook op weg huiswaarts tegen de invloeden van het sterfgeval te vrijwaren, en allen doen hem uitgeleide naar zijn draagstoel, waarmede hij verdwijnt zooals hij gekomen is.

Natuurlijk dient de waardigheidsbekleeder voor zijn moeite een vergoeding te hebben; in China toch doet niemand iets voor niets. Men stuurt hem derhalve later een lap roode zijde met een paar vergulde bloemen thuis, of gaat hem die zaken zelf aanbieden, onder toevoeging van andere geschenken van meer of minder waarde. Nog zij aangeteekend, dat families, die niet voornaam genoeg zijn om voor het toespijkeren der kist de tusschenkomst van een mandarijn of gegraduateerde in te roepen, zich in den regel vergenoegen met een bejaard persoon; de nakomelingen zullen dan ten minste een hoogen leeftijd bereiken, en ook dat is een zegen, dien geen Chinees versmaadt.

Nadat de kist behoorlijk is dichtgenageld, is het eerste werk van de voetmannen het waterbed af te breken. De planken, mitsgaders de mat waarop de doode lag, en de reepen doek waarmee het lijk opgelicht en naar de kist gedragen werd, alles eigenen zij zich toe als een emolument, dat niemand hun betwist. Mochten geen voetmannen bij het kisten dienst gedaan hebben, dan werpen de huisgenooten al de genoemde dingen op de straat, waar zij dadelijk aan bedelaars te prooi vallen; vooraf echter breken zij één der drie planken, waaruit het waterbed bestond, in tweeën. In enkele behoeftige gezinnen evenwel bewaart men alles voor huishoudelijk gebruik. Ook de lamp of kaars, die op het waterbed brandde, wordt met zand en al op straat geworpen, misschien wel om te voorkomen, dat booze menschen zich de olie met de op blz. 11 vermelde afkeurenswaardige bedoelingen toeëigenen. En wat den papieren draagstoel aangaat, welke (zie blz. 16) buiten de huisdeur stond: deze wordt middelerwijl, onder toevoeging van een groote hoeveelheid papieren geld, in brand gestoken, en dus als voertuig voor de schim des gestorvenen naar de Onderwereld gezonden.

Nu zet men de kist op de plaats waar het waterbed stond, en wel zoo, dat het lijk in dezelfde richting komt waarin het zich bevond toen het nog op dat bed lag uitgestrekt. Steeds doet men ze op twee schragen rusten, die bij den kistenmaker geleend of,

zoo men denkt dat de begrafenis lang uitgesteld zal worden, gekocht zijn. Terwijl men dus bezig is het gevaarte te versjouwen, heffen al de familieleden een luid gejammer en gehuil aan, dat aanhoudt totdat het witte laken, hetwelk voor het waterbed hing (zie blz. 3) doch bij het kisten gemakshalve was weggenomen, weer op zijn plaats gehangen is. Het onttrekken van de kist aan het oog gaat voor een belangrijk onderdeel van de lijkplechtigheden door, als zijnde een gebruik waarvan de oudste boeken reeds melding maken.

De tafel met den zielelap wordt nu vlak voor het gordijn gezet. Den wierookbrander, door een paar kandelaars met brandende kaarsen geflankeerd, plaatst men vóór dat zielbordje en verder maskeert men de voorzijde der tafel door een witten doek, die van den bovenrand tot op den grond reikt. Is alles gereed, dan nemen de huisgenooten hun plaatsen voor deze offertafel in, de mannen links, de vrouwen rechts, en maken, luid weeklagende, diepe buigingen voor de ziel. Nadat een groote kom gekookte rijst op de kist geplaatst is, steekt men wierookstaafjes, alsmede tweemaal zoo veel brandende kaarsen als het getal zoons van den overledene bedraagt, met een groote hoeveelheid eetstokjes in deze spijs. Die rijst en die wierook moeten dienen om het gehemelte en den neus der ziel te streelen; de kaarsen zijn een probaat middel om den doode er toe te brengen het ledental der familie gestadig te doen verdubbelen, zoodanig dat bij iederen maaltijd een groot aantal eetstokjes noodig zullen zijn. Het is namelijk een aangenomen stelling, dat het dankbare voorgeslacht aan de nakomelingschap ten volle teruggeeft hetgeen het van haar ontvangen heeft. Met eenige buigingen, waarbij het hoofd den grond raakt, nemen de treurenden ten slotte afscheid van den doode en verlaten gezamenlijk de zaal.

Alvorens dit hoofdstuk te besluiten, dienen wij nog iets naders mede te deelen omtrent het gebruik om den doode voorwerpen in de kist mede te geven, die hem in de andere wereld van dienst zullen zijn. Dat het zich in de meest uiteenlopende vormen vertoont, bewijst onder anderen de mededeeling van Dr. Gray, die er zelf getuige van was, dat zijn vriend Lo Poen-qua in de kist gelegd werd met een exemplaar van het Engelsch-Chineesch woordenboek van Wells Williams. De oude man toch had, volgens de verklaring zijner

zoons, steeds veel met dat werk opgehad en er sedert eenige jaren dagelijks trouw in gestudeerd. (*)

Het is waarlijk niet te verwonderen dat in een arm, berooid land als China, de kostbare voorwerpen en zijden kleeren, die men den dooden medegeeft, menigeen tot grafroof aanzetten. Meer dan één welopgevoed Chinees veroordeelt dan ook het rijke uitrusten der overledenen als een dwaasheid, die aanleiding geeft tot verstoring van hunne rust en dus volstrekt onvereinigbaar is met den eerbied, hun verschuldigd. In verschillende werken wordt in krachtige termen tegen haar te velde getrokken en de mandarijnen doen na elken opzienbarenden grafroof hetzelfde door middel van proclamaties, doch veel helpt dat alles niet. Het volk zelf hekelt de zaak in het volgende rijmpje, dat iedereen weet op te dreunen:

Hok-kîën sam hāng tsjhi

Bōē tshoè kè lí-dzî

Tioê-toān kah sí-si

Tsī pūng lâi tsjhī ti (75).

„De bewoners van Foehkiën begaan drie soorten van dwaasheden:

Zij verkoopen hun huis om een dochter uit te huwen,

Kleeden hunne dooden in zijde en satijn

En werpen de rijst, die zij koken, voor de varkens” (†)

Het sterkst wordt het algemeen afgekeurd gebruik gehandhaafd ten aanzien van de dames. Verzot als deze in den regel op kostbaarheden zijn, leggen velen onder haar reeds bij het leven een verzameling aan van haarnaalden, oor- en vingerringen, armbanden, zilveren amuletten enz., met de uitdrukkelijke bepaling, dat die met haar in de kist gelegd moeten worden. Haar eigen bloedverwanten dringen dan in den regel bij haar man en kinderen krachtig aan op de vervulling van dien wensch, en niet zonder reden; immers, zij kunnen toch niets van de overledene erven, daar zij tot een anderen stam behooren, want lieden van denzelfden stam gaan in China geen huwelijk aan. Als men dus de doode niet rijk genoeg naar hun zin uitrust, maken zij hevige standjes, met bedreiging man en kinderen aan te klagen als zouden zij de vrouw ter wille van hare kostbaarheden om hals gebracht hebben; ja, zij loopten zelfs wel met het deksel der lijk-kist de deur uit, om het niet terug

(*) China, hst. XII.

(†) D. w. z. zij koken hun rijst in veel water en scheppen er de korrels met een zeelepel uit, om vervolgens het restant, dat natuurlijk een zeer groot gedeelte der voedende bestanddeelen bevat, als voedsel aan de huiszwijnen te geven.

te geven vóór men hun zin heeft gedaan. Stil toegeven is gewoonlijk het eenige wat men doen kan, tenzij men invloedrijke familieleden bezit, voor wie de andere partij bang is.

Het kan, dunkt ons, nauwelijks aan twijfel onderhevig zijn dat de gewoonte, die ons bezighoudt, tengevolge van de algemeene afkeuring van het betere deel der natie reeds sterk is afgesleten. Voortschrijdende beschaving kan trouwens niet anders dan afbrekend tegenover zulke dingen staan, en de gevolgtrekking schijnt dus gewettigd, dat de dooden in vroegere tijden veel rijker werden uitgerust dan tegenwoordig. Dat afslijtingsproces spreekt vooral uit het op blz. 20 en 30 aangevoerde feit, dat doodskleeren van kostbare stof vaak op uiterst slordige wijze ineengenaaid worden en ook de stof zelf dikwerf bitter weinig waarde heeft. In de noordelijke helft der provincie Foehkiën is dit tot op nog grooter hoogte het geval, getuige wat Doolittle, in zijn *„Social Life of the Chinese“* (chapter VII) omtrent de stad Fuhchow mededeelt: *„There are shops where ready-made grave-clothes can be had. These are patronised principally by the poor, who cannot afford to buy good material and have it made up by tailors. What is strange and singular about these establishments is, that the caps and boots offered for sale, to be worn by the dead, are usually made of paper, or the very poorest silk or satin, and simply pasted together. At a short distance and unless closely examined, they look quite well. The boots have soles nearly an inch thick, which are made very white by a kind of wash. The coats, pantaloons, skirts, etc. are also sometimes pasted together, or, at the best, are but slightly basted together“*

Veelvuldig voorkomende gevallen van grafroof werken sterk mede tot het verval van de gewoonte om de dooden rijk uit te rusten. Zij worden in de Ta-Tshing loeh-li (76), het groote Strafwetboek des rijks, met lang niet malsche straffen bedreigd. Een paar artikelen, in het 25ste hoofdstuk te vinden, geven wij hier weder.

Art. I. *„Degene die een graf, dat een ander toebehoort, heeft opengemaakt, zoodanig dat de doodkist of het grafgewelf zichtbaar is geworden, zal honderd slagen met den langen stok hebben en verbannen worden naar een op 3000 mijlen afstands gelegen streek. En zoo hij de kist heeft geopend, zoodanig dat het lijk zichtbaar geworden is, zal hij worden gewurgd en tot zijn executie in de gevangenis blijven. Als hij het graf heeft opengemaakt zonder tot de kist door te dringen, dan zal hij honderd slagen met den*

„langen stok krijgen en met driejarige verbanning worden gestraft.

„Bijaldien uit een graf van vroeger jaren, dat opengeraakt of ingestort is, de kist met het lijk gestolen wordt, of uit een nog ongesloten kist het lijk wordt ontvreemd, of een nog onbegraven doodkist met een lijk erin wordt weggevoerd, dan zal de bedrijver negentig slagen met den langen stok ontvangen en voor twee en een half jaar verbannen worden. Heeft echter bij een dier misdrijven openbreking van de doodkist plaats gehad, zoodat het lijk zichtbaar is geworden, dan zal eveneens worging worden toegepast.

Art. II. „Als men in vereeniging met andere personen een graf heeft geopend en het deksel van de kist heeft opgelicht om naar zaken van waarde te zoeken en zich die toe te eigenen of ze te beleenen, en men werkelijk zaken van waarde heeft buit gemaakt, dan zal hij, die op het denkbeeld gekomen is de daad te bedrijven, mitsgaders de medeplichtigen en ondergeschikten, die zich aan het opgraven en vervoeren van de kist hebben schuldig gemaakt, zonder onderscheid van hoofd- of medeschuldige onthoofd worden met onmiddellijke executie, op denzelfden voet als degenen, die door gewelddadigen roof zaken van waarde bemachtigd hebben. En zij, die hen op de hielen volgden naar het open veld en daar van de daad getuigen waren, zullen naar de nieuwste rijksgrenzen worden gevoerd, om er aan magistraten en soldaten in slavernij te worden afgestaan. Werden geene zaken van waarde buit gemaakt, dan zal de hoofdschuldige bij parate executie onthoofd worden, op denzelfden voet als is voorgeschreven in de wet op roof waarbij dingen van waarde bemachtigd zijn, terwijl de medeplichtigen allen naar de nieuwste rijksgrenzen zullen worden gevoerd om daar in slavernij te worden gegeven aan magistraten en soldaten. En als na het ontgraven het lijk of gebeente werd weggesmeten op den weg, dan zal men, evenals bepaald wordt in de wet op gewelddadigen roof waarbij zaken van waarde zijn buit gemaakt, onthoofd worden met parate executie, zonder dat onderscheid wordt gemaakt tusschen hoofd- en medeschuldige.

Thans blijft ons ten slotte nog over een paar bijgeloovige praktijken mee te deelen, die bij het kisten een rol spelen.

De almanakken der Chineezzen, onder alle standen der bevolking als handboek verspreid en tot uiterst lagen prijs in iederen boekwinkel of aan elk boekstalletje verkrijgbaar, zijn vol met bijgeloovige vinger-

wijzingen omtrent dagen en uren, die al of niet geschikt zijn tot het verrichten van bepaalde bezigheden. Die, welke in Emoy en omliggende districten het meest in omloop is, maakt geen uitzondering op dezen regel en bevat o. a. enkele zoogenaamde tîng-sung dzjít (77), of «dagen van dubbele sterfgevallen», welke totaal ongeschikt zijn om dooden te kisten, tenzij men er niet tegen heeft dat het sterfgeval een tweede na zich sleept. Onder het opschrift: «Wat bij het kisten behoort vermeden te worden» zegt het boek:

«Wanneer bij gelegenheid van een sterfgeval geen gelukkige «dag voor het kisten kan worden uitgekozen, dan moet men de «verdubbeling van het sterfgeval onderdrukken. Men neme daartoe «een kleine enveloppe, stoppe er een stukje geel schrijfpapier in, «waarop met rooden inkt vier letterteekens, voor de loopende maand «aangegeven, geschreven staan, en legge haar vóór de begrafenis «onder de kist. Den dag, waarop de teraardebestelling zal plaats «grijpen, legge men daarentegen de enveloppe op het deksel en doe «ze met de kist ten grave dalen; op deze wijze wordt het dubbele «sterfgeval onder den duim gehouden en zal geluk uw deel zijn. «Wat nu de methode om het kwaad af te keeren aangaat: schrijf «in de eerste, derde, zesde, negende en twaalfde maand de vier «letterteekens loeh, keng, thiën, hing (78) op en sluit ze in «de enveloppe; schrijf in de tweede maand loeh, sin, thiën, «ting (79), in de vierde loeh, zjen, thiën, lao (80), in de «vijfde loeh, kwei, thiën, yoh (81), in de zevende loeh, «kah, thiën, foe (82), in de achtste loeh, yih, thiën «teh (83), in de tiende loeh, ping, thiën, wei (84), in de «elfde loeh, ping, thai, ming (85); deze teekens weren de «ramp totaal af».

Ziedaar de wijze leer, door den almanak gepredikt; doch het volk springt in den regel op eenigszins andere manier met de tîng sung dagen om. Valt het kisten op zulk een onheilbrengenden dag, dan vangt men een grooten kakkerlak, een weegluus of een ander soortgelijk huisdier, waarmede bijna alle Chineesche woningen volop gezegend zijn, en doet het in een doosje op het oogenblik dat de kist gesloten wordt; men plaatst dit vervolgens onder de kist, en later met deze in het graf. Het insect speelt dan de rol van thòë-sin (86) of «lijfvervanger» van het individu, dat de gestorvene anders met zich in het graf zou sleepen. Anderen stellen het sluiten van de kist eenvoudig uit tot zonsondergang, dewijl alsdan de ongelukkige dag zijn kracht verloren heeft; sommigen eindelijk zijn

zoo practisch met voordacht in het geheel niet in den almanak te kijken, gedachtig aan de waarheid: wat niet weet, wat niet deert. Toch zijn er velen, die zich liefst niet wagen aan deze gevaarlijke struisvogel-politiek.

Vermelding verdient ook nog, dat menige familie in de stad Emoy den vloed afwacht alvorens tot het kisten over te gaan. Hetzelfde gebruik heerscht in Ningpo, hetwelk eveneens een zeehaven is (*) Vaak ook komt het voor dat, wanneer men den doode bij eb in de kist sluit, een paar emmers zeewater, bij den vorigen vloed geschept, in de zaal staan: — de goede invloeden van het hooge water komen dan toch den doode te goede.

(*) Records of the General Conference of the Protestant Missionaries of China, held at Shanghai in 1877, blz. 404.

HOOFDSTUK V.

VAN HET KISTEN TOT DE BEGRAFENIS.

De arme gezinnen te Emoy begraven hunne dooden gemeenlijk reeds op den dag van het overlijden, of hoogstens den daaropvolgenden dag, vooral in den zomer, dewijl de zwakke, dunne kisten, waarmede zij zich uit hoofde van hun beperkte middelen moeten tevreden stellen, in het warme jaargetijde een snelle ontbinding van het lijk onmogelijk kunnen tegenhouden. De meer gegoeden stellen echter de teraardebestelling een etmaal langer uit en wijden den dag na den dood aan het kleeden van het lijk, terwijl de werkelijk gezeten burgerij en de hoogere standen, die de middelen bezitten zich zeer sterke, luchtdichte kisten aan te schaffen, hun dooden zelfs verscheidene dagen in huis houden.

Terwijl het lijk boven aarde staat, geven eenige der naaste betrekkingen of vrienden der familie zich de noodige moeite, in het gebergte naar een behoorlijke begraafplaats te zoeken. Zij laten zich daarbij leiden door een lid eener klasse van lieden, die er een beroep van maken gronden te ontdekken welke zóó volkomen onder de zegenrijke invloeden des heelals gelegen zijn, dat een doode, aldaar aan den schoot der aarde toevertrouwd, alle soorten van zegeningen zal afzenden over zijne nakomelingschap. Deze vroede mannen heeten hong-soéi siën-sing (87), „wind- en water meesters“, d. w. z. geleerden die verstand hebben van den invloed van wind en regen, de voornaamste elementen, welke het klimaat bepalen. Kan de familie zich de dure weelde veroorloven naar het bezit van graven der meest uitgezochte soort te streven, dan duurt het soms zeer lang vòór een plek is ontdekt die allen zoons zonder onderscheid een talrijk nakroost, hoogen ouderdom, een voorname positie en rijkdom zal verschaffen, een rustplaats in één woord, welke volkomen beantwoordt aan al de eischen, die men aan een graf van den eersten rang kan stellen.

Gewoonlijk worden de zeven eerste dagen na het overlijden onvoorwaardelijk geschikt geacht voor de teraardebestelling. Zijn zij

echter verlopen, dan wordt het noodig een dzjít soe (88) of „dagen-professor“ in den arm te nemen, een man die, tegen behoorlijke betaling, in den almanak tijdstippen ontdekt, welke zich bijzonder goed leenen tot het verrichten van bepaalde gewichtige bezigheden des levens. Na lang zoeken wijst hij een uur aan, waarop het lijk uit de woning gedragen, en een ander waarop het in het graf neergelaten kan worden zonder één der familieleden, bij die plechtigheid tegenwoordig, in zijn levensgeluk te schaden. Vaak doet men 's mans uitspraken nog eens door een anderen dagen-professor controleren, die dan meestal geheel andere uitkomsten krijgt; dit maakt weer controle door een derden noodzakelijk, hetgeen natuurlijk tot veel verlies van tijd en geld aanleiding geeft.

Zooals gezegd is, duurt het soms zeer lang eer een graf gevonden is zóó gunstig onder de invloeden der natuur gelegen, dat het de familie in alle opzichten tevreden stelt. Er heeft dan in dien tusschentijd plaats wat men noemt *khùng koan* of *thing koan* (89), „de kist opbergen, of zoolang aanhouden“. De zoom tusschen kist en deksel, alsmede alle spleetjes en scheurtjes, worden dan zorgvuldig gekalefaterd en met stopverf dichtgesmeerd; vervolgens overplakt men die naden, ook zelfs wel de gansche kist, met linnen en legt over alles heen een laag vernis, na korter of langer tijd door een tweede en een derde gevolgd, indien de familie zulks noodig acht. Ter afwering van vocht, stof en vuil wordt de kist ten overvloed met eenige vellen geolied papier bedekt en een laken van ongebleekt linnen of katoen er overheen gehangen, vooral indien men vreest, dat stralen van zon- of maanlicht er op doordringen en den doode in een *kiang si* (90) of „onverteerd lijk“ veranderen zullen. Onder deze benaming verstaat men een moordziek, vreeselijk bloeddorstig spook, dat er steeds op uit is argelooze voorbijgangers aan te grijpen en ze om hals te brengen door hun het bloed uit het lichaam te zuigen. Het is vooral zoo gevaarlijk, omdat het zijn vleeschelijk lichaam nog ter beschikking heeft en dientengevolge meer kracht kan ontwikkelen dan andere spoken.

Klaarblijkelijk zijn de *kiang si*'s de evenknieën der levende lijken, die in de vorige eeuw gansch Europa in opschudding brachten en met den naam vampieren bestempeld werden, omdat men geloofde dat zij geregeld uit de graven te voorschijn kwamen om op het bloed der levenden te azen. In China breken zij gewoonlijk slechts 's nachts uit hun kist, omdat de kracht van spoken er in het algemeen door het daglicht verlamd wordt. Volgens de

heerschende overtuiging hebben zij lange nagels en bedekken zware witte haren hun geheele lichaam; trouwens, evenals bij ons, gelooft in China het volk, dat nagels en haren nog voortgroeien na den dood. Licht- en warmtestralen verhaasten het ontstaan van een kiāng si; want, zooals reeds op blz. 10 is aangegeven, vereenzelvigt de Chineesche wijsbegeerte licht en warmte met leven en levenskracht, en zijn dus zonnestralen en maanlicht tot op zekere hoogte in staat afgestorvenen op te wekken uit den dood. Algemeen wordt beweerd, dat het meest afdoend middel om een kiāng si onschadelijk te maken hierin bestaat, dat men het lijk met kist en al verbrandt, of wel het in een groote ijzeren braadpan doet wegschroeien; doch nimmer zagen wij het middel in praktijk brengen.

Is de familie zeker dat de begrafenis langer dan enkele dagen uitgesteld zal worden, dan is haar eerste werk een volkspriester, sai kong (91), te ontbieden om de gevaarlijke invloeden, welke tengevolge van den dood op het huis en de bewoners kleven, af te wasschen. Zoodra deze man verschenen is, worden een paar kopjes thee, eenige schotels met geconfijte artikelen, een tweetal brandende kaarsen en wat wierookstokjes geplaatst op de tafel vóór het huisaltaar, dat zich, zooals den lezer op blz. 3 werd medegedeeld, in een zijkamer bevindt. Men zet daar ook de zaken neer, welke in de zuivering de hoofdrol zullen spelen, nl. een potje met water en een kom gevuld met een mengsel van zout en ongekoekte rijst; want het altaar is een plek, die niet met invloeden des doods is besmet, zoodat voorwerpen, daarop gezet, ook niet van hun reinheid kunnen beroofd worden, alvorens men ze gaat gebruiken.

De priester plaatst zich midden voor het altaar, roept terwijl hij met zijn handbel rinkelt, zekere godheden aan, en verzoekt hun nederig op het altaar neer te dalen en de zuivering onder hun toezicht en bescherming te doen plaats hebben. Daarna spreekt hij eenige bezweringformules over het potje met water uit, ten einde er alle kwade invloeden uit te verdrijven, en zuivert het verder door een geel papieren amulet, met letters of kabalistische teekens beschreven, te verbranden en de asch er in te doen vallen. Ook over het zout en de rijst uit hij eenige tooverspreuken, terwijl een der leden van het gezin zich onledig houdt met het verbranden van papieren geld ter verrijking van de zoeven aangeroepen godheden. Dan begint de priester langzaam en statig het vertrek, en vervolgens de zaal en aangrenzende kamers te doorwandelen, zonder het rinkelen

met zijn handbel een oogenblik te staken. Met een takje van den granaatappelboom, gedompeld in het vocht, besprenkelt hij vloer, muren, kist en rouwdragers, alsook de familieleden, die bij het kleeden en kisten de behulpzame hand leenden en met opzet hun vertrek hebben uitgesteld om nog van de zuivering te profiteeren. Een kind des huizes volgt hem op den voet, met het waterpotje in de handen. Onophoudelijk zegt de priester met luider stemme een bezwering op, want woorden zijn in China geen ijdele klanken, maar vertegenwoordigen kracht en macht. „Gevreesde invloeden herberge noch de lucht, noch de aarde, noch de Yang, noch de Yin; dat niets hoegenaamd verboden invloeden herbergel!": Thiën boê khī, tē boê khī, im iông boê khī, pik boê kìm khī (92). „Alle verafschuwde invloeden der lucht", zoo spreekt hij bij het besprenkelen van de kist, „keert naar de lucht terug! alle verafschuwde invloeden der aarde, gaat naar de aarde terug! Geniet een lang bestaan, o elementen waaruit menschelijke wezens ontstaan; maar gij elementen, die kwade geesten voortbrengt, wordt vernietigd! Eerste besproeiing, reinig! Tweede besproeiing, zuiver! Derde besproeiing, wasch de nadeelige invloeden van het sterfgeval weg, maak zuiver en rein!": Thiën jēm koei thiën, tē jēm koei tē; dzjîn hoa tiông sing, koéi hoà bjét hîng; it soah tsjhing, dzī soah tsing, sam soah sung soah sóë khī tsjhing tsing (93).

Met het mengsel van rijst en zout springt de priester op dezelfde wijze om als met het water, evenwel zonder de kist of eenig levend wezen te raken, daar dit noodlottige gevolgen voor den getroffene zou kunnen hebben. Eindelijk wijdt hij opnieuw eenige oogenblikken van aandacht aan de goden, dankt hen, voor het altaar staande, dat zij de plechtigheid met hunne hooggeschatte tegenwoordigheid en protectie hebben willen vereeren en doet hun op die wijze kond dat zij kunnen heengaan, aangezien alles afgelopen is. Deze slot-scène heet sī sîn (94), „den goden hun afscheid geven". De huisgenooten keeren nu den priester zijn loon uit, dat zelden meer dan 100 koperen muntstukjes bedraagt, en nadat hij zich van zijn ceremoniekleed heeft ontdaan, verlaat hij de woning.

Daar de tegenwoordigheid van hen, die de familie de behulpzame hand boden, thans gevoegelijk gemist kan worden, keeren zij huiswaarts, behoorlijk gereinigd door de kracht van des priesters water, rijst en zout. De wetten der wellevendheid eischen dat men hun, alsook den personen die een condoleantiebezoek afgelegd of doodkistpapier gezonden hebben (zie blz. 13 vlg.), verschillende artikelen

thuis stuurt, bestemd om als offers opgedragen te worden aan de familiedooden, bij henzelfen op het huisaltaar door zielbordjes vertegenwoordigd. Die gaven bestaan uit wierookstaafjes, kaarsen, papieren geld, een paar schotels eetwaren en eindelijk uit de vijf graansoorten, die, zooals wij op blz. 43 gezien hebben, ook met het lijk in de kist worden geborgen: zij dienen om dengenen, wien zij toegezonden worden, rijkdom en overvloed van voedsel te doen deelachtig worden. Om de verwezenlijking van dit doel in de hand te werken, gaan de ontvangers der geschenken er vaak toe over op de binnenplaats de korrels in bloempotten uit te zaaien.

Ligt de begrafenisdag nog in het verschiet, dan zendt de rouwende familie spoedig na het kisten gedrukte berichten van het overlijden rond. Deze zoogenaamde hoè im thiëp (95), „doodstijdingkaarten”, bestaan uit lange vellen papier van bruine, witte of gele kleur, opgevouwen in den vorm van een boekje; sommige hebben ongeveer de lengte van een meter bij een breedte van een drietal decimeters. De inhoud, in de meeste gevallen vrij wel gelijk-luidend, komt ongeveer op het volgende neer:

„De zonden en misdrijven van den van kinderlijke toewijding
 „verstoken N. N. (oudsten zoon) c. s. waren ernstig en zwaar.
 „Doch in stede van de bedrivers te dooden en te vernietigen, heeft
 „het onheil wijlen hunnen vader getroffen (Hier volgen naam en
 „titels van den overledene). Helaas! zijn levensdraad werd in het
 „voornaamste achtervertrek zijner woning afgesneden op het . . .
 „uur van den . . . dag der . . . maand van het . . .
 „jaar. Geboren op het . . . uur van den . . . dag der . . .
 „maand van het . . . jaar, bereikte hij den leeftijd van . . .
 „jaren. De van kinderlijke toewijding verstoken N. N. c. s. heb-
 „ben in eigen persoon het toezicht gehouden zoowel op het plaatsen van
 „voorwerpen in des overledenen mond als op de kleeding van zijn
 „lichaam. Zij hebben zich op de borst geslagen, gestampvoet,
 „gehuild en geweend, en in opvolging van de bestaande voorschrif-
 „ten nog dienzelfden dag den vollen rouw aangenomen. Weeklagend
 „geven zij hiervan kennis aan degenen die hun verwant zijn, aan
 „vrienden, familieleden, medeburgers en ambtsbroeders.

„De van kinderlijke toewijding verstoken mannelijke weezen
 „(volgen de namen) buigen voor u onder het weenen van bloedige
 „tranen gezamenlijk het hoofd ter aarde”.

Met overeenkomstige bewoordingen draagt de kaart vervolgens de namen van de broeders, neven en verdere verwanten des

overledenen. Die der vrouwelijke familieleden schitteren er op door totale afwezigheid: inderdaad, haar plaats is, volgens de wetten der zedeleer, in de binnenvtrekken van het huis, en zij hebben zich met de buitenwereld volstrekt niet te bemoeien. Elke kaart wordt gestoken in een ongesloten enveloppe, die op een smalle strook rood papier, van boven tot beneden over het midden aangebracht, den naam van den geadresseerde draagt.

Welgestelde families verzuimen zelden een bontgekleurd portret van den gestorvene tegen den muur achter de doodkist te hangen, om als zetel van diens ziel denzelfden dienst te doen als de zielelap. In enkele gevallen werd het reeds gedurende het leven van den overledene vervaardigd; meestal echter wordt eerst na den dood een schilder geroepen om een schets van het aangezicht te maken, waarna hij bij zich aan huis het beeld op zijn gemak kan afverven. Dit stelt den doode voor ten voete uit, in stijve houding op een stoel gezeten, gekleed in mandarijnskostuum of, zoo hij nimmer een graad heeft veroverd of gekocht, in het offergewaad dat reeds op blz. 22 beschreven is. Altijd is het portret en face, nooit en profiel genomen; de gewone grootte is 7 à 8 decimeter. Het is meestal, evenals een landkaart bij ons, van boven en beneden aan een houten rol bevestigd.

Zoolang de kist zich in het huis bevindt, wordt de zaal in denzelfden ontredderden toestand gelaten, waarin zij dadelijk na het overlijden gebracht werd. Hoogstens nog een paar nachten houden vrouw en kinderen het slapen naast den doode (zie blz. 15) vol, vooral wanneer hij een mandarijn was, of een of meer zijner zoons een belangrijke betrekking in den staatsdienst bekleeden; want het opvolgen van de voorschriften der oudheid, die zeer veel nadruk leggen op zulk „slapen op stroo met een aardkluit tot hoofdkussen”, geldt als bewijs van voornaamheid, fatsoen en uitmuntende orthodoxe opvoeding.

In den vroegen morgen van den dag, die op het kisten volgt, worden brandende kaarsen ontstoken op de tafel, welke vóór de doodkist staat; ook een schotel koekjes met eenige kopjes thee worden er op neergezet, als hartversterking voor de in den zielelap huizende schim van den doode. De vrouwen, kinderen, schoondochters en overige verwanten knielen, in rouwkleedij gestoken, ter plaatse neder en heffen een luid en langdurig doodsgehuil aan, terwijl de oudste zoon op de gewone wijze wierookstaafjes aanbiedt. Deze plechtigheid, *kiò khí* (96), „den doode oproepen” geheeten, is ongetwijfeld

een voortzetting van de op blz. 17 vermelde huilplechtigheid, die ten doel heeft, de ziel te bewegen weder in het lichaam te varen en dit te doen herleven.

Heeft het huilen een goede poos geduurd, dan worden de spijsen, voor het ontbijt der familie bestemd, mede op de tafel geschikt en den doode aangeboden door den oudsten zoon, die, na op de gebruikelijke manier wierook te hebben geofferd, neerknielt en zijn voorhoofd eenige malen ter aarde buigt. De overige treurenden volgen hem één voor één, met de oudsten en voornaamsten voorop, in het brengen van dat eerbewijs na. Wanneer allen zich hierop in de zijvertrekken teruggetrokken hebben en dus aan het huilen een eind gekomen is, vergewist men zich door middel van de op blz. 40 besproken wichelmuntjes of de doode de behoeften zijner maag bevredigd heeft; zoodra het antwoord bevestigend luidt, verbrandt men te zijnen behoefte een hoeveelheid offerpapier en neemt de spijsen weg, om die bij wijze van morgenmaaltijd zelf te verorberen.

Deze zoogenaamde *haò p ū ng* (97), „aanbieding van voedsel door de leer der kinderlijke toewijding voorgeschreven“, wordt tegen zons- ondergang herhaald, en wel met de spijsen, voor het avondmaal des gezins bestemd. Dagelijks verricht men die ochtend- en avondplechtigheid tot op den zevenden dag, ook ingeval de doode middelerwijl begraven wordt. De meening van de ethische wijsgeeren des rijks luidt, dat zij slechts een voortzetting is van de vervulling van den kinderplicht, den ouders gedurende hun leven geregeld ontbijt, avondmaal en allerlei benoodigdheden voor te zetten, een verplichting reeds in een der oudste producten van China omschreven (*Li ki*, hst. 39). Confucius leerde ook: „De dooden te dienen zooals men ze bij hun leven diende, ziedaar het non plus ultra van kinderlijke toewijding“.

HOOFDSTUK VI.

OVER HET OPBERGEN VAN DOODKISTEN BUITEN DE WONING.

Het spreekt vanzelf, dat het niet iedere familie schikt een kist met een lijk er in langen tijd in huis te houden. De Chinees is daarenboven verregaand bijgeloovig van natuur, en vast overtuigd dat de doode in woede kan ontsteken als men het lijk niet aan den schoot der aarde toevertrouwt en de ziel dus de gelegenheid onthoudt tot rust te komen. Zij zal zich ongetwijfeld met haar lichaam vereenigen en, als *kiang si*, de leden der familie onbarmhartig om hals brengen. Na drie jaar, zoo zegt men, wordt de kans dat zulk een gedaante-verwisseling intreedt zelfs volkomen zekerheid.

Begrijpelijk is het dus, dat men er vaak toe overgaat gekiste lijken, waarvoor nog geen geschikt graf gevonden is, tijdelijk te deponeeren in het veld of het gebergte. Zoo men zelf geen daartoe geschikt plekje grond bezit, huurt men er buiten de stad een af en bouwt er een hutje van klei of baksteen op tot bewaarplaats voor de kist. Dikwijls ook overbouwt men deze eenvoudig met een kluisje, juist groot genoeg om haar te bevatten. Met al den omslag en de praal, aan een formeele begrafenis verbonden, wordt de doode derwaarts gedragen, om later, wanneer het graf gevonden en gereed gemaakt is, op eenvoudiger wijze in de laatste rustplaats bijgezet te worden.

Het is lang geen zeldzaamheid dat landbouwers, die in veld of tuin een ongebruikt hutje hebben staan, dit als bergplaats voor doodkisten aan welgestelde families verhuren en dan tevens op zich nemen er geregeld een waakzaam oog op te houden. Zij echter, die de kosten betalen kunnen, deponeeren hun afgestorvenen bij voorkeur in de Boeddhistische bergtempels, die rondom Emoy in grooten getale te vinden zijn. Doch het is vrij moeilijk en kostbaar het tempelbestuur te bewegen ruimte tot dat doel af te staan. Het weet toch zeer goed dat, zoo er veel kisten werden toegelaten, het aantal geloovigen, die dagelijks de godheden komen vereeren en raadplegen, spoedig tot een minimum zou slinken en

daardoor een gevoelige slag aan den bloei der stichting zou toegebracht worden. Het bestuur van de meeste tempels weigert dan ook ronduit lijken binnen de terreinen toe te laten.

Vaak gebeurt het, dat bij het neerlaten van een kist in het graf plotseling eenige lieden opdagen, die zich met alle kracht tegen de teraardebestelling verzetten op grond dat het terrein hun in eigendom toebehoort, of omdat het nieuwe graf afbreuk zal doen aan de geluk-aanbrengende ligging hunner in de nabijheid gelegen graven. Dan is het een getwist, geraas en getier zonder eind. De doodgravers, dragers en andere mannen, die in den stoet dienst deden, steken geen hand uit tot hulp der familie, daar de zaak hun volstrekt niet aangaat. Kalm hun pijpje rookend, blijven zij toeschouwers bij het gekijf en — middelerwijl verloopt het gelukkige uur, door den dagenprofessor met zooveel moeite uitgezocht. Nu blijft de familie niets anders over dan de kist aan een naburigen tempel toe te vertrouwen, of haar op de plaats van de tweespalt onbegraven te laten staan, totdat een ander graf gevonden zal zijn. Men wete namelijk, dat de zeden ten strengste verbieden de kist naar huis terug te voeren, en wel op grond van het beginsel, reeds op blz. 13 vermeld: „bij lijkplechtigheden mag slechts van vóóritgang, nimmer van achteruitgang sprake wezen“. Gevallen als het hier beschrevene zijn aan de orde van den dag, want nergens ter wereld komen twistgedingen over landbezit en onroerende goederen menigvuldiger voor dan in het zoo treurig bestuurde China, het beloofde land voor afzetters en zwendelaars.

Mocht iemand, uit een ander oord des rijks afkomstig, gestorven zijn en het plan bestaan zijn stoffelijk overschot te eeniger tijd daarheen te zenden, dan wordt eveneens het gekiste lijk vaak aan anderen in bewaring gegeven. Het opzenden van overledenen naar de woonplaats hunner familie is in China zeer gebruikelijk; het geschiedt zelfs, zooals bekend is, van uit onze koloniën, ja van uit Australië en Californië.

Daar er dus zoo velerlei aanleidingen zijn om dooden tijdelijk boven aarde te laten staan, is het natuurlijk gevolg dat China als het ware met onbegraven kisten bezaaid is. Geen dag ging op 's schrijvers reizen door de zuidelijke en centrale provinciën des Rijks voorbij, zonder dat zij hem in grooten getale onder de oogen kwamen. In de omstreken van Koeng-tsjhwen, een stadje aan de Min-rivier bezuiden Jen-Phing-foe, zagen wij er zóó vele, bij dozijnen en twintigtallen in kleine kluizen opgeborgen, dat wij ons afvroegen

of in dat landschap wel ooit begraven werd. Even buiten het dorp Hing-thiën, aan den grooten weg tusschen Kiën-Yang-hien en Tshoeng-Ngan-hien gelegen, vonden wij ze in menigte open en bloot op de vlakte verstrooid; over enkele slechts had men de moeite genomen een oude mat heen te leggen. Een dergelijk schouwspel trof het oog in de onmiddellijke omstreken van Tshoeng-Ngan-hien en in het gebergte, dat de noordwestelijke bronnen der Min van het watergebied der Yang-tszë scheidt. Vele kisten waren daar onder de werking van zon en regen bijna tot stof vergaan, zonder dat iemand zich in het minst om het verbleekt gebeente scheen te bekommeren. Zelfs binnen de muren van Nanking aanschouwden wij vele doorkisten op onafzienbare, met puin bedekte vlakten, waar eenmaal dichtbevolkte wijken lagen, wijken die, gedeeltelijk bij de inname der stad door de Thai-phing rebellen in 1853 en gedeeltelijk bij de herovering door de Keizerlijke troepen in 1864, met den grond werden gelijk gemaakt. De omstreken van Kioe Kiang, Shanghai, Swatow en Canton eindelijk gaven ons vaak soortgelijke tooneelen te aanschouwen.

In laatstgenoemde stad heeft het uitstellen van begrafenissen reusachtige doodensteden in het leven geroepen, die honderden lijk-kisten bevatten. Deze zoogenaamde Tsjong (98) of „berg-plaatsen“ bestaan uit lange rijen cellen; elk paar rijen komt op een gemeenschappelijken smallen doorgang uit. Iedere cel bevat een lijk, en doorgaans ook een tafeltje met kandelaars en een wierook-brander. Een der meest bekende van die Tsjong's is gedeeltelijk door een hoogen muur met schietgaten omringd, en wel als voorzorgsmaatregel tegen roovers, die zich vaak niet ontzien in het holle van den nacht een kist weg te voeren, ten einde de familie tot het betalen van een losgeld te dwingen. Zij bevat ook een tuin met tuinhuis, waarin zij, die een doode hebben bezocht, zich met spijs en drank kunnen laven en de genoegens van een pic-nic smaken.

Gewoonlijk zijn die doodensteden bewoond door Boeddhistische priesters, die er van tijd tot tijd heilige boeken en missen lezen ter lafenis en verlossing van de zielen. Het zijn particuliere instellingen, met het oog op geldelijk gewin door enkele personen of door corporaties in het leven geroepen. Ieder die er een lijk aan toevertrouwt, betaalt een zeker entréegeld en een vaste periodieke bijdrage, die verschillen alnaar gelang van zijn welvaart en maatschappelijken rang. Meermalen komt het voor dat de betaling der huur wordt gestaakt, bv. als de familie verarmt, uiteenspat of voor den doode

onverschillig wordt. Alsdan doen de bestuurders na zeker tijdsverloop de kist overbrengen naar een vertrek van minderen rang, dat af en toe wordt leeggemaakt door een vereeniging van lieden die, door verwaarloosde lijken op een algemeene begraafplaats aan den schoot der aarde toe te vertrouwen, zich verdienstelijk maken jegens de zielen, en daardoor zegeningen en voor dit en voor het volgend leven deelachtig hopen te worden.

In Fuchow, de hoofdstad der provincie Foehkiën, bestaan ook dergelijke doodensteden, doch van aanmerkelijk kleiner afmetingen. Ongetwijfeld zullen er nog in vele andere steden des rijks te vinden zijn.

Chineezenvan elken rang en stand zijn onverdeeld de meening toegedaan, dat het onbegraven laten van lijken ten eenenmale onvereenigbaar is met de haò (99), d. w. z. de gewichtige leer der kinderlijke toewijding en der absolute onderwerping aan al de wenschen en neigingen der ouders. Niemand of hij is ten volle overtuigd, dat uitstel van een teraardebestelling de ziel dwingt in een toestand van kwellende onrust ellendig rond te zwerven; en desniettemin houden zelfs de eerste standen ontelbare lijken boven aarde. Is er dus een meer afdoend bewijs denkbaar, dat de natie volkomen onmachtig is zich van de knellende boeien der leer van Wind en Water (zie blz. 56) te ontslaan? Zelfs het feit dat de staatswetten die leerstellingen in ronde woorden als hersenschimmig, ongegrond en dwaas brandmerken, doet haar heerschappij geen afbreuk. In het 17de hoofdstuk zegt het reeds op blz. 52 aangehaalde Wetboek der thans regeerende dynastie: „De leerstellingen van Wind en Water dagteekenen uit later eeuwen; „zij zijn dus in den grond valsch en onwaar en verdienen niet het „minste geloof. Op grond dat het verrotte gebeente van ouders in „de toekomst geluk zou kunnen bezorgen aan kinderen en kinds- „kinderen, stelt men hunne begrafenis jaren lang uit, ja laat hen „onbedekt en onbegraven staan: zulks toont in de hoogste mate „gebrek aan eerbied en toewijding jegens de ouders“.

„Elk gezin, waarin een sterfgeval plaats heeft“ — zoo schrijft het Wetboek voor — „is verplicht den doode in een graf ter ruste te „leggen op de wijze, door de zedenwet voorgeschreven. Hij die, „hetzij door de leer van Wind en Water verblind, hetzij op grond „van voorwendsels van welken aard ook, een gekist lijk langer dan „een jaar in huis houdt, of het onbedekt laat en niet aan den schoot „der aarde toevertrouwt, zal 80 slagen krijgen met den langen „stok“. Doch geschreven wetten bestaan in China niet om onder alle omstandigheden te worden gehoorzaamd. Zij zijn in het leven ge-

roepen om slechts dan door de regeeringspersonen ten uitvoer te worden gelegd als zij zulks voor de handhaving van hun gezag noodig oordeelen, of wanneer de gril hen bekruipt de zeden des volks te verbeteren. Een iegelijk kan bijgevolg zooveel dooden boven aarde laten als hij verkiest, zoolang het den plaatselijken overheden maar niet in den zin komt daartegen een kruistocht te ondernemen. Mocht dit laatste eens voorkomen, dan worden edicten uitgevaardigd, die iedereen, welke zijn onbegraven dooden niet binnen een gestelden termijn aan den schoot der aarde toevertrouwt, bedreigen met de door het Wetboek vastgestelde straf. Enkelen worden gevat, aan een hevige bastonnade onderworpen en, zoo zij iets te verliezen hebben, door de autoriteit en haar nasleep duchtig uitgezogen. Maar na eenige weken is de storm weer bedaard en de leer der kinderlijke toewijding, mitsgaders begrafeniswet en de pas afgekondigde edicten, in het vergeetboek. Dat het bewaren van lijken boven den grond nadeelig zou kunnen werken op de gezondheid der levenden, komt niet op in het Chineesche brein: dit toch is te zeer overtuigd, dat epidemieën en sterfte eenvoudig door onzichtbare booze geesten veroorzaakt worden.

Alvorens wij dit hoofdstuk besluiten dient nog te worden medegedeeld, dat uitstel van begrafenis ook herhaaldelijk voorkomt in geval van moord of manslag, of wanneer een onbekende ergens dood gevonden wordt. In zijn 25ste hoofdstuk bevat het Strafwetboek het volgende artikel:

„Ingeval zich binnen de grenzen eener streek een lijk bevindt en het dorpshoofd of de bewoners van den omtrek hiervan den magistraten geen kennis geven ter fine van onderzoek en lijkschouwing, of indien zij het eigendunkelijk vervoeren of begraven, zullen zij 80 slagen met den langen stok ontvangen“. Deze bepaling is een der hoofdredenen waarom niemand ooit een gevonden lijk zal aanraken, tenzij hij officieel toestemming heeft verkregen het weg te brengen of ter aarde te bestellen. Zelfs een stervende of schijndode laat iedereen maar liggen zonder hem hulp of bijstand te bieden. Inderdaad zou een barmhartige Samaritaan in China de grootste dwaas ter wereld zijn; want, mocht het voorwerp van zijn medelijden bezwijken, geen twijfel of de naastbestaanden zouden het geval onmiddellijk aangrijpen als een welkome gelegenheid om hem geld en goed afhandig te maken. Zonder schroom namelijk zouden zij den menschenvriend beschuldigen den overledene om hals gebracht te hebben, en hem de keus laten tusschen het uitkeeren

eener zware som als schadeloosstelling voor den moord, of een aanklacht bij den magistraat. En nooit zal de belaagde het tot een aanklacht laten komen. Want, evengoed als de eerste de beste zijner landslieden weet hij, dat hij dan onverwijd in de gevangenis geworpen en door de stokbewaarders op de meest gewetenlooze wijze gekweld en uitgehongerd zal worden, tenzij zijn familie hem voor zulke mishandelingen vrijwaart door belangrijke sommen aan de politie-dienaren, klerken en andere dienaren der gerechtigheid uit te keeren. Daarenboven zou hij nog het slachtoffer worden van wreede bastonnades, waaraan ieder, die voor een rechtbank verschijnt en niet onmiddellijk schuld bekent, zonder genade onderworpen wordt. Deze fraaie staat van zaken noodzaakt ook logementhouders om, ter wille van eigen veiligheid, iederen gast, die door een zware ziekte mocht overvallen worden, heimelijk ergens op straat neer te leggen, en hem daar van honger, dorst, koude en gebrek aan oppassing te laten bezwijken, zoo geen bloedverwanten uit den omtrek zich over hem ontfermen.

De landswetten schrijven den autoriteiten voor elk lijk, hetwelk sporen van een gewelddadigen dood vertoont, aan een schouwing te onderwerpen. Wordt nu zulk een lijk ergens gevonden, dan zendt de hoofdman van de wijk dadelijk daarvan bericht aan den districts-mandarijn; doch gemeenlijk duurt het een paar dagen alvorens deze grootwaardigheidsbekleeder lust gevoelt te doen wat zijn plicht hem gebiedt. Gedurende al dien tijd ligt het lijk, hoogstens door een oude mat gedekt, onaangeroerd in de nauwe straat, tot niet geringe kwelling der reukorganen van buren en voorbijgangers. Maar eindelijk verschijnt de magistraat, in zijn palankijn gezeten en geëscorteerd door zijn gewone gevolg van dienaren, politieagenten en dragers van staatsiewaaier, zonnescerm en titelborden. Onder een tentje van bamboe en matten, boven den wind opgeslagen, zet hij zich met een of meer secretarissen aan een tafel, terwijl een zijner volgelingen, die als lijkschouwer fungeert, het lijk wast met lauw water, waarin uien en andere ingredienten, welke de eigenschap heeten te bezitten gewonde plekken duidelijk zichtbaar te maken, afgekookt zijn. Hierbij veegt hij soms, vooral als het warm geweest is en het lijk wat lang gelegen heeft, de gansche opperhuid weg. Daarna begint de man met den vinger of een eetstokje het lijk aan alle kanten te betasten; na een onderzoek van elk lichaamsdeel keert hij zich naar de tent, knielt neder en brengt, zoo noodig met behulp van een tolk, verslag van zijn

bevinding uit. Alles wat hij rapporteert wordt door de secretarissen nauwkeurig opgeschreven. Nadat elk lichaamsdeel op die wijze een beurt gehad heeft, verlaat de mandarijn zijn zetel, wandelt, zijn zakdoek voor den neus houdende, met eenige volgelingen om het lijk heen en schrijdt, na aldus met eigen oogen de gerapporteerde verwondingen te hebben aanschouwd, door een vuurtje van stroo, ten einde zich van de besmetting, die hem zou kunnen aankleven, te reinigen. Eindelijk stapt hij in zijn draagstoel om met zijn gansche gevolg naar zijn woning terug te keeren, terwijl de buurtbewoners de lucht van nadeelige invloeden zuiveren door een aanzienlijke hoeveelheid voetzoekers af te schieten.

Breedvoerig uitgewerkte voorschriften aangaande de wijze waarop zulke lijkschouwingen behooren te geschieden, zijn neergelegd in een boek, getiteld *Si yuen loeh* (100), „Boek over het wegwasschen van onrecht“. De vingerwijzingen, die het geeft voor het constateeren van bijna ieder sterfgeval door moord, vergiftiging of ongeluk veroorzaakt, zijn vaak hoogst vermakelijk en werpen een eigenaardig licht op de denkbeelden der Chineezzen omtrent anatomie en physiologie. Zij liggen onder ieders bereik, want de heer De Grijs heeft er in het 30ste deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen een vertaling van geleverd.

Zoodra de lijkschouwing afgelopen is, zijn de nabestaanden gerechtigd het lijk te kisten. Mocht echter de familie onbekend wezen, dan brengt de wijkmeester in de buurt wat geld voor den aankoop van een kist bijeen. Maar in de meeste gevallen mag men, na de eerste schouwing, den doode nog niet aan den schoot der aarde toevertrouwen. Een tweede, ja derde onderzoek toch kan noodig zijn om de verklaringen van getuigen of eventueele beschuldigten aan de overblijfselen van het slachtoffer te toetsen; zelfs wanneer de ontbinding reeds haar werk heeft verricht, kan het noodig geacht worden onderdeelen van het gebeente te koken, te roosten of te verbranden, ten einde uit de resultaten daarvan getuigenissen te ziften. Zelden of nooit wordt aan begraven gedacht vóór de schuldige ontdekt en gevonnisd is. Men plaatst dus de kist maar ergens in de nabijheid van de plek waar het lijk gevonden werd, om daar onder toezicht van den wijkmeester te blijven staan totdat de autoriteiten haar opeischen.

Mocht het rechterlijk onderzoek aan het licht brengen dat er niet van moord, doch slechts van doodslag sprake is, en de bedrijver van het feit mitsdien tot betaling eener schadeloosstelling veroordeeld

worden, dan blijft het lijk veelal onbegraven totdat de uitkeering van het geld heeft plaats gehad en daarmee de gansche zaak uit de wereld geholpen is. En wanneer dorpen bloedige vechtpartijen tegen elkander geleverd hebben, waarbij aan de eene zijde meer dooden gevallen zijn dan aan de andere, dan wordt het surplus gewoonlijk onbegraven gelaten, ten einde bij het herstel van den vrede voor ieder boven aarde staand lijk een vergoeding te kunnen eischen.

Dooden op den openbaren weg gevonden, aan wier lichaam echter geen teekenen van geweld te bespeuren zijn, worden meestal aan geen officieele schouwing onderworpen. Onder toezicht van de hoofden en ouderen der wijk plaatst men ze in een kist ergens in het gebergte of het open veld, en laat ze daar ter beschikking van de familie blijven, zoo die mocht opdagen. Gewoonlijk neemt men dan een kist van de goedkoopste soort, met het gevolg dat het lijk verscheidene dagen den omtrek verpest, het hout na korten tijd verrot is en het gebeente aan weer en wind ten prooi blijft liggen, tot iemand, die begeerig is om zich verdiensten te verwerven jegens de verlaten ziel en daarvoor door haar beloond te worden, het in een goedkoope urn van gebakken klei bijeenlegt en onder de aarde verbergt.

HOOFDSTUK VII.

DE TOCHT NAAR HET GRAF.

Zooals wij op blz. 57 mededeelden, wordt ter vaststelling van een gelukkig tijdstip voor de begrafenis de tusschenkomst van een dagenprofessor ingeroepen als er zeven of meer dagen na het overlijden verlopen zijn, zonder dat men tot de teraardebestelling is overgegaan. In het algemeen maakt de geleerde man in zulke gevallen het resultaat zijner berekeningen zóó tijdig aan de familie bekend, dat deze ruimschoots gelegenheid heeft alles voor de begrafenis op haar gemak in gereedheid te brengen. Met het oog op de praal en den omslag, die welgestelden bij het begraven hunner dooden ten toon plegen te spreiden, komt hun dusdanige ruimte van tijd tot het nemen der voorbereidende maatregelen in den regel uitmuntend te stade.

In de eerste plaats worden onderhandelingen geopend met een of meer ondernemers van begrafenis, met wier „winkels van trommen en blaasinstrumenten“ de lezer reeds op blz. 8 kennis maakte. Dit loopt uit op het treffen van een overeenkomst voor de levering van alles wat voor den stoet noodig is, manschappen en muzikanten niet uitgesloten. Ook richt men tot intieme vrienden en gegradueerde bekenden schriftelijk het verzoek, bij de begrafenis te willen optreden als toezichthouders op de doodkist en eenige gewichtige onderdeelen van den stoet, en eindelijk zendt de familie aan verwanten, vrienden en bekenden gedrukte kennisgevingen rond van den dag en het uur, waarop de teraardebestelling zal plaats hebben. In laatstgenoemde circulaire wordt de geadresseerde verzocht de plechtigheid niet met zijn tegenwoordigheid te vereeren — een verzoek dat hij echter louter als een beleefdheidsformule moet opvatten, die zeggen wil: de familie zal hoogen prijs stellen op aller tegenwoordigheid.

De op blz. 62 besproken offers van het „voedsel der ouderliefde“ worden, met het voorafgaand gejammer en gehuil, herhaald op de twee laatste dagen vóór de begrafenis, en wel 's morgens en 's avonds, om ten slotte nogmaals plaats te grijpen in den ochtend van den

begravenisdag zelf. Zoodra het uur, door den dagenprofessor aangegeven als geschikt voor het in beweging zetten der kist, aangebroken is, rukt een groepje koelies, door den ondernemer der begrafenis daartoe afgezonden, het huis binnen en brengt de kist een paar duim uit haar stand. Op dat oogenblik houden de huisgenooten zich zorgvuldig schuil in de binnenvertrekken der woning, wel wetende dat een soort aardgeesten, die in alles huizen wat langen tijd onwrikbaar op dezelfde plaats gestaan heeft, plotseling uit hun kalme rust zullen worden opgeschrikt, en hun misschien wraakgierig te lijf zullen vliegen. De koelies weren de aanvallen dier wezens af door zich den hoofddoek om het middel te binden; desniettemin geeft de familie hun toch een extra fooi als vergoeding voor het gevaar, waaraan zij zich om harentwille hebben blootgesteld. Mocht het nu nog te vroeg zijn voor het uitdragen der kist, dan laat men haar zoo lang onaangeroerd staan.

Inmiddels hebben de vrouwen en bedienden zich in de keuken onledig gehouden met het bereiden van een afscheidsmaal, hetwelk den doode zal worden aangeboden vóór hij naar het graf wordt gevoerd. Schotels met vleeschspijzen, hoenders, eenden, koekjes, enz. worden, naast de onmisbare kandelaars met kaarsen en den wierookbrander, op een of meer tafels gerangschikt, en de familieleden, gehuld in de diepste rouwkleedij die de graad van bloedverwantschap met den doode voor elk hunner verplichtend stelt, knielen er voor neder, de mannen links, de vrouwen rechts. De oudste zoon treedt nu vooruit, maakt, met brandende wierookstaafjes in de handen, een buiging tegen de kist en drukt het verlangen der familie uit dat de ter plaatse rondzwevende ziel volop van het afscheidsmaal genieten moge. Vervolgens knielt hij neder; een der mannelijke verwanten schenkt uit een tinnen kan een scheut rijstwijjn in eenige theekopjes, die in een rij op de tafel staan, en herhaalt zulks nog tweemaal, waarop de zoon drie of vier keer achtereen het voorhoofd tegen den grond brengt en bij de laatste buiging eenige seconden huilende blijft liggen. Dan staat hij op, om plaats te maken voor zijn broeders, de weduwe en verdere naverwanten des overledenen, die, als de tijd het toelaat, achtereenvolgens hetzelfde ceremonieel verrichten. Al dien tijd huilen en weeklagen de gezamenlijke huisgenooten met luider stemme. Ten slotte onderzoekt men met behulp van de op blz. 40 besproken wichelmuntjes wanneer de ziel klaar is met eten, en neemt dan de tafels af, onder het verbranden van een flinke hoeveelheid offerpapier.

Deze offerande staat bekend onder den naam van *k hí b é* (101),

„het oprukken der paarden”, niettegenstaande in Foehkiën zoogoed als nooit paarden in een begrafenisstoet gebezigd worden. Met hoeveel omslag zij ook gepaard moge gaan, toch verzinkt zij vrij wel in het niet bij het maal, dat den doode buiten aan de voordeur wacht.

Op een der tafels, vóór het huis neergezet, plaatst de hoofdrouwer, of een ander mannelijk familielid, den zielelap, en wel zóó, dat de voorzijde gekeerd is naar den kant waarheen de stoet zich straks zal begeven. Er naast of er achter zet men het definitieve zieltabelt, dat de rol van den zielelap zal overnemen bij het neerlaten van de kist in het graf en thans voor het eerst in de lijkplechtigheden optreedt. Het is lager en breeder dan de zielelap, loopt niet spits toe en is ook niet met zijde bekleed, doch het opschrift is rechtstreeks op het hout geschreven of erin uitgesneden. Voor deze gelegenheid is om het tablett een doek van roode zijde gewonden en een koordje van dezelfde kleur, waaraan eenige gewone koperstukjes geregen zijn, eraan bevestigd; bovendien zijn tegen de voor- of de achterzijde een stuk roode inkt en een gewoon schrijfpenseel vastgemaakt. Doel en bestemming van al die voorwerpen zullen in het volgende hoofdstuk blijken.

De offertafels worden verder beladen met schotels, schalen en borden, waarop varkenskoppen, hoenders, eenden, visschen en varkenspensen prijken. Te midden van dit alles ziet men tinnen kandelaars en een wierookbrander van hetzelfde metaal, verschillende met rijstwyn gevulde tinnen kannen, benevens offerbekers van aardewerk en tin. De mannen, belast met het grafwaarts dragen der kist, plaatsen inmiddels de baar op een paar schragen achter de tafels, zetten schotels met vleesch en ander voedsel, hun door de familie verstrekt, er naast op de straatsteen neer en schenken ter plaatse wat rijstwyn in eenige theekopjes, terwijl hun aanvoerder, met brandende wierookstokjes tusschen de saamgevoegde handen, buigingen naar de baar maakt. Velletjes offerpapier worden in de retsen en gaatjes der baar gestoken en in nog veel grooteren getale op het plaveisel tot asch verteerd. Dit alles heeft ten doel den geest, die de baar bezielt, gunstig te stemmen en daardoor het werk der dragers gemakkelijk te maken. Deze behoeven de offergaven niet aan de familie terug te geven, doch mogen ze als een emolument onder elkander verdeelen.

Is aldus de geest van de baar behoorlijk met spijs en drank verkwikt, dan rukken de dragers naar binnen om de kist te halen. Zoodra zij er de hand aan slaan, loopen de huisgenooten uit

angst voor de aardgeesten weg, vooral als het voorwerp dien morgen nog niet verplaatst geworden is. Met het voeteneind vooruit wordt het naar buiten gedragen en zóódanig op de baar geplaatst, dat de voeten naar de offertafels en dus naar dien kant gericht zijn, waarheen men straks zal oprukken. Onmiddellijk daarop treden ook de naaste familieleden, in diepen rouw gehuld, naar buiten. De zoons houden een rouwstaf in de hand, d. w. z. een kort stokje, over de gansche lengte met dunne snippertjes wit papier beplakt. Allen werpen zich onder luid misbaar en gehuil naast de kist op de knieën, terwijl de dragers de draagbalken en touwen behoorlijk aan baar en kist bevestigen en de laatste door geborduurde kleeden aan het oog onttrekken.

Een viertal vrienden der familie, in lange rouwpijen van wit linnen gedost en met een kap van dezelfde stof op het hoofd, plaatsen zich nu voor de offertafels, twee ter rechter- en twee ter linkerzijde, om er als ceremoniemeesters dienst te doen. De oudste zoon kruipt op handen en voeten over de straat tot voor den middelste tafel, ontvangt van een der ceremoniemeesters, die een ganschen bundel wierookstokjes in de hand houdt, twee van die voorwerpjes, en maakt daarmee een diepe buiging voor den zielelap en de daarachter geplaatste lijk-kist. Dan geeft hij ze af aan een anderen ceremoniemeester, die ze in de asch steekt van den wierookbak welke op de middelste tafel staat, en knielt vervolgens neer, om viermaal het voorhoofd tegen het plaveisel te brengen.

Intusschen werd door een derden ceremoniemeester drie keer rijst-wijn in eenige kopjes geschonken, op de wijze zoo straks (bl. 72) beschreven. Zonder op te staan neemt de zoon een dezer kopjes aan, of, in sommige gevallen, een der tinnen offerbekers, eveneens met wijn gevuld, heft het naar omhoog en giet het met een horizontale, draaiende handbeweging over de straatsteenen uit. Dan reikt hij het ledige voorwerp aan een der ceremoniemeesters over, en verricht op geheel dezelfde wijze een tweede en een derde wijnplenging. Nu staken de muzikanten, die tot hiertoe onophoudelijk de schrille tonen hunner instrumenten door de straat hebben doen weergalmen, plotseling hun muziek, evenals de treurenden hun gehuil, en een der ceremoniemeesters knielt deemoedig ter aarde om van een blad geel papier een tot den doode gericht adres af te lezen, in het Mandarijn-Chineesch gesteld. Hier volgt de vertaling van zulk een document, uit het werkelijk leven gegrepen.

„Op den dag. . . der maand. . . van het jaar. . . durven de

„van ouderliefde verstoken vaderlooze zoons N. N. enz. het wagen zich, „onder eerbiedige opdracht van een offer van vleeschspijzen, wijn, „lekkernijen, wierook en papier, in de volgende bewoordingen te „wenden tot de ziel van hun overleden vader, hoofd der familie N. N.

„De aard der menschen kenmerkt zich door uiteenlopende neigingen, doch in het karakter van U, o vader, heerschten goedheid „en liefde van de edelste soort. Wij koesterden de hoop dat Uw „overvloeierende deugd een lang bestaan zou genieten, met kracht „en sterkte gezegend. Wie echter had durven vermoeden, dat dit „slechts een korte droom was, een droom, waaruit wij zouden ontwaken om de werkelijkheid niet te aanschouwen! In de gedaante „van een witte wolk zijt Gij vertrokken naar het westen; tevergeefs zien wij tot U op, om steun te zoeken gelijk voorheen. „Mitsdien hebben wij een graf aangelegd, waarvan wij het wagen „hier als bijzonderheden mede te deelen, dat een stuk grond van de „beste hoedanigheid er voor is uitgezocht op de zonnige helling van het „gebergte, en wij daar een rustig oord van verblijf voor U hebben „aangelegd aan de oevers van het water. De omwentelende raderen „van den lijkwagen storten smart en leed in onze ziel; de mannen, „die de touwen ter hand nemen om hem voort te trekken, doorvlijmen ons het hart. Geen gelegenheid zal zich meer voordoen om „U te dienen: o, op welke wijze zal het ons gelukken nogmaals den „glimlach van Uw gelaat op te vangen! Ziende hoe de voorste wagens „van den stoet zich in beweging zetten, krijten wij ten hemel uit „het diepste onzer ziel en roepen het medelijden der Aarde in. „Wij zetten een offer van vleeschspijzen uit om een bewijs te geven „van de oprechtheid en de diepte onzer gevoelens, en in de „hoop dat Gij herwaarts moogt komen om ervan te proeven. Helaas, „welk een smart! Moge deze onze offerande door U genoten „worden!”

Nauwelijks hebben de treurenden de woorden „helaas, welk een smart” op slependen, klagenden toon hooren uitspreken, of allen barsten in luid gejammer en gehuil uit. De muziek valt weer met haar schrille tonen in, en een der aanwezigen zendt het gebed naar de ziel op door het aan de vlammen prijs te geven. Inmiddels heeft de oudste zoon vier maal achtereen het voorhoofd tegen den grond gebogen en kruipt nu op handen en voeten naar de andere bloedverwanten terug, om met hen te huilen en te jammeren. Na hem offert zijn oudste broeder wierook en wijn, en de overige zoons, de kleinzoons, de vrouw, de schoondochters en de ongehuwde doch-

ters doen op hun beurt hetzelfde; een gebed wordt echter niet meer afgelezen. Ook de broeders, neven en verdere verwanten van den doode doen voetvallen, maar doorgaans twee aan twee of drie aan drie, omdat de tijd meestal tot spoed dringt; om dezelfde reden laten zij vaak het wierookoffer, ja zelfs de wijnplenging achterwege.

Vermelding verdient nog, dat bij sommige begrafenissen van den eersten rang een drie- of vijftal Boeddhistische geestelijken optreden om, in ceremoniekleederen van de hoogste orde gestoken, voor de offertafel de heilige Soetra van Amitâbha (102), mitsgaders verschillende bezweringen en gebeden te prevelen, welke in staat zijn de ziel den toegang tot het Westersche Paradijs te openen. Zijn zij hiermede gereed, dan scharen zij zich in den stoet een weinig voor de kist, om op den weg naar het graf hetzelfde verdienstelijke werk voort te zetten en buitendien herhaaldelijk Amitâbha's heiligen naam te prevelen.

Zoodra de beschreven offerande, die khí tshâ-tháo (103), „het wegnemen van de kist” heet, afgelopen is, zet de stoet zich onder luid rumoer en geroep in beweging. Vooral de lijkdragers zijn bij het optillen van hun last luidruchtig, doch niemand ergert zich daaraan. Met woest geweld trappen zij de schragen uit den weg, terwijl de naaste verwanten de handen aan de lijkbare slaan; als wilden zij beletten, dat de beminde vader of moeder uit hun midden wordt weggevoerd. Wij willen thans den lijkstoet, die vóór en gedurende het afscheidsoffer onder toezicht van den ondernemer werd opgesteld, nauwkeurig in oogenschouw nemen.

Vóórop gaat een vriend of bloedverwant der familie, met een rouwpij van wit linnen aan en een kap van dezelfde stof op het hoofd. Overal waar een voorwerp den weg verspert, verzoekt hij den eigenaar het weg te halen en doet dezen door een gewonen koelie, die hem op de hielenvolgt, een stukje van een pinangnoot toereiken, gewikkeld in een of twee siri-bladeren, met een kleine hoeveelheid natte kalk bestreken. In Zuid China is het kauwen van betel zoogoed als geheel in onbruik geraakt, waarschijnlijk door opium en tabak verdrongen. Toch is het er nog steeds gewoonte iemand, met wien men in onmin leeft, doch met wien men zich wenscht te verzoenen, eenige pinangnoten met betel en kalk thuis te sturen. De partij, wie aldus de hand der verzoening wordt gereikt, zou lijnrecht tegen de zeden handelen, indien zij het gezondene weigerde aan te nemen. Deze gewoonte verklaart volkomen de uitdeeling van het stimulens aan het hoofd van een begrafenisstoot: de man

toch, die den weg vrij maakt, begaat in zekeren zin een vergriip tegen elken persoon, dien hij derangeert; hij moet dus onmiddellijk den gebruikelijken stap doen om het geschil uit den weg te ruimen, hetwelk uit zijne handeling zou kunnen ontstaan.

Op den vrijmaker van den weg volgt, in ongeveer dezelfde kleedij gestoken, de zoogenaamde pàng tsoá ê lǎng (104) of „papierstrooier“. Zonder tusschenpoozen trekt deze stuk voor stuk ronde of achthoekige papiertjes, met een uiterst dunne laag bladtin beplakt, van een houten stangetje, waaraan zij in groote hoeveelheid geregen zijn, en werpt ze om zich heen, tot prooi voor de spoken, welke langs den weg op den loer liggen ten einde den overledene te verontrusten en de ziel, die het lijk vergezelt, door lastig gebedel, ja door ruw geweld, geheel of gedeeltelijk te berooven van de schatten, waarmede de familie haar verrijkt heeft. Met al de hebzucht, levenden en overledenen in China eigen, storten die spoken zich op het hun toegeworpen geld, en, dus den doode vergetende, laten zij hem ongestoord voorbijtrekken. Bij het passeeren van bruggen, of het oversteken van een waterstroom in schuiten en booten, is de strooier even vrijgevig ten opzichte van de geesten, die het water bewonen. Met de meeste zorg steekt hij bovendien een rood lapje in elke brug en poort, waarover of waardoor de processie heen moet, opdat nadeelige invloeden des doods niet slecht zullen werken op brug- of poortgeest. Verzuimde hij dezen maatregel, dan zou men gevaar loopen de wrekende hand dier onzichtbare wezens op zich te voelen neerdalen in den vorm van allerlei kwalen en rampen. Om dezelfde reden waarschuwen papierstrooier en uitdeeler der siri-pruimen iederen godentempel dat er een lijkstoet in aantocht is, opdat de bewaker van het gebouw òf onmiddellijk de deuren sluite, òf een fraai gebeeldhouwde en bontgekleurde plank, die daartoe aan een katrol aan de zoldering hangt, neerlate tot op de hoogte van het tabernakel, zoodat de daarin geplaatste goden den stoet niet in het oog krijgen.

Een ander middel om de onzichtbare geesten op een eerbiedigen afstand te houden, wordt gevonden in de langgerekte, klagende tonen van twee groote koperen bazuinen. De dragers dezer instrumenten zijn gekleed in een zwarten kiel, langs den geheelen onderkant en aan weerszijden van de split, die op de borst dichtgemaakt wordt, met een rooden opgelegden rand van aanzienlijke breedte versierd. Zij worden onmiddellijk gevolgd door twee gewone straatjongens, die, zonder eenige uniform en zelfs zonder schoenen en kousen aan, elk een

stok over den schouder dragen, waaraan met de lange zijde een witte lap bevestigd is van ongeveer een meter lengte bij drie decimeter breedte. Dergelijke „decoratievlaggen“, tshaí kî (105), zooals de geijkte naam luidt, zijn in grooten getale in den stoet te zien; de meeste zijn rood, omdat deze kleur nadeelige invloeden verdrijft. In vele streken van Foehkiën tracht men de spoken ook nog weg te jagen door in de voorhoede van den stoet een groote menigte voetzoekers af te steken.

Een volgende afdeeling wordt geopend door een tweetal mannen, elk met een trommelvormige lantaren van bamboe en papier, bovenop een stok bevestigd, die er als een centrale as doorheen steekt. Die lantarens zijn van boven geheel omhangen met lappen zakkegoed, die over elkander heengelegd zijn en dus, evenals dakpannen, elkaar gedeeltelijk bedekken; er zijn evenveel van zulke lappen als het aantal geslachten, waaruit de familie van den overledene bestaat, hij zelf voor één medegerekend. Iedere lantaren is aan de eene zijde beschreven met den familienaam en eventueel met de ambtstitel van den overledene, terwijl de andere kant het opschrift draagt: „Vader (moeder) van zoo en zooveel geslachten“. Vlak bij deze péh-ting (106), „witte lantarens“, of moâ ting (107), „lantarens van hennepdoek“, vallen nog eenige zeer groote zoogenaamde kam ting (108), „oranjeappel-lantarens“, in het oog. Evenals de werkelijke vrucht, zijn zij geelrood van kleur en bolrond van vorm; zij hangen aan den top van een omgebogen stok, door een man omhoog gehouden, en voeren ook de namen en ambtstitels van den overledene. Als de stoet zich in beweging zet, zijn al die lantarens van een brandend kaarsje voorzien; doch die zijn spoedig opgebrand of uitgewaaid, en niemand denkt er aan ze opnieuw aan te steken. Zij dienen om de ziel den weg te wijzen naar het graf en maken, dank zij de opschriften, dat zij zeker weet niet met een begrafenisstoet van een ander te doen te hebben.

Achter de lantarendragers volgt een troepje van zes of acht muzikanten, bespelers van twee of vier klarinetten, van een handtrommel, aan een of aan beide zijden overtrokken en met een enkelen stok geslagen, van een paar cimbalen, van een kleine gong met een bult, en van een raampje, waarin twee kleine gongs naast elkander bevestigd zijn. Zulke muzikanten behooren tot de allerlaagste klasse der samenleving; zij dragen een kegelvormigen strooioed en een lichtrooden kiel, dien zij echter, als het warm is, in een bundeltje op den rug hangen, zoodat zij met naakt bovenlijf meeloopen.

Hun aantal wordt vaak versterkt met twee reeds vroeger beschreven bazuinblazers. Ieder voor zich blaast en slaat er maar zoo hard mogelijk op los, zonder in het minst op zijn medemuzikanten te letten; vooral de klarinetten klinken valsch en schrill en zijn nooit naar elkander gestemd. Het zal wel onnoodig zijn in herinnering te brengen, dat ook in ons eigen wereldddeel muziek en trommelslag een rol spelen bij de teraardebestelling van vorsten en krijgslieden. In China heeft, volgens eenstemmige verklaring van het volk, de begrafenismuziek eenvoudig ten doel, de ziel op haar weg naar het graf aangenaam te stemmen.

De muzikanten dienen als escorte voor een vierkant houten tentje, voorzien van een dak van wit doek, laken of zijde, met draken van gouddraad bestikt en aan de vier kanten met afhangende franje versierd. Door middel van draagboomen rust het op de schouders van vier koelies, die geen spoor van een uniform of staatsiekleedij dragen; integendeel schrijden zij gewoonlijk blootshoofds, barrevoets en met naakt bovenlijf voort. Het tentje wordt ook begeleid door twee straatjongens, elk met een witte decoratie-vlag, en buitendien soms door een paar jongens of mannen, die ieder een papieren lantaren op een houten staak dragen. Binnen in ontwaart men een holle bonte pop, bestaande uit een geraamte van bamboe, met papier en goedkoope dunne zijde overtrokken. Zij heeft een naar Chineesche opvatting zeer woest uiterlijk, dat bijzonder geschikt is om spoken te verjagen. Behalve twee groote, uitpuilende oogen, ver- toont het bloedroode aangezicht een derde oog, dat dwars in het midden van het voorhoofd staat. De vuurroode baard, uit wol ver- vaardigd, daalt neder tot op den buik; het hoofd is van een helm voorzien, het lichaam met maliënkolders, arm- en dijplaten bedekt. Een roode, tot over de knieën reikende pij is hier en daar onder het harnas zichtbaar. De rechterhand voert een langen drietand, de linker een zegel: het symbool van iemand met macht en gezag bekleed. De pop heeft steeds een staande houding, omdat deze het angstwekkende in haar voorkomen verhoogt. Men noemt ze *khai lō sîn* (109), „geest die den weg vrijmaakt“.

Bij enkele aanzienlijke begrafenissen heeft die duivelbanner kolossale afmetingen. Dan wordt hij veelal op een karretje of rolwagen voortbewogen, daar geen draagtent ruim genoeg is om hem te be- vatten. Zulken grooten *khai lō sîn*'s vult men den buik op met het hart, de lever, de pens en de verdere ingewanden van een varken. Waarschijnlijk staat dit gebruik in verband met het feit,

dat in oude tijden menschen, aan het hoofd van den begrafenisstoet gaande, de onzichtbare duivelen naar alle zijden deden uiteenstuiven. Men vindt van zulke levende duivelverjagers reeds gewag gemaakt in den Tsjoeli (110), den codex van de staatsinstellingen der Tsjoedynastie, die van de 13^e tot de 3^e eeuw vóór Christus over China den scepter zwaaide.

Zooals geloofwaardige Chineezzen ons hebben verzekerd, zijn zelfs niet zoo heel veel jaren geleden nog te Emoy in de begrafenis van een hooggeplaatst staatsman levende *khai lō sîn*'s te zien geweest. Destijds noemde men ze *khòng tsjhiáng* (111), „grafkuil-dansers“. Het was echter zeer moeielijk een drie- of viertal van die lieden bijeen te krijgen, omdat het spookverdrijvend werk voor hoogst gevaarlijk gold. Hoe licht toch kon een spook, door hun vreeselijk voorkomen met angst en schrik vervuld, zich in zijn wanhoop op hen werpen en hen met ziekte en rampen slaan! Aan het graf gekomen, zouden zij een voor een in den kuil zijn gesprongen en, onder woest geschreeuw, als bezeten met zwaarden om zich heen hebben geslagen, alles om een algemeen *sauve qui peut* onder het duivelenheir teweeg te brengen.

Vóór het oprukken van den stoet worden eenige confituren, kopjes thee en soortgelijke versnaperingen voor den *khai lō sîn* neergezet en hem door een der familieleden aangeboden. Dit bewijst, dat men zich de pop wel degelijk door een geest bezeten voorstelt; trouwens, het is zeer de vraag of de Chineezzen wel in het bestaan van een enkel onbezield voorwerp gelooven. Eenvoudige lieden besparen zich de kosten van een *khai lō sîn* en huren slechts een draagtent, in de hoop, dat alleen reeds op het gezicht dàarvan de kwade geesten zich den schrik om het hart zullen voelen slaan en naar alle kanten uit elkaar zullen stuiven.

Reeds vroeger (zie blz. 23) stipten wij aan, dat bijna elke Chinees, wiens middelen het toelaten, zich de weelde veroorlooft een officieele waardigheid of titel te koopen, ten einde zoowel hier op aarde als hiernamaals zijn positie te verhoogen. Het keizerlijk brevet, hem bij zijn benoeming uitgereikt, prijkt dan in zijn begrafenisstoet, opdat alle menschenkinderen zullen zien dat zij met een voornaam personage te doen hebben en spoken en duivelen vol ontzag naar alle richtingen verdwijnen. Gewoonlijk is het document opgerold en, in een gelen doek gewikkeld, over twee kapstokjes gelegd in een draagbaar tentje van denzelfden vorm als het reeds besprokene, doch met een geel geborduurd dak voorzien, daar het brevet

van den Zoon des Hemels afkomstig en geel de keizerlijke kleur is. Ter eere van Zijne Majesteit wordt het tentje ook geëscorteerd door een soortgelijken troep muzikanten en politieagenten als wij reeds vroeger schilderden (blz. 41). Naast de laatste ziet men een vier-tal mannen wandelen, elk met een groot, vierkant, op een houten staak bevestigd bord, waarop de titels van den overledene prijken. Op twee andere dergelijke borden leest men: „Toont eerbied en weest stil!“, op nog een paar eindelijk: „Keert om, en maakt dat gij weg komt!“

Achter het tentje met het brevet marcheeren in volle uniform vier zoogenaamde Sierlijke Talenten, sioè tsaï (112), d. w. z. letterkundig gegradueerden van den laagsten rang. Zij prijken daar als zoogenaamde tsiáng khò-hong tîng (113): „bestuurders van het paviljoen met het brevet“. Deftig en statig wandelen deze mirakels van geleerdheid, vaak met reusachtige brillen op den neus, in den optocht mede; buiten bewoonde wijken echter, en in het open veld, waar geen menschelijk oog hen bespiedt, laten zij zich in draagstoelen voortbewegen, zooals in China lieden van rang betaamt.

Zelfs ingeval de overledene geen graad bezat, zijn er politiedienaren en bordendragers in diens lijkstoet aanwezig. Men leent de borden dan van een mandarijn, of van een gegradueerd vriend, bekende of familielid, en niemand vindt iets stuitends in zulk pronken met een andermans veeren. Integendeel schrijft de zedenwet kinderen en kindskinderen voor, hun ouders en voorouders zooveel mogelijk in de hoogte te steken en met glorie te omringen.

Het volgende voorwerp, dat de aandacht trekt, is een draagtent met rood dak, door een paar jongens met roode decoratievlaggen begeleid. Zij bevat een rood verlakte houten doos met een of meer dikke platen van leisteel er in, waarop een kort levensbericht van den doode uitgebeiteld is, en die bestemd zijn om naast de kist in het graf geplaatst te worden. In de meeste gevallen echter is de doos ledig en worden de steenen naar het graf gebracht door een koelie, die zich op eigen gelegenheid derwaarts begeeft, zonder zich om den stoet te bekommeren. Een wierookbrander en twee kandelaars prijken mede in het tentje.

Bloedverwanten, vrienden en bekenden, die de treurende familie een blijk van belangstelling wenschen te schenken, zenden als bijdrage in den stoet een ledig tentje met rood dak, daarmede stilzwijgend hunne bereidwilligheid te kennen gevende den treurenden de noodige voertuigen te verschaffen voor het overbrengen der artikelen, die bij een

begravenis niet gemist kunnen worden. Zulke *kheh tîng* (114), „paviljoentjes der gasten“, of *tsān tîng* (115), „hulppaviljoentjes“, worden steeds ledig grafwaarts gedragen, om de eenvoudige reden dat de familie des afgestorvenen niets heeft om er in te plaatsen. Het uiterlijk vertoon laat te hunnen opzichte echter niets te wenschen over: elk toch wordt getorst door twee of vier mannen en geflankeerd door een paar lantarendragers, zes of acht muzikanten en twee decoratievlaggen. In menige deftige begravenis telt men ze bij dozijnen. Nooit behoeft men in het onzekere te verkeereren wie de gevers zijn, daar in ieder tentje tegen den achterwand een rood papier geplakt is, waarop hun namen vermeld staan. Zij bieden den begravenis-ondernemers een schoone gelegenheid om een aardig winstje te maken; want deze leveren tersluiks een kleiner aantal dragers en minder muzikanten dan waartoe zij zich verbonden hebben, en steken het aldus uitgespaarde loon in den zak. Menig donateur, met deze oneerlijke praktijken bekend, draagt daarom zorg dat er een bediende of kennis in dit gedeelte van den stoet aanwezig is, om zulke zwendelarij te voorkomen.

Op de lange rij hulppaviljoentjes volgt het laatste en voornaamste onderdeel van den stoet, n. l. dat hetwelk de ziel, de lijkstaf en de rouwdragende familieleden bevat. Wat hier het oog het eerst treft, is een draagtentje met blauw geborduurd dak, door een korps muzikanten en twee dragers van blauwe decoratievlaggen geëscorteerd. Daarbinnen bevindt zich een tabernakeltje van hout, fraai geverfd en verguld en met fijn snijwerk versierd. Het bevat het definitieve zieltablet met alle reeds op blz. 73 genoemde aanhangsels; het gesloten dubbele deurtje van het tabernakel onttrekt het evenwel aan het oog. Vóór dit deurtje staat een tinnen wierookbrander, geflankeerd door twee brandende kaarsjes, die elk in een lantarentje geplaatst zijn, opdat zij niet uit zullen waaien. Menigmaal echter bevinden zich die drie voorwerpen in een extra tentje, dat vóór het andere uit gedragen wordt. Vier zoogenaamde *tsiáng sîn-tsóe tîng* (116): „mannen, met de zorg voor het paviljoen met het zieltablet belast“, wandelen deftig in dit gedeelte van den stoet. Zoo mogelijk zijn het schoonzons of verre familieleden van den doode, gekleed in het rouwkostuum, voor ieders graad van bloedverwantschap speciaal voorgeschreven. Een witte lantaren van bamboe en papier met het opschrift: „Honderden zoons en duizenden kleinzons“ (117) hangt buiten aan de achterste hoeken van die blauwe draagtent. De reden van bestaan dier lantarens zal later blijken (blz. 106).

Op dit oogenblik is het tablet nog niet door de ziel in bezit genomen. Zij huist nog steeds in den „zielelap“, die in het volgend voertuig is geplaatst, d. w. z. in een gewonen staatsiepalankijn, waarin lieden van rang en stand gewoon zijn zich te doen vervoeren en die in het dagelijksch leven toā kiō (118) of „Groote Palankijn“ genoemd wordt. In een begrafenisstoet gebruikt, heet hij echter hōen kiō (119): „palankijn van de ziel“. Het geschilderd portret van den overledene, dat, zooals de lezer weet (zie blz. 61), in de lijkbezorging eveneens de rol van zielezetel vervult, prijkt van binnen tegen de achterzijde. Vier in rouwkleedij gestoken verwanten of vrienden zijn belast met het toezicht over dit voertuig en vergezellen het tot aan het graf, begeleid door twee smerige mannen of jongens, die elk een „oranjeappel-lantaren“ (zie blz. 78) dragen, ten einde de ziel, die aan de invloeden der duisternis onderworpen is, behoorlijk voor te lichten. Die lantarens, met den naam en de titels van den doode beschreven, ziet men ook wel aan de twee achterste hoeken van den palankijn hangen.

De Boeddhistische geestelijken, die de ziel den weg naar het Paradijs moeten openen, marcheeren vlak vóór de twee voertuigen met de zielezetels. Door deze verstandige regeling valt het den geesten der duisternis moeielijk zich te stellen tusschen hen en de ziel, en worden zij verhinderd den invloed te ontzenuwen, dien het verdienstelijke werk der priesters op deze nitoeft. Om aan het geprevel meer deftigheid en vertoon bij te zetten, gaat een groep muzikanten vóór de geestelijken uit.

Indien de doode een graad bezat, hetzij hij dien gekocht of werkelijk verdiend heeft, dan prijkt in zijn begrafenisstoet nog een zielezetel van geheel bijzondere soort, en wel een breede wimpel van rooskleurig satijn, twee of drie meters lang, wapperende van den top van een draagstok en aan weerszijden versierd met een afhangenden smallen reep blauwe of groene zijde, die vrij in den wind fladdert. Deze lîng tsing (120) of „zielbanier“ is beschreven met den naam, de titels en den leeftijd des overledenen en dus slechts een andere vorm voor den zielelap (verg. blz. 33). Zij is bestemd om op de kist in het graf te worden gelegd, en zóódanigen invloed uit te oefenen op de ziel, die in haar huist, dat deze ten eeuwigen dage over de nakomelingschap zegeningen zal uitstorten. Zij speelt dus een zeer gewichtige rol, en het is mitsdien niet meer dan natuurlijk dat de familie er veel aandacht aan besteedt. Het opschrift wordt aangebracht door iemand, die door den Zoon des Hemels met een hoogen titel

begiftigd is. Hoe hooger die titel is, hoe meer de ziel doortrokken zal worden met invloeden, die zij vanuit het graf zal aanwenden om hare nakomelingschap met aanzienlijke staatsambten te begiftigen. Ten einde zeker te zijn dat die gewenschte uitkomst zal worden verkregen, staan de naam en de waardigheden van den schrijver mede op de banier uitgedrukt, en wel in een kolom van kleinere letterteekens. Het is echter niet eens noodig, dat zulk een hooggeplaatst persoon het opschrift eigenhandig aanbrengt. De familie vraagt hem eenvoudig verlof van zijn naam en titels gebruik te mogen maken, en laat het letterwerk aan een ander over. Slechts zelden zal een voornaam titularis een in dien geest tot hem gericht verzoek van de hand wijzen. Want de gewoontewet brengt mede, dat de familie hem na de begrafenis voor zijne goedheid met geschenken in eetwaren en zilver bedenkt, en niemand in China, geen hooggeplaatst waardigheidbekleeder zelfs, versmaadt zulke inkomsten, die immers zonder de minste moeite verkregen worden.

Daar iedere Chineesche vrouw bij een officieele promotie van haar echtgenoot een eeretitel van overeenkomstigen rang ontvangt, verschijnt een zielbanier ook in den begrafenisstoet van de hoofdvrouw van elkeen, die een ambtelijken titel draagt of een rijkswaardigheid bekleedt.

Ter versterking van het vermogen der banier om de nakomelingen met officieele waardigheden te begiftigen, doet men haar grafwaarts dragen door een mandarijn-titulair, of door een mandarijn in actieven dienst. Te paard gezeten, verschijnt de groote man in het onderdeel van den stoet dat wij thans bezig zijn te beschrijven, en wel aan het hoofd van een troep lictoren, dragers van gongs en titelborden, en krijgers, met allerlei soort van wapenen uitgerust. Doch slechts in theorie wordt de banier door hemzelf getorst. Want zijne waardigheid gedooft niet dat hij handenarbeid verricht. Mitsdien doet men het voorwerp door een gewonen koelie achter zijn paard aan-dragen. Nooit treedt een civiel mandarijn als drager van de banier op. Want zulk een man laat zich niet, zooals een militair mandarijn, met de kunst van paardrijden in. De gesloten draagstoel is het middel van vervoer, waarvan hij zich bij uitsluiting bedient, en iemand, in zulk een voertuig gezeten, zou toch onmogelijk een langen wimpel, aan een niet minder langen stok bevestigd, omhoog kunnen houden.

Eindelijk verschijnt de lijk-kist, met haar escorte van muzikanten, familieleden en belangstellenden. Voorop gaan, in witte rouwkleedij,

twee jeugdige bloedverwanten van den overledene, elk een stok omhoog houdende, waaraan een vierhoekige lap linnen bevestigd is met het opschrift: „Verspreiding van verdiensten” (121). Iedereen begrijpt daaruit, dat de overledene zich door verdienstelijke daden heeft onderscheiden. Nog twee gelijksoortige banieren, ook door jongens in rouwkleedij gedragen, vertoonen het opschrift: „Toewijding en trouw” (122); behoort de overledene echter tot de zwakke sekse, dan wordt het vervangen door de woorden „Kuischeid en gehoorzaamheid” (123), gehoorzaamheid nl. aan haar huis-tiran en diens vader en moeder — een der hoofddeugden van de Chineesche huisvrouw.

Nu volgt een groepje muzikanten, die een gong, een trom, een paar cimbalen, een fluit en twee of drie strijkinstrumenten bespelen. De kist zelf wordt onmiddellijk voorafgegaan door vier zoogenaamde *tsiáng pán* (124), „personen met de kist belast”, in rouwkleederen van wit linnen gestoken. In sommige streken van Foehkiën en Kwangtoeng ziet men ter plaatse ook wel mannen met brandende toortsen, vervaardigd uit gevlochten bamboe, die met olie of een andere brandbare stof gedrenkt is.

De kist rust op een groot houten raam, door middel van touwen en stukken hout bevestigd aan een zwaren draagboom, die midden over het deksel van de lijk-kist loopt. Aan elk einde van dien draagboom, waaraan dus het geheele gevaarte hangt, is door middel van een ijzeren of houten pin een kleinere dwarsbalk bevestigd, waarvan elk der uiteinden door een man op de schouders kan worden genomen. Het getal van vier dragers, hetwelk men op die wijze verkrijgt, kan men verdubbelen door aan elk uiteinde dier twee dwarsbalkjes op overeenkomstige wijze er nog een te bevestigen; men kan zelfs, aldus voortgaande, het aantal dragers tot zestien en twee en dertig opvoeren. Laatstgenoemd cijfer wordt, zelfs bij de deftigste begrafenissen, nooit overschreden.

Ter verdrijving van spoken prijkt midden op den grooten draagboom het afbeeldsel van een liggenden tijger. Kist en baar zijn aan het oog onttrokken door zijden of laken lappen, die langs de vier kanten neerhangen, terwijl er een vijfde lap bij wijze van dak overheen gespreid is. Die zoogenaamde *ko an tà* (125), „kist-bedekking”, is met figuren van gouddraad en veelkleurige zijde bestikt: bovenop en aan de voorzijde ziet men draken, van achter een eenhoorn of tijger, aan de twee lange zijden voorstellingen van treffende gevallen van kinderlijke toewijding, die de Chineesche

zedenleer met veel ophef ter navolging aanbeveelt. Verder vertoont het kleed allerlei figuurtjes, die wolken heeten voor te stellen. Voor een man is het veelal rood, voor een vrouw donkerblauw.

In vele streken van het Chineesche Rijk is de lijkbaar der aanzienlijken anders ingericht, en ook van grootere afmetingen. In plaats van onder een draagboom te hangen, staat dan de kist bovenop een tweetal evenwijdige balken, die tegelijkertijd een vierkanten troonhemel dragen; van dezen hangen rondom draperieën neer, die de kist voor het oog der levenden verbergen. Staatsiebaren van deze soort ziet men ook wel bij het begraven van rijke Chineezzen in onze koloniën; een fraaie afbeelding met beschrijving werd onlangs door den heer Schlegel gegeven in het Internationales Archiv für Ethnographie, Bd. IV.

Zooals reeds gezegd is, wordt de kist in den regel gedragen door koelies, die door den begrafenisondernemer bijeengebracht zijn. Slechts zelden hebben die lieden uniform of rouwkleedij aan: zij zijn bijna altijd in hun onoogelijke, vuile, alledaagsche plunje. Is het wat warm, dan bepaalt zich hun geheele kostuum tot een korte broek. In de meeste dorpen van de provincie Foehkiën dragen de bewoners de dooden gratis grafwaarts. Trouwens, een dorp is daar gewoonlijk identisch met een clan, zoodat de bewoners er elkander beschouwen als leden van hetzelfde huisgezin, op wie de zedelijke plicht rust aan de afgestorvenen die laatste eer te bewijzen. Toch eischt de gewoonte dat de familie des overledenen, als haar beurs het toelaat, de kistdragers met kleine geschenken in geld of levensmiddelen bedenkt. Het komt ook in Emoy wel voor dat aanzienlijke burgers, die zich daar vanuit een naburig dorp gevestigd hebben, kosteloos naar het graf gedragen worden door hun vroegere mededorpelingen, voorbedachtelijk daartoe stadwaarts getrokken. Vooral dan ziet men zulks gebeuren, als de overledene zich in de maatschappij heeft opgewerkt en voor de bevordering van het welzijn zijner geboorteplaats en harer inwoners geld en invloed heeft veel gehad.

In Emoy bestaan onder de lagere klassen der bevolking verschillende genootschappen, ingesteld met het doel elkander bij den dood der ouders in de lijkbezorging bij te staan. Het aantal leden van zulk een pē boé hōë (126), „vader- en moeder-associatie“, bedraagt gewoonlijk niet meer dan één of twee dozijn; de vereeniging staat veelal onder de bescherming van een zekeren god,

dien zij zich tot patroon gekozen heeft, voor wiens aanschijn de nieuwelingen beëdigd worden. Sterft de vader of de moeder van een der leden, dan keert de gemeenschap aan laatstgenoemden niet alleen eenig geld uit ter bekostiging van de begrafenis en de daaraan verbonden plechtigheden, maar zij draagt zelf, in wit linnen kleederen gedost, de kist gratis naar het graf.

Steeds wordt in China een doodkist met het voeteneind vooruitgedragen. Naast de lijkbaar van een rijke loopen gewoonlijk nog een extra aantal mannen, die bij het trekken door nauwe straten en het maken van lastige bochten den dragers de behulpzame hand bieden.

Onmiddellijk achter de kist volgen de zoons, in hun treurgewaad van zakkengood. Onder de naakte voeten zijn stroo-sandalen gebonden, de lange haren hangen los over den rug, en ieder draagt een rouwstaf in de hand. Een of meer hunner loopen naast de baar en laten er de hand op rusten, als wilden zij medehelpen om den doode grafwaarts te dragen, of wel, den dragers beletten het lijk van den geliefde weg te voeren. Een enkele maal wordt de oudste zoon voor den vorm aan beide zijden door een vriend of bloedverwant ondersteund; want een stamhouder, die zijn plicht begrijpt, behoort bij den dood zijner ouders zóódanig door leed en rouw uitgemergeld te wezen, dat hij niet in staat is zich op eigen beenen voort te bewegen.

Zoons, die tengevolge eener zware ziekte, of omdat zij in verre landen vertoeven, verhinderd zijn de begrafenis in persoon bij te wonen, zijn ieder in den stoet vertegenwoordigd door een compleet stel rouwkleeren, door een bediende of bloedverwant op een zeef of open mand medegedragen. Niet alleen dient zulks om te toonen dat zij in den geest aanwezig zijn, maar vooral om met het getal der mannelijke afstammelingen van den doode te pronken: het bezit van veel zoons toch is in China niet alleen een geluk, maar ook een aanleiding tot trots en bluf. Is de oudste zoon een zuigeling, dan ziet men het wicht, in zakkengood gekleed, in de armen zijner moeder, van een bijzit of slavin in een draagstoel medevoeren naar het graf; andere zuigelingen vertegenwoordigt men slechts door een stel kleeren. Jongetjes, die nog maar pas kunnen loopen, worden nooit thuis gelaten, doch op den rug of de schouders van volwassen mannen grafwaarts gedragen.

Het luide doodengehuil, dat bij elk belangrijk onderdeel der lijkbezorging een hoofdrol speelt, wordt vooral bij de begrafenis aangeheven. Ook hier is het slechts een ceremonie, hetwelk

blijkt uit het feit, dat er zelden tranen bij gestort worden en het ook even goed op het programma voorkomt als het lijk jaren boven aarde gestaan heeft, en de herinnering aan den doode mitsdien reeds lang uit het geheugen is gewischt. In het open veld, waar geen menschelijk oog den stoet gadeslaat, staakt men het gehuil, om het met vernieuwde kracht weer aan te heffen zoodra men een bewoond kwartier betreedt. Meer dan eenmaal is het schrijver dezes bij het gadeslaan van een voorbijtrekkenden lijkstoet overkomen, dat de zoons plotseling het huilen staakten, om met een glimlach op het gelaat den zonderlingen barbaar aan te staren. Nauwelijks echter was hij uit hun oog, of het gekrijt weergalmde wederom als voorheen.

Een lange rij kleinzons en achterkleinzons, in de mannelijke lijn van den doode afstammende, mitsgaders broeders, broederszoons en andere verwanten, volgen het lijk, gekleed in den rouw, voor elken graad van bloedverwantschap voorgeschreven. Achter hen komen die verwanten en vrienden, welke niet in de termen vallen om rouw te dragen; zij hebben zich in hun beste kleeren of in het op blz. 22 beschreven offerkostuum gestoken. Tevergeefs zal men in een begrafenisstoet naar iemand zoeken, die op een hoogere sport van de ladder der familie-hiërarchie staat dan de doode. De zedenwet toch eischt nadrukkelijk naauwkeurige handhaving van ieders positie ten opzichte van zijne bloed- en aanverwanten, en zelfs de dood vermag niet die verhouding tusschen hoog en laag te breken. Mitsdien zal een vader zelfs niet zijn kind naar het graf geleiden, wel echter een oudere broeder zijn jongeren, een broeder zijn zuster, een man zijn vrouw, dewijl in elk dezer gevallen de rang dezelfde is, al bestaat er onderscheid in ouderdom en geslacht. Toch volgt een man zijn vrouw niet naar het graf: hij wandelt, in weduwnaarsrouw, vòòr de kist uit; want de zedenwet wil dat de vrouw den man zal volgen, en dit voorschrift geldt voor haar met onverminderde kracht zelfs na den dood.

In Emoy trekken vrouwelijke familieleden nooit mede naar het graf. Wel sluiten de echtgenooten, haar dochters en schoondochters zich, in zwaren rouw gekleed, eenige oogenblikken bij den stoet aan, wanneer deze het sterfhuis verlaat. Steeds jammerend en huilend scheiden zij zich echter spoedig van den optocht af en keeren langs een anderen weg langzaam huiswaarts, als schaamden zij zich voor de bureu dat zij den doode niet tot aan zijn laatste verblijf begeleid hebben.

De Chineesche geschriften bevatten bewijzen in overvloed, dat de vrouwen in vroeger eeuwen evengoed naar het graf meetrokken als de mannen. Waarschijnlijk is die gedragslijn veranderd tengevolge van het meer en meer veldwinnen der gewoonte, den vrouwen het loopen bijna onmogelijk te maken door van jongsaf den groei harer voeten kunstmatig te belemmeren. Slechts indien de overledene geen zoons nalaat, en bijgevolg de plichten jegens hem in de eerste plaats op vrouw en dochters rusten, ziet men deze wel in draagstoelen het lijk tot aan het graf vergezellen.

Een doode naar zijne laatste rustplaats volgen heet *s à n g t s ò n g* (127), „een begrafenis uitgeleide doen“. Zij, die op deze wijze hun belangstelling in den overledene aan den dag leggen, vormen steeds de achterhoede van den stoet. Wij zouden dus onze beschrijving thans als geëindigd kunnen beschouwen, ware het niet dat enkele zaken, welke er slechts bij uitzondering deel van uitmaken, ter vermelding overblijven.

In de eerste plaats wijzen wij op een stel offerspijzen met wierookbak, kandelaars en andere offergereedschappen, in onderscheiden gedeelten des rijks te zien vóór het tentje, waarin zich het zieltabelt bevindt. Zij zijn daar in één of meer draagtentjes geschikt, ook wel in groote, vierkante bakken van hout, elk opgehangen aan een stok, die op de schouders van twee koelies rust. Op het graf zullen zij de ziel worden aangeboden. Zij bestaan uit een deel der spijzen, die reeds dienst deden bij het afscheidsoffer in de straat vóór het oprukken van den stoet; echter bevindt er zich ook een stel nog ongeofferde eetwaren bij, voor den God der Aarde bestemd. Behalve in begrafenissen van hooggeplaatste mandarijnen, als wanneer zelfs een geslachte geit en een geslacht varken onder de offergaven prijken, worden deze te Emoy doorgaans naar het graf gedragen door lieden die, zonder zich om den stoet te bekommeren, langs een korter pad hun weg derwaarts nemen.

Heeft er tusschen den dag van het overlijden en van de teraardebestelling een aanzienlijke tijdruimte gelegen, gedurende welke ter verlossing van de ziel een Boeddhistische mis gevierd is, dan ziet men in den stoet vaak verscheidene vierkante lappen van gekleurde zijde of laken, elk met den bovenrand langs een stang bevestigd, die van den top van een langen stok, door een man omhoog gehouden, neerhangt. Op deze banieren prijken lofspraken op den doode, of volzinnen, die op zijn vervlogen levensloop doelen of op zijn hiernamaals betrekking hebben. Bij het vieren van bovengenoemde mis

werden zij door verwanten en vrienden aan de familie geschonken, om er de wanden der zaal mede te sieren. In sommige landschappen bestaat de gewoonte, op den top van den draagstok van elk dier banieren een gebladerden tak te binden. Ook in de Wester-Afdeeling van Borneo vond schrijver dezes dit gebruik in zwang, en wel onder de kolonisten, wier heimat in de provincie Kwangtoeng ligt. In gezegde residentie worden ook in de achterhoede van menigen begrafenisstoet lange, bebladerde bamboestaken meegedragen en na afloop der teraardebestelling, wanneer men den terugtocht aanvaardt, op het graf weggeworpen. Deze gewoonte herinnert ons aan ons eigen Werelddeel, waar immers ook vaak wilge- en cypres-takken, klimop, rozemarijn en andere immer groene planten op den aangevulden grafkuil worden nedergelegd.

Heeft het gekiste lijk geruimen tijd boven aarde gestaan, dan is het niets ongewoons een levenden witten haan met saamgebonden pooten boven op de lijkbaar te zien. Dit merkwaardig gebruik schijnt in verband te staan met het feit, dat de haan, de aankondiger van den dageraad, aan de zon is gewijd en dus geacht wordt sterk bezielde te zijn met de levenskracht, die van dit hemellichaam uitgaat. Daar de ziel van den doode door het uitstellen der begrafenis van een groot deel harer levenskracht is beroofd, denkt de familie nieuw leven in haar te storten door haar met dien zonnevogel in aanraking te brengen. Zij handelt hier dus naar hetzelfde beginsel, dat haar ook licht deed plaatsen naast of op het bed, waarop de doode lag uitgestrekt (blz. 10), en brandende lantaarns en fakkels doet meevoeren in den stoet.

Toch heeft de haan op de lijkbaar nog iets anders te doen: hij moet de geesten der duisternis, die den doode op den weg naar het graf zouden kunnen verontrusten, op een afstand houden. Op het eerste hanengekraai bij het kriecken van den dag zoeken alle spoken en demonen een goed heenkomen; de haan is bijgevolg hun natuurlijke verdrijver, en als zoodanig op de doodkistbaar volstrekt niet misplaatst.

Zeër dikwijls ziet men in China twee echtgenooten in een en denzelfden stoet grafwaarts dragen. Dit geschiedt vooral dan, als man en vrouw den wil kenbaar gemaakt hebben naast elkander in één graf te worden gelegd; de eerstgestorvene wordt dan veelal door de familie boven aarde bewaard totdat ook de ander overleden is. Zuinigheidshalve begraaft men ook wel broeders en zusters gelijk-tijdig, vooral wanneer de datums van hun overlijden niet te

veel uiteenloopen en de graven dicht bij elkander gelegen zijn.

Het aantal personen in een begrafenisstoet van den eersten rang loopt veelal op tot verscheidene honderden. Niet zelden bevat hij een vijftigtal draagtenten, zoodat, daar deze in den regel ieder door vier man getorst en door twee vlaggedragers en een achttal muzikanten geëscorteerd worden, wij reeds tot het aanzienlijk getal van 700 man komen. Voegt men daarbij den mandarijn, die de zielbanier draagt, met zijn talrijke volgelingen, verder de 16 of 32 kistdragers, de lieden die zich met het toezicht op de voornaamste onderdeelen van den stoet hebben belast, en de treurende familieleden in de achterhoede — dan zal zeker van geen overdrijving gesproken kunnen worden, wanneer men het aantal deelnemers op duizend schat. En wat nu ter andere zijde de begrafenissen der armste klassen betreft, die zich met het hoognoodige personeel moeten tevreden stellen: in deze ziet men slechts een papierstrooier, een of twee klarinetblazers, die een armzalig draagtentje met het zielebord escorteeren, vier kistdragers, en eenige weinige treurenden achter in den stoet.

Men stelle zich toch vooral niet voor, dat een Chineesche begrafenis een stichtelijk schouwspel oplevert, een eenigszins beschaafd volk waardig. In verreweg de meeste gevallen wekt zij in den vreemdeling niets dan walging op. Om zich zooveel mogelijk te verrijken, huren de ondernemers als dragers van lijk, draagtenten, lantaarns en banieren, een slag van lieden die het goedkoopst te krijgen zijn, nl. het schuim van de straat en opiumrookers, zelfs onbeschaamde straatjongens, daar deze zich voor nog minder loon laten vinden dan het volwassen uitvaagsel. 's Winters zijn al die lieden in eenige vuile kleedingstukken gestoken; 's zomers loopen zij eenvoudig met het gansche bovenlijf naakt. Zelfs de muzikanten en huurlingen, die nog een soort van uniform dragen, maken geen beteren indruk; hun kleeren toch dragen de duidelijkste sporen van overlang gebruik en volkomen onbekendheid met het begrip reinheid. *Lí sī tsit-ê kiáh tshái-kî ê* (128): „Gij zijt drager van een decoratievlag“, en *Lí sī tsit-ê kung hoên-tîng ê* (129): „Gij zijt de drager van een ziele tent“, zijn in Emoy scheldwoorden van de grofste soort.

Nauw heeft de stoet zich in beweging gesteld, of de gansche afzichtelijke bende schijnt het noodzakelijk te vinden op onstichtelijke wijze te schreeuwen, te kijven en te gillen. De voor mannen van elke draagtent kennen geen ander middel dan dit om den achter hen komenden wenken te geven, en deze schreeuwen en

schelden even hard terug, terwijl zij, die langs den stoet heen en weer draven om te voorkomen dat het eene gedeelte zich te traag, het andere zich te snel voortbeweegt, zich niet minder onbetuigd laten in het gebruiken van hun tong. Het Ioê o...o...o... der politiedienaren klinkt daarbij telkens door de straat, begeleid door luide slagen op de dofklinkende gongs. Doch het rumoer en geraas, door het ineensmelten van al die geluiden ontstaan, wordt overstemd door de schrille tonen der talrijke klarinetten, het geraas van cimbalen en trommen, het klagende geluid der bazuinen. Neemt men hierbij nog in aanmerking, dat elk muzikant er maar op los speelt zooals hem zelf behaagt, dan zal men licht beseffen dat een begrafenis in Zuid-China meer gelijkt op een helse kermis dan op een plechtigheid, die dienen moet om een overledene de laatste eer te bewijzen.

Daar de straten der steden meestal zeer nauw zijn en met gewone voetgangers, venters en vrachtdragers opgevuld, wordt de orde van den stoet elk oogenblik verstoord en ontstaan vaak groote gapingen. Menigwerf vonden wij bij het binnentrekken eener stad de voorhoede van een begrafenisstoet rustig en wel buiten de poort zitten wachten op de rest, die wij meer dan een half uur gaans verderop in de stad tegenkwamen. Gewoonlijk heeft de ondernemer het meeste schuld aan die wanorde; want, voor dienzelfden dag nog andere begrafeniszen aangenomen hebbende, drijft hij de vorsten tot spoed aan, ten einde de achterhoede op die wijze te dwingen haast te maken. Afgescheiden hiervan is het een algemeene regel, dat begrafeniszen zich voortbewegen met vluggen tred, in een tempo dat wij versnelden pas zouden noemen.

Het is een aangenomen gewoonte, dat de zoons zich op weg naar het graf op drie of meer plaatsen omkeeren, om neer te knielen en het voorhoofd tegen den grond te buigen. Hierdoor betuigen zij den achteraan komenden stilzwijgend dank voor de eer, den overledene bewezen, en geven zij tegelijkertijd te kennen dat zij niet verwachten dat de belangstellenden de vriendschap zóó ver zullen drijven van nog verder mede te gaan. Eenigen schieten dan op de knielenden toe om hen op de been te helpen, terwijl een daartoe aangewezen bloedverwant met verheffing van stem roept: „Gelid van edele heeren, de van kinderplicht vervulde zoons danken u voor uwe tegenwoordigheid!” (130). Een deel der edele heeren, die minder nauw aan den overledene door banden van bloed- of aanverwantschap verknocht zijn, verlaat nu den stoet om naar huis

terug te keeren, en wel in draagstoelen, te hunnen behoefte door de familie voor gratis gebruik ter plaatse gestationeerd. Op dezelfde plaats bevindt zich ook minstens één bloedverwant, die nauwkeurig aantekening houdt van de namen dergenen die heengaan, omdat de welvoegelijkheid eischt allen, die den doode uitgeleide hebben gedaan, later bij wijze van dankbetuiging met een geschenk in geld of eetwaren te vereeren.

Tot zoover de begrafenisstoet zelf. Thans een enkel woord over de wijze, waarop het volk zich gedraagt wanneer hij voorbijtrekt.

De zedenwet eischt, dat een ieder voor een begrafenis uit den weg ga. Zelfs hooggeplaatste mandarijnen, die met hun lange rij van volgelingen er een tegenkomen, blijven, als de straat te nauw is om elkander te passeeren, kalm wachten tot het lijk en de rouwende familieleden voorbij zijn. Handelde men anders, dan zou men oorzaak kunnen wezen dat het gelukkige uur, voor het nederlaten van de kist in het graf aangewezen, door oponthoud verstreek en dus den doode en zijn familie groot onheil werd berokkend. Niemand in China zou zoo iets op zijn geweten durven nemen.

Ontmoet een lijkstatie een stoet, die een bruid naar het huis van haar toekomstigen levensgezel geleidt, dan voerspelt zulks voor beide partijen geluk. De begrafenisstoet bevat namelijk zóóveel spook- en kwaadverdrijvende elementen, dat de weg, waarover de bruid op haar beurt gedragen zal worden, volkomen gezuiverd is; geen onheil-brengende invloeden kunnen zich dus aan haar hechten en het huiselijk geluk van haarzelve en hare nog ongeborn nakomelingen verwoesten. En de bruidsstoet van zijn kant straalt invloeden over het lijk uit, die, met hetzelfde in het graf gedaald, oorzaak zullen zijn dat in de nakomelingschap van den doode vele gelukkige huwelijken gesloten worden.

HOOFDSTUK VIII.

DE TERAARDEBESTELLING.

Ingeval het graf tegen een berg is gelegen, richten de zoons, op de plaats gekomen waar de weg begint te hellen, op de zoo straks beschreven wijze voor het laatst een uitnoodiging tot de vrienden en bekenden om zich uit den stoet terug te trekken. Ditmaal geven allen aan dien wensch gehoor, in de overtuiging, dat hun wellicht invloeden aankleven die storend zouden kunnen werken op het gelukkige uur, met zooveel zorg tot het nederlaten van de kist in het graf gekozen. Indien de familie des overledenen welgesteld is, zal zij nooit nalaten eenige zwervende gaarkoks met draagbare kookkacheltjes op deze plaats van afscheid te posteeren, en dus den heengaanden gelegenheid te bieden zich gratis met eenige spijzen te versterken vóór zij den terugtocht aanvaarden. Aan een lid der familie is de taak opgedragen dien koks een bon uit te reiken voor elken schotel voedsel, dien zij afleveren; later kunnen die papieren bewijzen aan het sterfhuis tegen klinkende munt worden ingewisseld.

De dragers der kist zetten hun vracht aan den voet van den berg neer, en nemen de gansche katafalk uit elkaar. Dan leggen zij den langen draagboom in de lengte over de kist en binden hem door middel van touwen er op vast; vervolgens werpen zij het geborduurde kleed los over alles heen en dragen de kist, dus van elken overtolligen last ontdaan, tegen de helling op. Zulke praktische maatregelen worden niet genomen als het graf in de vlakke is gelegen en het pad dus aan het derwaarts dragen van de geheele katafalk geen hinderpalen biedt. De ledige draagtenten, van belangstellende vrienden afkomstig, en de begeleidende muzikanten blijven op dezelfde plaats achter.

Onder toezicht van den „wind- en waterprofessor“, die voor de familie het graf heeft uitgezocht, is inmiddels door eenige zoon- genaamde thó kong (131) of „aardwerkers“ de grafkuil in gereedheid gebracht. Mochten na het overlijden meer dan zeven dagen verlopen zijn en de dagenprofessor dus een gelukkig uur voor het

neerlaten van het lijk in het graf hebben aangegeven (zie blz. 57), dan dient de processie rustig te wachten tot dit tijdstip is aangebroken. Daarom wordt de kist zoo lang op den rand der groeve gelaten en slenteren allen, de zoons niet uitgezonderd, keuvelend en rookend heen en weer. Geen doodengehuil of eenig ander teeken van droefheid wordt inmiddels vernomen; ook de muzikanten laten gedurende het wachten hun instrumenten onaangeroerd.

Meestal acht de familie het heilzaam, ja noodzakelijk, in den kuil eenige gelukaanbrengende zaken uit te zaaien, alvorens er de kist in neer te laten. Een der grafdelvers daalt er daarom in af en plaatst in elk der vier hoeken een of meer koperen geldstukjes, door de familie verstrekt, terwijl hij hardop zegt: „Ik leg hier geld neder, opdat uwen zoons en kleinzoons rijkdommen zullen toestroomen”: An tsin, beh hō kiáng-sun tsin tsai (132). Een bevestigend hó ah der omstanders verhoogt de goede uitwerking van dezen wensch. Onnoodig te zeggen, dat wij hier te doen hebben met een gebruik van dezelfde soort als waarvan er bij het gereedmaken der kist eenige in acht genomen werden, en dat de geldstukjes het graf het vermogen moeten toebedeelen rijkmakende invloeden over de nakomelingschap uit te storten. Ook de vijf graansoorten en wat ijzeren spijkertjes worden in den grafkuil gestrooid, met volkomen dezelfde bedoeling als waarmede men ze in de doodkist uitzaaide (zie blz. 43); derhalve spreekt men er ook ongeveer dezelfde woorden bij.

Doch dat geld, die granen en spijkers kunnen eerst dan in het graf tot vollen wasdom geraken als geen kwade invloeden er hun storende werking in doen gevoelen. Mitsdien dient men deze noodzakelijk uit den kuil te drijven. Een ijzeren pan met vuur, waarop eenige stukjes „zuiveringswierook” liggen te smeulen, wordt tot het doel door een grafdelver in de groeve gehouden en langs de wanden bewogen. Meer afdoende echter dan dit tsing khòng (133) of „reinigen van den kuil” werkt de volgende plechtigheid, die slechts bij begrafenissen van rijken en aanzienlijken, en dan nog bij hooge uitzondering, door den wind- en waterprofessor verricht wordt. Blootshoofds, met zwartgemaakt gelaat en loshangende haren, plaatst zich deze geleerde man, anders de deftigheid in persoon, met een zwaard in de hand op den top eener verhevenheid dicht bij het graf, waar zijn onderzoekingen hem geleerd hebben dat de zoogenaamde thiën tik hung (134): „streek der zegeningen des hemels”, gelegen is, d. w. z. de plaats waar de goede gaven der natuur, die de Wind- en Waterleer zich ten doel stelt op de graven te doen samenvloeien,

geconcentreerd zijn. Eenige oogenblikken staat hij daar, luidkeels schreeuwende en als een bezetene met zijn zwaard om zich heen slaande, opdat de goede invloeden toch uit hun latenten toestand zullen ontwaken en aanstonds op het graf hunne werking oefenen. Dan strooit hij met kwistige hand velletjes papieren geld om zich heen ten behoeve van de onzichtbare spoken, die anders zekerlijk, hun boozen aard getrouw, de heilzame gevolgen van zijn optreden tot nul zouden herleiden; eindelijk holt hij, gillende en met zijn zwaard in het rond hakkende, den heuvel af, om een algemeene paniek onder het spokenheir teweeg te brengen. Zich hierop in den grafkuil werpend, wentelt hij er zich gedurende eenige oogenblikken over den bodem, onder het uitstrooien van nog meer papier, en klimt ten slotte de groeve uit, waarin nu de doode kan worden neergelaten. Trommen en gongs werken intusschen ijverig tot het verdrijven der spoken mede, en ter vermeerdering van het lawaai worden donderbussen, alsmede een groote menigte voetzoekers afgestoken.

Dit zonderlinge optreden des professors staat bekend onder den naam *hoah soan-lîng* (135), „de zegenende werking der heuvelen toeroepen”; men noemt het ook wel *kóen soan-lîng* (136), „die invloeden aan de kook maken”. Natuurlijk ontvangt de professor een extra betaling voor dit gedeelte van zijn werk. Want het verdrijven van spoken is een zeer gevaarlijke bezigheid, die waarlijk wel voor een buitengewone geldelijke belooning in aanmerking mag komen.

Nu plaatsen de lijkdragers den draagboom in de richting van de lengte over het graf, zoodat de kist, die er aan vastgesjord is, in de groeve komt te hangen; dan maken zij, onder luid geraas van de gongs, cimbalen en trommen, de touwen los en vieren de kist naar omlaag. Verheugde de doode zich bij zijn leven in het bezit eener officieele waardigheid, dan worden uit de donderbussen schoten gelost, des te grooter in aantal naarmate de rang hooger was; de muzikanten en politieagenten vergen op dit oogenblik bijna het onmogelijke van hun longen en kelen, terwijl de rouwende afstammelingen een luid gehuil aanheffen. De meeste omstanders treden een paar stappen achteruit, opdat hun schaduw niet in den kuil valle: blz. 47 leerde ons, dat een soortgelijke voorzorg genomen wordt bij het sluiten der kist. Doch noch grafdelvers, noch kistdragers wijken terug, aangezien zij hun hoofddoek stevig om het middel gewonden hebben en hun schaduw zich mitsdien niet van hun lichaam scheiden

kan. En de professor met zijn helpers zijn wijs genoeg zich aan die zijde van het graf te scharen, welke van de zon afgekeerd is.

Nauwelijks heeft de kist den bodem van het graf bereikt, of de professor treedt nader, ten einde zich door middel van een spanlijntje en een kompas te overtuigen, of zij wel juist in de lengteas van den kuil staat. Met behulp van houweelen en handspaken verzetten de doodgravers haar volgens zijne aanwijzingen, en lichten haar ten slotte een weinig op, om gelegenheid te geven tot het verwijderen der touwen. Het duurt vaak zeer lang vóór dat de kist tot volkomen genoeg van den wind- en watermeester op haar plaats is gesteld. Mocht namelijk de stand slechts een onderdeel van een duim afwijken van de richting, door zijn diepzinnige berekeningen als de juiste aangegeven, het graf zou niet alleen over de nakomelingschap geen zegeningen uitzenden, maar haar doorlopend met allerlei onheilen bezoeken.

Het eerste werk der zoons is thans hunnen rouwstaf van zich te werpen. Onmiddellijk echter worden al die voorwerpen door een der familieleden opgeraapt en aan het hoofdeinde van den kuil naast elkander in den grond geplant. Terwijl nu de muziek luide weerklinkt en de politieagenten hun *Ioê* o. o. doen hooren, neemt de oudste zoon den zielelap, de tweede het met rood doek omwonden tablet en de derde den wierookpot uit de draagtent, en zetten die voorwerpen aan het voeteneind van het graf, op zoodanige wijze dat het laatstgenoemde vóór de beide andere komt te staan. De hoofdman der grafdelvers legt het tablet op de kist, terwijl de zoons, met wierookstaafjes in de handen, nederknielen en uitroepen: *La ò pē* (*la ò boé*) *ah, kh í la í* (137): „Vader (moeder) sta op!” Door deze bede wordt een gedeelte der materie, waaruit de ziel bestaat, er toe gebracht zijn intrek te nemen in het tablet en dit dus verheven tot werkelijk duplicaat, tot hulplichaam van den doode, bestemd om als schutspatroon te worden opgesteld in den huiselijken kring en daar voor eenwig de offers en vereering der nakomelingschap te ontvangen.

Nadat nu de grafdelver het tablet den oudsten zoon toegereikt en deze het vol eerbied weer aan het voeteneinde van den kuil gezet heeft, doen de zoons in het voorpand hunner rouwpij een handvol aarde en laten die op de kist vallen. Deze handeling heet *phè thô* (138), d. i. „aarde opnemen in den hoek van het kleed”. Waarschijnlijk heeft zij ten doel te toonen, dat zij eigenhandig aan het begraven van hun vader of moeder

medewerken Behoeven wij hier in herinnering te brengen, dat ook in vele streken van Europa de gewoonte bestaat dat hij, die een bloedverwant naar de laatste rustplaats heeft begeleid, een schop aarde op de kist werpt?

De zielbanier, het voertuig van den geest des dooden op weg naar het graf, wordt nu van den stok, waaraan zij omhoog gedragen werd, losgemaakt en over de kist heen gespreid. Den naam van den hooggeplaatste, die er, zooals het heet, het opschrift op heeft geschilderd, durft men echter niet in het graf plaatsen, uit vrees hem onheil te berokkenen; men scheurt dien er dus zorgvuldig af. Met het oog hierop staat hij geschreven op een afzonderlijk stukje roode zijde, los op de banier geplakt. Men ziet derhalve, dat ook de Chineezzen het individu tot op groote hoogte vereenzelvigen met zijn naam: een karaktertrek die, zooals de ethnographische wetenschap leert, evenzeer bij andere volkeren valt op te merken.

Ook den zielelap, die tot op dat oogenblik den geest van den doode geherbergd heeft, legt men in het graf. De leisteenen, waarin de levensbeschrijving van den doode gegrift is, mitsgaders de kandelaars met den wierookbrander, die op weg naar het graf een plaats in het voor die steenen bestemde draagtentje vonden, komen vóór het voeteneind van de kist en, ingeval het kisten op een dag van „verdubbeling des sterfgevals” heeft plaats gehad, vergeet men niet het doosje met den kakkerlak of de luis ergens een plaatsje te geven. Eerst dan komt de beurt aan de pakjes asch van het schatkamergeld (zie blz. 39). Eindelijk legt men over de kist eenige vellen geolied papier en een laag stroo, en vult ten slotte den kuil aan met een waterig mengsel van aarde en kalk, dat spoedig hard wordt en dan een soort van gewelf vormt, hetwelk de kist tegen verplettering vrijwaart wanneer het hout na verloop van tijd tot ontbinding overgaat.

Valt er onder het verrichten van al die werkzaamheden een malsche regen, dan verheugt de familie zich van harte. De Chinees toch, wiens land zoo vaak door oogstvernielende droogte geteisterd wordt, rangschikt den regen onder de grootste zegeningen der natuur, want zonder regens geen voedsel, kleding of rijkdom. Overvloed van deze goede gaven zal dus heerschen in de familie, als de hemel zijn regen uitstort in de laatste rustplaatsen harer dooden, de bronnen van haar voorspoed en geluk.

Middelerwijl toefde op eenigen afstand van het graf, hetzij in een woning door de familie afgehuurd, hetzij onder een tentje van

harentwege opgeslagen, een mandarijn in werkelijken staatsdienst of met titulair rang, met zijn gewonen stoet van lictoren, soldaten, dragers van titelborden, dienaren enz. Reeds verscheidene dagen van te voren is hij in optima forma uitgenoodigd daar te verschijnen, ten einde een plechtigheid te verrichten, waardoor de ziel van den overledene blijvend in het tablet gevestigd zal worden. Alleen families van rang en aanzien natuurlijk kunnen zich de weelde veroorloven zulk een hooggeplaatste persoonlijkheid bij eene begrafenis te doen optreden.

De twee Sierlijke Talenten, belast met het toezicht over het draagtentje hetwelk het diploma van de ambtelijke waardigheid des overledenen bevat (zie blz. 81), begeven zich, begeleid door een korps muzikanten, deftig naar dien magistraat, en verzoeken hem, met inachtnaam van alle vormen van beleefdheid, aan het graf te verschijnen. Snel drinkt hij het laatste der vele kopjes thee leeg, die hem door de zorg der familie zijn toegediend, klimt in zijn draagstoel en schaart zich met zijn gevolg achter de Talenten. Natuurlijk wordt zijn komst plechtig aangekondigd door een luid Ioê o. o. o., door schoten uit de donderbussen en slagen op de gongs. Halverwege komen hem de zoons en kleinzons tegemoet en ontvangen hem in knielende houding. Indien zijn rang het gedooft, verlaat hij even zijn palankijn om hen tot opstaan aan te moedigen, doch neemt daarna onmiddellijk zijn plaats in het voertuig weer in.

Bij het graf zijn voor den mandarijn een tafel en een stoel gereed gezet. Het gevolg schaart zich ter rechter en ter linker zijde. Met den rug naar de zon of naar het Oosten heen, knielt de oudste zoon voor hem neder en houdt het zielbordje met beide handen op den rug. Een der voornaamste omstanders neemt hierop van dit voorwerp het penseel en de staaf inkt weg; laatstgenoemde wordt met water bevochtigd, of, zoo er een haan op de kist werd meegedragen, met een droppel bloed, verkregen uit een insnijding in den kam van dien vogel; dan doopt men het penseel er in en stelt dit den mandarijn ter hand. Deze heeft intusschen het tablet van den rooden lap en de rist koperstukjes ontdaan en houdt beide met het penseel in de rechterhand. Het geroep der politiedienaren en het gekrijsch en geraas der muziek weerklinken luider dan ooit. Nadat hij over de punt van het penseel zijn adem heeft laten gaan, wijst de mandarijn er mede naar de zon en plaatst ernstig en deftig verschillende stippen op de voorzijde van het tablet. Eerst

merkt hij den bovenkant, waarop veelal een door wolken omgeven zon is afgebeeld, zeggende: *Tíēm thiën, thiën tsjhing* (139), „Ik stip den hemel aan, schijn, o hemel, in al uwe zuiverheid!“ Dan teekent hij op dezelfde wijze het voetstuk, met de woorden: *Tíēm tē, tē lîng* (140), „Ik teeken de aarde, doe, o aarde, de door de natuur in u gelegde kracht in werking komen!“

Zijn aldus de zegenaanbrengende invloeden van hemel en aarde gesommeerd op het tablet te werken en daardoor voor immer het geluk der ziel te verzekeren, dan zet de mandarijn op ongeveer de helft van de hoogte een stip links en een stip rechts, met de woorden: *Tíēm ní, ní tshong* (141), „Ik teeken de ooren, weest scherp, o ooren!“ Dan volgen weer twee stippen, en wel een weinig meer naar het midden, met den volzin: *Tíēm bók, bók bîng* (142), „Ik teeken de oogen, weest scherpziende, o oogen!“ Vervolgens komt het teeken „zoons“ aan de beurt, hetwelk met de namen van de zoons, die het zielbordje oprichten, ter zijde van de centrale letterkolom prijkt, die den naam en de titels van den overledene bevat; de woorden, hierbij uitgesproken, luiden: *Tíēm lâm, lâm tiōng sîōē* (143), „Ik teeken de zoons, bereikt een hoogen leeftijd, o zoons!“ Eindelijk plaatst de mandarijn een stip op het teeken „tablet“, het allerlaatste in de zooeven genoemde centrale kolom letterteekens, zeggende: *Tíēm tsóe, tsóe híën lîng* (144), „Ik teeken het tablet, spreid geestelijke bezieldeheid ten toon, o tablet!“

Deze laatste woorden toonen ten duidelijkste wat de strekking der plichtigheid is: zij dient om de ziel van den doode, die door de oproeping, op blz. 97 beschreven, reeds in het tablet overging, er onafscheidelijk aan te verbinden. Dank zij de kracht der woorden, zal zij voortaan met de zegenrijke invloeden van hemel en aarde omgeven zijn, de gebeden en aanroepingen der levenden aanhooren, een open oog voor hunne behoeften hebben en hun dus tot steun zijn, waar zij hulp verlangen. Zij zal zorgen, dat de kinderen en kindskinderen lang en gelukkig leven en bijgevolg in staat zullen wezen van geslacht op geslacht de ziel offers te brengen en eer te bewijzen. In één woord, het stippen heeft ten doel leven te gieten in het tablet, of, juister gezegd, in de ziel, die er in huist en er mede vereenzelvigd is. Men doet de plichtigheid verrichten door een mandarijn, opdat de invloeden, door hem over de ziel uitgestraald, deze het vermogen zullen schenken mandarijnen onder haar nakomelingen te doen geboren worden; het doel is dus hier hetzelfde als dat, waarmede men zulk een hooggeplaatst persoon bezigt voor het dicht-

nagelen van de doodkist en het dragen der zielbanier. Onaanzienlijke families echter, die geen mandarijn voor zich kunnen laten optreden, laten het stippen van het tablet aan een letterkundig gegradueerde of een geleerde over, ook wel aan een oud of welgesteld man, die zich voor de plechtigheid veelal tooit met het op blz. 22 beschreven offerkostuum. De volksklasse laat in den regel de plechtigheid voor een extra fooi maar door den wind- en waterprofessor verrichten, daar deze toch ook tot de geleerde of hoogste kaste behoort.

Het valt nu terstond in het oog, waarom het tablet onder het stippen naar de zon of naar het Oosten wordt gekeerd, d. i. naar het hemellicht of de hemelstreek waar warmte en licht, bijgevolg leven geboren worden. Ook is het duidelijk waarom de mandarijn over het penseel ademt: — de adem toch geldt in China als de uiting van leven, ja als de levenskracht zelve. De gebezigde inkt moet rood wezen, dewijl rood de kleur is van vuur en licht, en als zoodanig in het bijzonder ook met levenswarmte geassimileerd wordt. Eindelijk is het begrijpelijk dat men dien inkt bevochtigt met het bloed van een haan. In zijne hoedanigheid van zonnevogel is dit dier immers drager van leven en levenskracht, zooals reeds op blz. 90 werd gezegd.

Den lezer zal het ook wel duidelijk wezen dat de geldstukjes, die de mandarijn bij het teekenen van het tablet in de hand houdt, dienen moeten om het nakroost door tussschenkomst van de ziel rijk en vermogend te maken. Wij voegen hier nog aan toe, dat bij begrafenissen van zeer hooggeplaatste personen de woorden, welke met het teekenen van het bordje gepaard gaan, vaak worden uitgesproken door een der Sierlijke Talenten, die in ééne moeite de zinnen uitspint tot ellenlange gelukwensen, in gezwollen stijl uitgesgalmd.

Heeft de mandarijn zijn gewichtig werk geëindigd en onder het afvuren der donderbussen het penseel weggeworpen, dan nadert hij het graf, aan welks voet het tablet middelerwijl is neergezet, met het voornemen er zich voor den doode in het stof te buigen. Doch de zoons beletten hem dit plan ten uitvoer te brengen; fluks werpen zij zich voor hem op de knieën, hiermee te kennen gevende, dat noch zij, noch de doode zulk een eerbewijs waardig zijn. In waarheid echter komt de zaak er op neder dat zij geen lust gevoelen het geldgeschenk, hetwelk zij den grooten man voor zijn optreden zullen te betalen hebben, te vergrooten, hetgeen zij stellig zouden behooren te doen indien zij hem toestonden zich voor den doode

ter aarde te werpen. Met het noodige ceremonieel doen zij daarop den mandarijn uitgeleide, zonder te vergeten den bekenden rooden lap over zijn draagstoel te hangen.

Terwijl de boven beschreven plechtigheden van stapel loopen, schikken eenige verwanten en dienaren de op blz. 89 vermelde offerspijzen gedeeltelijk aan het voeteneinde van het graf, gedeeltelijk een weinig meer naar de rechter- of linkerzijde, waar eerlang ter eere van den God der Aarde een altaartje zal opgericht worden. Gewoonlijk zet men beide offeranden op den grond; bij begrafenissen van personen van aanzien echter bezigt men soms voor het offer aan gezegde godheid een tafel. Behalve uit eetwaren van gemengden aard, bestaat het laatstgenoemde bij de rijken uit de vijf vleeschsoorten, op blz. 73 opgesomd; de armen brengen het getal dezer vleeschschotels tot drie terug.

Is de mandarijn, die het tablet met stippen voorzag, afgetrokken, dan begeven de Sierlijke Talenten zich andermaal naar het huisje of de tent, waar een tweede mandarijn dit oogenblik verbeidt. Met dezelfde beleefdheidsvormen, jegens zijn voorganger in acht genomen, wordt hij uitgenoodigd naar het graf te gaan, en aldaar even plechtstatig ingehaald. Onmiddellijk plaatst hij zich voor de offerande, die voor den God der Aarde is klaargezet, ontvangt uit handen van een der Talenten drie smeulende wierookstaafjes, biedt die den god aan door ze met een kleine buiging van het lichaam tot op de hoogte van het voorhoofd op te heffen, en overhandigt ze aan den anderen gegradueerde, die ze eerbiedig in een wierookbak steekt welke te midden der offerartikelen prijkt. Daarop knielt de mandarijn op een mat neder en buigt het voorhoofd driemaal ter aarde, terwijl tegelijkertijd, rechts achter hem, zijn voorbeeld door een der familieleden gevolgd wordt. Dan staat hij op, begeeft zich naar zijn draagstoel en vertrekt met hetzelfde eerbetoon als zijn voorganger. Gedurende zijn vereering van den Aardgod worden zijn handelingen en bewegingen naauwkeurig geregeld door een der Talenten, die met luider stemme in het Mandarijn Chineesch alles uitroept wat er door hem gedaan moet worden.

Men ziet dus, dat het aantal der mandarijnen, die in zeer aanzienlijke begrafenissen optreden, niet minder dan drie bedraagt. De laatste zet de kroon op het groote werk, want door zijn tuschenkomst vooral zullen voorspoed, rijkdom, geluk en zegen over de nakomelingschap neerdalen en wordt deze het vooruitzicht geopend dat haar veel zoons zullen geboren worden, voorbeschikt om hooge waardig-

heden te bekleeden in dienst van den Zoon des Hemels. Men redeneert namelijk als volgt. In het gansche heelal heeft de Keizer slechts één wezen boven zich, en wel den Hemel, wiens eenige Zoon en Stedehouder hij is. Mitsdien zijn alle godheden niet alleen aan hem, maar ook aan zijne mandarijnen, in hunne hoedanigheid van zijne plaatsvervangers en gemachtigden, ondergeschikt. Een locale God der Aarde moet zich dus ten eerste geveleid gevoelen als zulk een meerdere zich voor hem in het stof buigt en zal zich bijgevolg jegens de familie, door wier tusschenkomst hem die onderscheiding te beurt valt, erkentelijk toonen door over het graf zegeningen uit te storten, welke haar ten goede komen. Hoe hooger de rang van den mandarijn is, hoe talrijker vruchten men van zijn optreden verwacht. Vaak ziet men, dat een en dezelfde magistraatspersoon en het tablet teekent, en den Aardegod het offer opdraagt.

Onmiddellijk na het vertrek van den mandarijn zetten de zoons de offerande aan laatstgenoemde godheid voort. Zij bieden hem wierook aan, verrichten de drievoudige wijnplenging en buigen het voorhoofd ter aarde, juist als bij het offer, dat den overledene aangeboden werd vóór men hem uit het sterfhuis droeg (blz. 72). Een der gegradueerden leest er luidkeels een gebed bij af, hetwelk tot besluit met een hoeveelheid papieren geld ten vure wordt gedoemd. Het noemt den mandarijn als den persoon van wien het offer uitgaat, zelfs al woont hij het geenszins ten einde toe bij. Ter kenschetsing van den inhoud van zulk een gebed geven wij het volgende staaltje, hetwelk dienst deed in een begrafenis, door ons bijgewoond.

„In het jaar , de maand , op den dag , in het uur heb ik (hier volgen naam en ambtstitels van den mandarijn) een offerande van vleeschspijzen, wijn, lekkernijen, wierook en offerpapier gereed gemaakt; en aangezien door middel van wichelarij in dit oord een verblijfplaats is uitgezocht voor het hoofd der familie N.N. (volgen naam, titels enz. van den overledene), durf ik het wagen U, Vorst van den Aardbodem en God van Geluk en Zegen, deze gaven aan te bieden, met de woorden:

„Groot en onmetelijk zijn de gelukzaligheden en zegeningen, door U, [Glorie van de Wateren en Bergen, der wereld toebedeeld. Gij oefent de opperheerschappij over het element Aarde uit, en, van eerbied doordrongen, kennen wij U dus den eernaam van Geestelijke Kracht der Bergen toe. Van uwen zetel oefent Gij het oppertoezicht over de acht hemelstreken; in rang volgt Gij onmiddellijk op de keizers en sovcreinen des rijks. Gij zijt het, die het everwicht tusschen

„de vier groote aardsche continenten handhaaft; Uwe zegenende
 „hand beschermt de alom heerschende invloeden van klimaat en
 „water. Reeds gedurende duizenden van herfsten hebt Gij den menschen-
 „kinderen de offerschalen tot overloopen toe gevuld, en zelf hebt
 „Gij tienduizenden van lenteseizoenen hun offerdieren genoten. Het
 „hoofd der familie N.N. daalt thans neder in deze schoone stad
 „(dit graf), aangelegd en opgebouwd in een omgeving die, wat
 „voorkomen aangaat, zoo voortreffelijk is als zij maar wezen
 „kan. Men vertrouwt dan ook, dat zijn doodsgrot in den volsten zin
 „Uw indrukwekkende, krachtdadige bescherming zal ten deel vallen.
 „Men legt hem neder in dit graf, opdat hetzelfde oorzaak zij dat
 „zijne nakomelingschap ten eeuwigen dage uitgroei tot een einde-
 „loozen stamboom, opdat die nakomelingschap mandarijnshoeden drage
 „in elk geslacht. Eerbiedig heb ik U een reinen en zuiveren offer-
 „maaltijd bereid om van mijn oprechte vroomheid getuigenis af te
 „leggen, en, in het stof gekniel, spreek ik de hoop uit, dat die
 „in Uw oog behagen moge vinden en Gij wilt nederdalen om er de
 „geuren van te genieten. Moogt Gij er genot van smaken!”

De priesters, die de lijkstaatsie naar het graf vergezelden, hebben inmiddels ter zijde van den kuil met den grootsten ijver zielverlos- sende canons, gebeden en formulieren staan prevelen, daarbij gebruik makende van handschellen en houten trommen. Met dit verdienstelijk werk zijn zij gereed tegen den tijd dat het offer aan den Aardgod afgeloopen is. De treurenden gaan er dan toe over de spijsen, die voor den grafkuil nedergezet werden, den doode aan te bieden. Zij gedragen zich hierbij op dezelfde wijze als bij het offeren aan den God der Aarde, zoodat wij ons van een beschrijving zullen onthouden en met een voorbeeld van het daarbij uitgesproken offergebed volstaan:

„In het jaar....., de maand....., op den dag..... en het
 „uur..... zetten de van kinderlijken eerbied verstoken weezen N. N.
 „zorgvuldig een offerande van vleeschspijzen, wijn, lekkernijen,
 „wierook en papier gereed en dragen die op aan de ziel van hun
 „overleden vader, het hoofd der familie N. N., met de woorden:

„O, welk een leed, welk een smart! Gedurende een lang tijd-
 „perk, o Vader, waren Uw naam en faam in ons geboortedorp op
 „aller tong, en wij koesterden de hoop dat Uwer weergalooze deugd
 „een onbegrensde levensduur zou zijn beschoren — toen Gij onver-
 „wacht zijt vertrokken naar het Paradijs van het Westen, vanwaar
 „niemand wederkeert. De ramp des doods heeft onzen vader getrof-

„fen vóór dat wij, in zware en diepe verdorvenheid gedompeld, in
 „staat zijn geweest de weldaden, die hij ons bewees, te vergelden.
 „Derhalve zenden wij langgerekte kreten naar het azuurblauwe
 „hemelgewelf op en bereiden hem op deze plek een rustplaats in
 „den schoot der aarde. De zielewagen, door kraanvogels getrokken,
 „zweeft weg, het luchtruim in; als apen krijschen wij van wan-
 „hoop en verdriet. O, wij smeeken U, neem toch uw intrek in dit
 „graf; laat Uw stoffelijk omhulsel afdalen in deze grot des doods,
 „doch Uw ziel met ons terugkeeren naar de zaal onzer woning!
 „Bij het uitspreken dezer woorden vullen onze oogen zich met
 „tranen en voelen wij ons angstig te moede. Want o, hier is niets,
 „behalve wind, boomen, struiken en twijgen; dit hoogland met zijn
 „waterbronnen is zoo uitgestrekt, zoo zandig; wolken en heuvelen
 „omhullen het. Uw eenzaam verblijf zal grenzenloos droevig zijn, kom
 „dus, o ziel, met ons mede naar huis! Verbleef hier ook op deze
 „plek gedurende de vorst van de winters en den dauwval van achter-
 „eenvolgende lentejaargetijden, zoolang de aarde bestaat, de hemel
 „duurt. Elke handvol aarde is voor ons een teug verdriet, die onze
 „ingewanden uiteenrijt. O Vader, dat Uw geest met welgevallen
 „verwijle bij deze reine en zuivere offerbekers! O, welk een leed,
 „welk een smart! Moogt Gij het offer genieten!“

Met een brandoffer van papier. waarbij men tegelijk het
 gebed en den geestverdrijver (blz. 79) in vlammen doet opgaan,
 wordt de plechtigheid besloten. De oudste zoon neemt het tablet
 van achter de spijsen weg en plaatst het met eerbied in de draag-
 tent, waarin het naar het graf werd gevoerd; daarop dankt hij
 met eenige buigingen den wind- en waterprofessor voor de bewezen
 diensten, terwijl een paar familieleden aan alle aanwezigen, behalve
 aan de muzikanten, koelies, tentdragers en dergelijke huurlingen, stren-
 gen roode zijde uitdeelen. De grafdelvers hebben zich inmiddels op de
 offerartikelen geworpen, die den God der Aarde werden aangeboden,
 ten einde die onder elkander te verdeelen; doch de offers, voor de
 ziel bestemd, worden van wege de familie bijeengepakt en naar het
 sterfhuis teruggevoerd.

In dezelfde orde als waarin zij grafwaarts toog, neemt nu de
 processie den terugtocht aan. Daar het tablet, door de ziel van den
 overledene betrokken, er thans de hoofdrol in vervult, noemt men haar
 hoán tsoé (145), „het huiswaarts keeren van het tablet“. Ditmaal
 acht men het niet noodig aan de spokenwereld geld uit te deelen, en
 daarom voegt de papierstrooier zich bij de betrekkingen in de achter-

hoede. Nooit mag de ledige lijkbaar deel uitmaken van den terugkeerenden stoet. Want, daar de ziel huiswaarts wordt gevoerd om er de nakomelingschap gelukkig te maken, draagt de optocht een feestelijk karakter en moet dus elk voorwerp, dat aan den dood herinnert, er uit geweerd worden. Om dezelfde reden wordt ook onderweg niet gewéeklaagd en klinkt de muziek vroolijker — wel te verstaan in Chineesche ooren.

Steeds zal de terugkeerende stoet denzelfden weg nemen als door den uittrekkenden gevolgd werd. Door dien doeltreffenden maatregel namelijk loopt de ziel minder kans te verdwalen. De toortsen, bij aankomst op het graf uitgedoofd, worden weer aangestoken, om in de voorhoede der processie de ziel tot bakens te strekken. De lantarens met het opschrift: „honderden zoons en duizenden kleinzoons“ (zie blz. 82), opgehangen achter de draagtent die het tablet bevat, bewijzen nu uitmuntende diensten, doordien zij van het graf invloeden huiswaarts brengen, die de ziel in het tablet in staat zullen stellen zichzelf en haar nakomelingschap een eindeloos nageslacht te verzekeren, invloeden die, zooals de lezer zich herinneren zal, door wijze kunstmiddelen in kist en graf werden uitgezaaid.

Op korten afstand van het sterfhuis ziet men de achtergebleven vrouwen op straat geknield liggen om de ziel in te halen. Is de processie haar voorbijgetrokken, dan scharen zij zich in de achterhoede en treden daarmee de woning binnen. De oudste zoon neemt nu het tablet, de tweede het wierookvat uit de draagtent, en zij plaatsen die voorwerpen eerbiedig op dezelfde tafel die, zooals de lezer zich herinneren zal, vóór de begrafenis voor de lijk-kist stond. Daarbij doen de muzikanten hun instrumenten zoo luid mogelijk weerklinken, terwijl de lictoren hun gewoon Ioê o. o. uitgalmen. De hennepkleeren voor een pij en kap van gebleekt linnen of katoen verwisseld hebbende, gaan nu de zoons in geregelde volgorde, bijgestaan door de ceremoniemeesters, wierook offeren aan het tablet en daarvoor voetvallen doen. De priesters prevelen nog eenige formulieren en canons, en de muziek doet zich onafgebroken hooren. Vervolgens handelen de overige verwanten op dezelfde wijze als de zoons; doch indien de tijd dringt, laten zij het wierookoffer achterwege en verrichten de voetvallen met hun tweeën of drieën tegelijk. Ten slotte treden ook de dames uit de achter- en zijvertrekken te voorschijn en brengen eveneens haar hulde aan de ziel.

Middelerwijl zijn alle sujetten van den ondernemer der begrafenis met de voertuigen en benoodigdheden afgetrokken, om al of niet nog een

tweeden klant te gaan bedienen. De familieleden en belangstellenden leggen nu hun rouwkleederen af en zetten zich aan verschillende tafeltjes neder, om den begrafenismaaltijd te genieten. Volgens voorvaderlijke gewoonte nemen zij bij het plaatsnemen behoorlijk ieders maatschappelijken rang, stand en leeftijd in acht. De voornaamste zetels krijgen de mandarijnen, die bij de teraardebestelling dienst deden en, hetzij op eigen gelegenheid, hetzij in den stoet, hun weg naar het sterfhuis hebben gevonden. Natuurlijk worden ook den Sierlijken Talenten eerezetels ingeruimd. Naar alle richtingen zendt men bedienden uit om hen, die den doode naar het graf volgden doch onderweg omkeerden, aan het maal te noodigen. Ook vergeet men niet den wind- en waterprofessor en den hoofdman der grafdelvers te doen aanzitten: immers spreken deze lieden uit kracht van hun ambt een gewichtig woord mede in de ligging van het graf, en, daar deze het wel of wee der familie bepaalt, is het voorzichtig en wijs hen goed te onthalen en te vriend te houden. De dames van den huize zitten niet mede aan, dewijl de etiquette niet gedooft dat de beide kunnen zich in elkanders gezelschap bewegen. Ook de zoons en kleinzons gebruiken het maal in een afzonderlijk vertrek, aangezien het niet geoorloofd is aan feestelijke bijeenkomsten deel te nemen, wanneer men in zwaren rouw is.

Nimmer verzuimt men, de spijsen, die zoowel bij het verlaten van het sterfhuis als op het graf der ziel aangeboden werden, bij het gastmaal mede op te disschen. Men wil namelijk de levenden met den doode doen deelen in een en hetzelfde maal. Heeft ieder de maag gegeven wat haar toekomt, dan gaan de gasten heen, één voor één door de zoons overstelpt met dankbetuigingen, omdat zij de goedheid gehad hebben den doode de laatste eer te bewijzen. Voor de mandarijnen werpen de zoons zich buitendien met het voorhoofd ter aarde. De meeste genoodigden keeren huiswaarts in draagstoelen, door de familie op hare kosten verstrekt.

HOOFDSTUK IX.

BESLUIT.

Alvorens de beschrijving der begrafenisgebruiken als afgedaan te beschouwen, moeten wij nog met een enkel woord mededeelen wat in het sterfhuis wordt verricht onmiddellijk nadat de doode is uitgedragen, alsook wat de familie doet op de eerstvolgende dagen na het toevertrouwen van het stoffelijk overschot aan den schoot der aarde.

Nauwelijks is de kist uit de zaal verwijderd, of een der vrouwelijke familieleden of kennissen, die den naam heeft een gelukkig wezen te zijn omdat zij een hoogen leeftijd bereikt heeft, of veel zoons het leven heeft geschonken, of zich met aardsche goederen gezegend ziet, plaatst zich op de ledige plek, ten einde door de gelukkige invloeden, welke haar persoonlijkheid uitstraalt, de onheil stichtende werking van den dood te neutraliseeren. Dit goede resultaat wordt nog in de hand gewerkt door haar kleeding, waaraan namelijk geen spoor van rouw te ontdekken valt, en door bloemen van klatergoud, die haar lokken sieren. Dikwijls ook verricht een manspersoon, die soortgelijke benijdenswaardige eigenschappen in zich vereenigt, dit nuttige werk.

Nadat het gelukkig individu eenige oogenblikken op de bewuste plek heeft doorgebracht, verwijdert het zich, om de familie gelegenheid te geven er allerhande soort van heilzame dingen op den grond te zetten. Vooreerst verschijnt een groote gerezen taart van rijstmeel, die zorgen moet dat de levensmiddelen, in het huis aanwezig, steeds aangroeien en zich uitzetten als gistend voedsel. Verder komen een mengsel van de vijf graansoorten, eenige maten ongekoekte rijst, en een tiental eetkommetjes met evenveel paren eetstokjes — alles om te maken dat er in het gezin steeds overvloed van voedsel zij, alsook van familieleden om dien overvloed te verorberen. Nog wordt er, naast een handvol houtskolen, een emmer water neergezet met

eenige zilverstukken en koperen penningen er in, opdat men nimmer aan zegeningen, door regen voortgebracht, noch aan geld en brandstof gebrek hebbe; eindelijk vergeet men niet een hoepel van bamboe ter plaatse neer te leggen, opdat al het geluk, door voornoemde spijzen en voorwerpen in het leven geroepen, als het ware één afgerond geheel vorme en dus een volmaakt geluk zij. Tegen dat nu de stoet van het graf terug wordt verwacht, ontsteekt men op de plek evenveel paren roode kaarsen als het aantal zoons bedraagt, en, wanneer deze het sterfhuis betreden hebben, neemt elk er een paar van naar zijn eigen vertrekken mee, om al de opgesomde zegeningen van de plek, waar de kist gestaan heeft, over te planten op den tak der familie, welken hij het aanzijn hoopt te geven.

Op den dag na de begrafenis maakt het gezin verschillende porties eten gereed, bestaande uit eenige sneedjes vleesch van de varkenskoppen, die bij het afscheidsoffer dienst deden, en uit het overschot der spijzen van het begrafenismaal. Ieder, die een rouwbezoek heeft afgelegd (zie blz. 13), krijgt een portie thuis, met dien verstande, dat zij, die veel doodkistpapier schonken, een grootere hoeveelheid spijzen ontvangen. Op deze wijze worden belangstellenden, die niet aan het begrafenismaal aanzaten, in de gelegenheid gesteld hieraan op een andere manier deel te nemen. Men is gewoon, bij het in ontvangst nemen van de giften der familie een tegengeschenk van geringe waarde aan te bieden. Meestal doet men dit bestaan uit eenige geconfijte lekkernijen, waarmede men den wensch te kennen geeft dat zoetheid des levens het deel moge zijn van het gezin, dat den doode betreurt. De etiquette eischt ook, dat den boodschapper voor zijn moeite een belooning wordt ter hand gesteld.

Denzelfden of den volgenden dag zendt de familie ook geschenken aan elk der mandarijnen, die een werkzaam aandeel in de begrafenis hebben genomen, en wel in de eerste plaats een aanzienlijke hoeveelheid zilverstukken. Soms trekken de zoons, in witte rouwkleederen gedost, ongeveer op denzelfden tijd als de boodschappers naar de respectieve Yamens, ten einde er om audientie te verzoeken en zich bij wijze van dankbetuiging voor de grootwaardigheid-bekleeders in het stof te werpen. Mocht de verhouding van deze tegenover de familie zóó intiem wezen, dat men vreest geschenken in geld te zien afslaan, dan stuurt men hun kostbare lekkernijen, waaronder eetbare vogelnestjes de voornaamste plaats innemen. Met zilver en andere geschenken verblijdt men ook de Sierlijke Talenten, alsmede den man, die zijn naam heeft geleend voor de

zielbanier. De laatste ontvangt daarbij tevens het stukje zijde, dat van de banier werd afgescheurd vóór men deze in het graf plaatste (zie blz. 98), opdat hij zichzelve overtuigen kan dat men met zijn naam niets verkeers heeft uitgericht. Eindelijk krijgen ook de belangstellenden, die het lijk naar het graf volgden, zoowel als zij die hulppaviljoentjes stuurden, geschenken, en wel varkensham, roode koekjes, wierookstaafjes, offerpapier, kaarsen enz.

- 1 吩咐後事.
- 2 水床.
- 3 廳.
- 4 我父、汝哉可造汝
去、放我未成人.
- 5 我家口、汝哉可造
汝去、暗地來害
汝.
- 6 鼓吹店.
- 7 乞水.
- 8 脚尾燭.
- 9 陰.
- 10 陽.
- 11 尸油.
- 12 脚尾圉.
- 13 乞火灰.
- 14 覓喪.
- 15 棺頭紙.
- 16 天公.
- 17 天燈.
- 18 守尸.
- 19 三界公.
- 20 金爐.
- 21 金鍬.
- 22 過山轎.
- 23 土地公.
- 24 還魂毛.
- 25 罩肉裘.
- 26 罩肉褲^{en} 罩肉襪.
- 27 上頭.
- 28 長衫.
- 29 馬褂.
- 30 碗帽.
- 31 內套.
- 32 外套.
- 33 熱笠.
- 34 紅纓帽.
- 35 生衫.
- 36 生帽.
- 37 厝瓦帽.
- 38 張老衫.
- 39 壽衣.
- 40 壽.
- 41 百壽衣.
- 42 五.
- 43 誤.

- 44 辭生.
 45 魂帛.
 46 地藏王.
 47 旺螺.
 48 旺.
 49 麗.
 50 旺梨.
 51 梨.
 52 木.
 53 利.
 54 麻染.
 55 淨身.
 56 庫錢.
 57 庫官.
 58 埋隨身庫.
 59 掌板.
 60 脚夫.
 61 工脚.
 62 斂火灰、與汝之囡孫富幾阿堆.
 63 好阿..
 64 丁.
 65 斂釘、與汝之囡孫出丁.
 66 斂草碎、與汝之囡孫大貴.
 67 七星板.
 68 放手尾錢.
 69 庫.
 70 褲.
 71 照身鏡.
 72 遮身旛.
 73 鬼.
 74 釘釘、與汝之囡孫出丁.
 75 福建三項痴賣厝嫁女兒綢緞甲死尸煮飯來飼猪.
 76 大清律例.
 77 重喪日.
 78 六庚天刑.
 79 六辛天廷.
 80 六壬天牢.
 81 六癸天岳.
 82 六甲天福.
 83 六乙天德.
 84 六丙天威.
 85 六丁太明.
 86 替身.
 87 風水先生.
 88 日師.
 89 ○棺 of 停棺.
 90 殭尸.

- 91 師公.
 92 天無忌、地無忌、
 陰陽無忌、百無
 禁忌.
 93 天厭歸天、地厭歸
 地。人化重生、鬼
 化滅形。一撒清、
 二撒淨、三撒喪
 煞洗去清淨.
 94 辭神.
 95 訃音帖.
 96 叫起.
 97 孝飯.
 98 庄.
 99 孝.
 100 洗怨錄.
 101 起馬.
 102 阿彌陀經.
 103 起材頭.
 104 放紙之人.
 105 彩旗.
 106 白燈.
 107 麻燈.
 108 柑燈.
 109 開路神.
 110 周禮.
 111 壙○.
- 112 秀才.
 113 掌誥封亭.
 114 客亭.
 115 贊亭.
 116 掌神主亭.
 117 百子千孫.
 118 大轎.
 119 魂轎.
 120 靈旌.
 121 功布.
 122 忠信.
 123 貞順.
 124 掌板.
 125 棺罩.
 126 父母會.
 127 送塋.
 128 汝是一個擲彩旗
 者.
 129 汝是一個扛魂亭
 者.
 130 列位相公、孝男謝
 步.
 131 土工.
 132 安錢、要與囡孫進
 財.
 133 淨壙.
 134 天德方.

135 喝山靈.

136 滾山靈.

137 老父(老母)阿、起
來.

138 帕塗.

139 點天、天清.

140 點地、地靈.

141 點耳、耳聰.

142 點目、目明.

143 點男、男長壽.

144 點主、主顯靈.

145 反主.